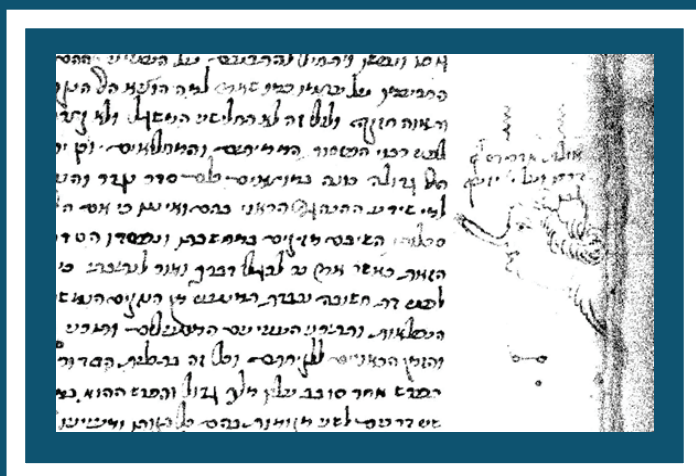

Sefer ha-Pardes by Jedaiah ha-Penini

A Critical Edition with English Translation

DAVID TOROLLO

UNIVERSITY OF
CAMBRIDGE

Faculty of Asian and Middle
Eastern Studies

<https://www.openbookpublishers.com>

© 2022 David Torollo.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International license (CC BY-NC-ND 4.0). This license allows you to share, copy, distribute and transmit the work for non-commercial purposes, providing attribution is made to the author (but not in any way that suggests that he endorses you or your use of the work). Attribution should include the following information:

David Torollo, *Sefer ha-Pardes by Jedaiah ha-Penini*. Cambridge Semitic Languages and Cultures 13. Cambridge, UK: Open Book Publishers, 2022, <https://doi.org/10.11647/OBP.0299>

Copyright and permissions for the reuse of many of the images included in this publication differ from the above. Copyright and permissions information for images is provided separately in the List of Illustrations.

In order to access detailed and updated information on the license, please visit, <https://doi.org/10.11647/OBP.0299#copyright>

Further details about CC BY-NC-ND licenses are available at, <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

All external links were active at the time of publication unless otherwise stated and have been archived via the Internet Archive Wayback Machine at <https://archive.org/web>

Updated digital material and resources associated with this volume are available at <https://doi.org/10.11647/OBP.0299#resources>

Every effort has been made to identify and contact copyright holders and any omission or error will be corrected if notification is made to the publisher.

Semitic Languages and Cultures 13.

ISSN (print): 2632-6906

ISSN (digital): 2632-6914

ISBN Paperback: 9781800647251

ISBN Hardback: 9781800647268

ISBN Digital (PDF): 9781800647275

DOI: 10.11647/OBP.0299

Cover images: Manuscript No. 315, Fol. 168b, Günzburg collection (Manuscript Department of RSL col. 71) © Russian State Library, all rights reserved

Cover design: Anna Gatti

PARALLEL TEXT

English Translation and Hebrew Critical Edition

The Hebrew critical edition is based on the following four sixteenth-century witnesses of the work:

- א - MS Michael 536, Bodleian Library, Oxford.
- ב - MS Guenzburg 315, Russian State Library, Moscow.
- ג - MS 2131, Jewish Theological Seminary, New York.
- ד - Printed edition, Constantinople.

Rules followed in the edition:

- The version in א is used as the base manuscript. It is complemented by content that appears only in other witnesses. The folios of manuscript א are given in square brackets throughout the text.
- The upper critical apparatus identifies key biblical quotations. The lower critical apparatus points out textual discrepancies between the witnesses, but differences in the arrangement of the epigrams, as happens in a few cases in ג and ד, are not noted.
- Abbreviated words, usually plural forms, are given in full. In cases where there is further interpolation, the interpolated text is added in square brackets. When the interpolation comes from another witness, the source is given in the apparatus preceded by מ' (= מופיע ב 'appears in').

- Minimal punctuation—comma, full stop, colon, semicolon, question, exclamation marks, and quotation marks—is used, following Modern Hebrew conventions.
- Orthographical variants due to *plene*/defective spelling are not noted: the edition offers the spelling of the base manuscript א. Vocalisation of the text respects the version in א, which in a few instances poses a clash between the rules of vocalisation and the spelling of the base manuscript.
- Most epigrams and *meshalim* are introduced by the expression ואמר: the different realisations of this introductory phrase—אמר, ואמרו, אמרו, ואמר עוד, אמר עוד—are not noted.
- Additions of words/phrases are noted in the apparatus; omissions of words/phrases are also noted in the apparatus preceded by ח' (= חסר ב 'missing in').
- In several occasions, the reading of a witness different from the base manuscript is preferable and included in the edition in square brackets, and the source and other realisations are given in the apparatus.

Regarding the English translation—it includes footnotes that give additional information on sources, biblical characters and passages, and secondary bibliography. Furthermore, a few footnotes offer brief discussions on editorial problems and decisions.

THE BOOK OF THE ORCHARD

Jedaiah ha-Penini said: It happened in the days of youth, when my friends and I were having a good time reciting sayings on moral attributes and praising the science of *musar*, that one of my close and beloved friends urged me to compose for him a short treatise on moral themes: something that would suffice any human being in order to behave properly with his fellow men and with himself.¹ He forced me to undertake his request, so I wrote him a treatise that I titled ‘The Book of the Orchard’, and here I begin it.

My friend, you requested from me a [written] memorial of universal principles on human moral attributes regarding the suitable way for a man to put them into practice in dealings with himself, his time, and his neighbours, and you asked me to make this memorial pleasant and general. But though your wish compelled me, I realised that if I quoted everything [said by] the ancients in the myriad books that they have composed, I would not only fail to help you, but would certainly harm you, for their books and their style are worthier of you than my own

¹ The Hebrew genre of *musar* deals with ethical and moral traits and behaviour. However, in many medieval Jewish writings, *musar* is a loan-translation of the Arabic concept of *adab*—i.e., general knowledge on different topics that every educated man should have. In fact, medieval Jewish authors sometimes seem to play with both connotations of *musar* in their writings. See, for example, Septimus (1982, 17), Tanenbaum (2003, 304–5, 317), and Torollo (2021b, 43–45).

[100א] סֵפֶר הַפֶּרֶדֶס

אָמַר יְדַעִיָּה הַפְּנִינִי: בִּהְיוֹתֵנוּ בִּימֵי הַנְּעוּרִים עִם קִצֵּת הַחֲבָרִים
מִתְעַלְסִים בְּסִפּוֹר מֵאֲמָרִים כּוֹלָלִים בְּמִדּוֹת וּמִשְׁבָּחִים חֲכָמָה
הַמוֹסֵר, פָּצַר בִּי אֶחָד מִרֵּיעֵי מֵאוּהָבֵי וּמִיּוֹדְעֵי לְחֶבֶר לֹא מֵאֲמַר
5 קָצַר בְּעֵנִינִי הַמִּדּוֹת, מָה שִׁסְפִּיק בּוֹ לְאָדָם מִעֵנִינִי הַנְּהַגָתוֹ כּוֹלֵם
עִם זִוְלָתוֹ וְעִם עֲצָמוֹ, וַיֵּאלֶצְנִי לְהַפִּיק מִשְׁאָלוֹ, וְכִתְבֹתִי לֹא מֵאֲמַר
קִרְאָתוֹ סֵפֶר הַפֶּרֶדֶס, וְזֶה תַּחֲלֶת[ו].

בַּקִּשָּׁתָא אָחִינוּ מֵאֲתָנוּ זְכוֹרֹן הַנְּהַגָה כְּלָלִית בְּמִדּוֹת
הָאֲנוּשִׁיּוֹת בְּדַרְכִּים אֲשֶׁר יָאוֹת שְׁמוּשָׁם לְעֶסֶק הָאֲנוּשׁ עִם נַפְשׁוֹ
10 וְעִם זְמָנוֹ וְעִם שְׁכֻנּוֹ, וְשִׁאלָתָא שְׁאֵנֵעִים הַדְּבּוֹר בְּזְכוֹרֹן הַזֶּה
וְשִׁאֲשִׁימָהוּ כּוֹלָל. וְאֵנִי כֹאֲשֶׁר אֵלֶצְנִי חֲפָצָא רְאִיתִי שְׂאֵם אֶזְכוֹר
מָה שֶׁרְאִיתִי לְקַדְמוֹנִים בְּרֹב סִפְרֵיהֶם הַמְּחֻבָּרִים לֹא דִי שְׁלֹא
הָיִיתִי מוֹעִילָא אֲבָל הָיִיתִי מְזִיקָא בְּלִי סֶפֶק כִּי סִפְרֵיהֶם וּלְשׁוֹנוֹתָם
יֹתֵר רְאוּיִים אֵלִי[ד] מִסִּפְרֵי וּלְשׁוֹנֵי, וְאִי אֶפְשָׁר מִבְּלִי הַחֲטָאָת
15 כּוֹנֵה מֵהֶם בְּהַעֲתָקָת דְּבָרֵיהֶם. אִם כֵּן מִצָּאֵתִי נַפְשִׁי מְחֻיָּבֶת

1 סֵפֶר הַפֶּרֶדֶס] סֵפֶר הַפֶּרֶדֶס חֲבָרוּ הַחֲכָמִים הַפִּילוֹסוֹף רַבִּי יְדַעִיָּה הַפְּנִינִי ע"ה בֶּן הַחֲכָמִים הַשְּׁלֵם
הַמְשׁוֹרֵר ר' אֲבָרָהָם זצ"ל ג, סֵפֶר הַפֶּרֶדֶס בְּמִלִּיצַת הַשִּׁיר וְהַמּוֹסֵר וְהַנְּהַגָה הַטּוֹבָה וְהַיִּשְׁרָה
הַנּוֹכּוֹנָה לַהֲר"ר ר' יְדַעִיָּה הַבְּדַרְשִׁי ז"ל ק 2 אָמַר...הַפְּנִינִי] ח' נק 3 בְּסִפּוֹר מֵאֲמָרִים] בְּסִפּוֹרֵי
הַמֵּאֲמָרִים ק 4 מִרֵּיעֵי...וּמִיּוֹדְעֵי] מִדְּעִי וּמֵאוּהָבֵי נק 5 בּוֹ] לוֹ ג | מִעֵנִינִי] בְּעֵנִינִי נק
7 תַּחֲלֶת] מ' נק, תַּחֲלֶת אִם 9 יָאוֹת] אוֹת ק | הָאֲנוּשׁ] הָאֲנוּשִׁי ק 10 וְעִם זְמָנוֹ] ח' ק
וְשִׁאלָתָא...11 כּוֹלָל] ח' ג 12 הַמְּחֻבָּרִים...13 אֲבָל] ח' ג 14 אֵלִיד] מ' ק, אֵלִי א, אֵלִיו מנ
מִבְּלִי] מִבְּלִית ג | הַחֲטָאָת...15 דְּבָרֵיהֶם] חֲטָא כּוֹנֵת דְּבָרֵיהֶם ק

book and style; and in transmitting² their words it is impossible not to [sometimes] miss their intention. Despite this, I found my soul committed to undertake your request due to your eminence, but it is impossible to do this without providing new ideas and opinions that are not found among the ancients, and this is something that is very hard to produce. These things cannot be produced and perfected unless three conditions [are met]:

The first condition: the elegance of the language that will be used in expressing the content.³ The need underlying this condition is that the moral content must be sweet and enjoyable, so people continue learning it excellently and diligently.

The second condition: universality and conciseness of language on the most desired characteristics of [proper] behaviour. This condition is necessary because it will facilitate the preservation of sayings and expedite their memorisation, until people's mouths are familiar with them and harvest them for the great value that they contain.

The third condition: that the author of *musar* ought to be clear in his formulations while keeping them general, so the content is understood by listeners through a willing understanding without the need for extreme seclusion or discussion among

² It may also mean 'translating'.

³ The expression *ṣaḥut ha-lashon* or *ṣaḥut ha-milot* 'elegance of language' is a Hebrew translation of the attributes Arabs ascribed to the Arabic language in the Qur'ān, which became a model for imitation, *faṣāḥa* and *balāgha* 'eloquence and stylistic beauty'. See, for example, Tobi (2004, 418) and Brann (2012, 445).

לְהַפִּיק מִשְׁאֲלָךְ מִצַּד כְּבוֹדְךָ, וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ מִבְּלֹתִי הַמִּצָּאֹת
עֲנִינִים וְדַעוֹת מְחוּדָשִׁים לֹא יִמָּצְאוּ לְקוֹדְמִים, וְיִהְיֶה זֶה מִמָּה
שֶׁתִּקְשֶׁה הַמִּצָּאֹתוֹ. הָעֲנִינִים הָאֵלֶּה לֹא יִמָּצְאוּ וְיִשְׁלְמוּ כִּי אִם
בְּשִׁלְשָׁה תִּנָּאִים:

20 הַתִּנָּאִי הָרִאשׁוֹן: צָחוֹת הַמִּלּוֹת אֲשֶׁר יְדוּבֵר בָּהֶם בְּמוֹבָא מִן
הַכּוֹנֹת. וְהַצּוֹרֵךְ לַתִּנָּאִי זֶה שִׁיעֲרָבוּ הָעֲנִינִים הַמְּכוֹנִנִים בְּמוֹסָר
וְיִמְתְּקוּ, וְיִהְיֶה הַמִּשְׁךְ הָאֲנָשִׁים לְהַתְּלַמְּדוֹתָם יוֹתֵר עֲצוּם וְיוֹתֵר
מִתְמִיד.

25 הַתִּנָּאִי הַשֵּׁנִי: כָּלִלוֹת הַמִּלּוֹת וְהַקִּפְתָּ יְחִידוֹת מֶה עַל
מְבוֹקֵשׁ גָּדוֹל מֵאוֹפְנֵי הַהֲנָהֳגָה. וְהַצּוֹרֵךְ אֶל זֶה הַתִּנָּאִי שֶׁתִּקַּל
שְׁמִירַת הַמֵּאֲמָרִים וְיַעֲמֹד הַזְכָּרוֹן בְּמַהֲרָה עַד שִׁיּוֹרְגָלוֹ בְּשִׁפְת
הָאֲנָשִׁים לְקִצּוֹרֵם עִם הָיֹוֹת הַתּוֹעֵלֹת הַכְּלוּלָה בָּהֶם גָּדוֹלָה.

הַתִּנָּאִי הַשְּׁלִישִׁי: שִׁיְהִי הַמַּחֲבֵר בְּמוֹסָר יְכוּיִן בְּמֵאֲמָרָיו עִם
כָּלִלוֹתָם, שִׁיְהִיו עֲנִינִים מוֹבָנִים לְשׁוּמְעִים בְּהַשְׁקָפָה שׁוּה מִבְּלִי

16 [לה] לנו: | מבלתי מבלי ק 17 לקודמים] לקדמונים: | ממה] מה ק 18 הענינים
האלה] כי הענינים האלה: | כי הענינים ק | ימצאו וישלמו] ישלמו נק 20 במובא] בכונה: |
במובן ק 21 הענינים] התנאים ק 22 האנשים] ח' ק 24 כללות] כוללות נק | והקפת]
והקשת ק | מה] מהם: | בהם ק 25 התנאי] ח' ק 26 ויעמוד] ויעמד עליהם נק
27 לקצורם] לקצור ק 28 במאמריו] במאמרו: | 29 ענינים] ח' ק

people, lest they get it wrong.⁴ The need underlying this condition is that [in this way] people will adopt the proper behaviour, increasing their learning through the sayings, and [avoiding] the harm of incorrect understanding.

As long as [these conditions] are met, the difficulty in providing this content will be overcome.

Therefore, after your pleas implored and pressed me to work diligently in the execution of your request, I composed for you a few things and named the compilation 'The Book of the Orchard'. The reason for such a title is that an orchard is smaller than a garden, and its owner uses it just for taking a walk, without profiting from it or its seedlings.

Thereby, I planted in this orchard good trees and precious scents, to waken *my friends*⁵ standing in Bethel.⁶ *A royal decree came forth from me,*⁷ inasmuch as the days urged me *and the nights admonished me;*⁸ *it reached my mouth and I*

⁴ Literally: and their confusion in their understanding.

⁵ 2 Sam. 20.19.

⁶ Bethel is one of the most common toponyms in the Hebrew Bible. It is the site of the famous dream of Jacob in Gen. 28, where he dreams of a ladder connecting heaven and earth and where God, at the top of the ladder, promises him the land of Canaan. The author is, in a sense, asking for the protection of God, as in Gen. 28.15, where God promises Jacob protection.

⁷ Est. 1.19.

⁸ Ps. 16.7. Here, the author seems to be advancing one of the dichotomies of the book, and of ethical literature in general: this world versus the world to come. In this sense, the days that wake him up are the worldly pleasures that he admonishes against in ch. 3, while nights

30 שִׁיִּצְטָרֵךְ לָזֶה הַתְּבוּדוֹת מוֹפְלָא [וְזוֹכוֹחַ] הָאֲנָשִׁים וּבִלְבוֹלָם
בְּהִבְנָתָם. וְהַצֹּרֵךְ אֶל זֶה הַתִּנְאִי מְבוֹאֵר בְּעִבּוּר שִׁיּוֹקְבִלוֹ
הַהִנְהָגוֹת וְתִרְבָּה הַתְּלַמְדוֹת מֵהָאֲנָשִׁים בָּהֶם וּבִלְבוֹלָם מְבוֹאֵר
הַהִזָּק בְּהִבְנָתָם.

וּכְאֲשֶׁר הָיָה הָעֲנִין, בֵּן קָשִׁי הַמִּצָּאָה הָעֲנִיָּיִם הָאֵלֶּה
35 כְּמְבוֹאֵר.

אֲמַנָּם אַחֲרֵי הַפְּצִירוֹנִי תַחֲנוּנִיךָ וּלְחֻצְתָּנִי לְשִׁקּוֹד בְּהַמְצִיא
שְׁאֵלְתְּךָ, וְחִבְרָתִי לָךְ מַעַט דְּבָרִים, קְרָאתִי שֵׁם כָּלִלוֹתָם סֵפֶר
הַפְּרִדָּס. וְסִבַּת הַקְּרָאוֹ בְּתוֹאֵר הַזֶּה כִּי הַפְּרִדָּס קָטוֹן מֵהַכִּיל
לְעוֹלָם מִן הַגֵּן, וְיִטְעָהוּ בְּעֵלְיוֹ לְטִיּוֹל לְבַד, לֹא לְהַרְוִיחַ מִמֶּנּוּ
40 וּמִנְטָעִיו.

וְכֵן נִטְעַמִּי הַפְּרִדָּס הַזֶּה מִן הָאֵילָנוֹת הַטּוֹבִים וְהַבְּשָׂמִים
הַיְקָרִים, וְלְעוֹרֵר כָּל שְׁלוֹמִי אֲמוֹנִי שְׁעוֹמְדִים בְּבֵית אֵל. יֵצֵא דְבַר
מַלְכוּת מִלְּפָנֶיךָ, מֵאֲשֶׁר הַיָּמִים יַעֲרֹנִי אֶף לִילּוֹת יִסְרוֹנִי, וַיַּגַּע עַל פִּי

42 שְׁלוֹמִי אֲמוֹנִי] ש"ב כ יט | יֵצֵא... 43 מִלְּפָנֶיךָ] אס' א יט 43 אף... יִסְרוֹנִי] תה' טז ז
וַיַּגַּע... 44 וַיֵּאמֶר] יש' ו ז

30 וְזוֹכוֹחַ] מ' נק, ויברחו אמ 31 זֶה] ח' ק | בְּעִבּוּר] ח' ק | שִׁיּוֹקְבִלוֹ] שִׁיּוֹקְבִלוֹ מִנֶּק
32 מֵהָאֲנָשִׁים] הָאֲנָשִׁים נק | וּבִלְבוֹלָם... 33 בְּהִבְנָתָם] ח' נק 34 קָשִׁי] קוּשִׁי ק | הַמִּצָּאָה]
ח' ק 35 כְּמְבוֹאֵר] מְבוֹאֵר נק 36 וּלְחֻצְתָּנִי] נִלְחֻצְתִּי נק | לְשִׁקּוֹד] ח' ק 37 וְחִבְרָתִי]
חִבְרָתִי ק | כָּלִלוֹתָם] כָּלִילוֹתָם ק 38 מֵהַכִּיל] ח' נק 39 וְיִטְעָהוּ] וַיַּעֲשֵׂהוּ ק | לְטִיּוֹל] לְטִיִּיל
בָּהֶם נ 40 וּמִנְטָעִיו] מִנְטָעִיו ק 41 הַטּוֹבִים] ח' ק 42 אֵל] י" ק 43 יִסְרוֹנִי] יִסְרוֹנִי וְהַעֲתִים
יִדְּיוֹנִי וְהַמִּצָּאוֹת יִבְנוּ רֹחַ הַקְּנָאָה לְבִשָּׁה סָרַעְפִּי נק

said:⁹ Let me sharpen myself, prepare to speak, ponder proverbs and select eloquent poetic phrases, respected *meshalim*,¹⁰ and delightful ethical sayings; *some balm, some honey, some nuts and almonds*.¹¹

are the ideal time to think on things other than worldly matters (as explained in the commentary to this verse by Abraham ibn Ezra). To overcome this feeling of guilt, the author needs divine intervention (see the following note).

⁹ Isa. 6.7. In this verse, one of the seraphim touches Isaiah, who claims to have unclean lips, in order to remove his iniquity and make his lips suitable for the divine mission: exactly what our author needs.

¹⁰ As a literary form, *mashal* (pl. *meshalim*) acquires different connotations according to place and time, and it could refer to a composition in verse or in prose. In this work, the author uses it in ch. 3 as a synonym of *exemplum* (pl. *exempla*): a brief narrative anecdote to put forward a moral idea, usually through analogies.

¹¹ Gen. 43.11. The author compares the fine book he writes for his friend to the best fruits that Jacob commands his sons to bring to Egypt in Gen. 43.

וַיֹּאמֶר: אֶשְׁתַּוְּיָנָה, וְלִדְבַר אֲכֹנָה, וּבְחִידוֹת אֶתְבוֹנָה, וְאֶבְחַר מְלִיצוֹת
 45 וְצַחֲיוֹת וּמִשְׁלִים נִכְבָּדִים וּמוֹסְרִים חֲמוּדִים, מַעַט צָרִי, מַעַט דָּבֶשׁ,
 מַעַט בְּטָגִים וּשְׁקָדִים.

45 מַעַט¹... 46 וּשְׁקָדִים] בר' מג יא

44 וַיֹּאמֶר] ואמר נ, ואומר ק 45 מַעַט²] ומעט ק 46 מַעַט] ח' ק

Chapter on the Worship of God and Piety

Jedaiah ha-Penini said: my brother, faith is the thing that provides the firmest foundation; by learning faith and religion you will serve the Creator; by learning *musar*, human beings will serve you; gather wealth, even in old age, lest you need [the help of] others; distance [yourself from] the company of worthless men, because it will cost you virtues and status; if you cannot provide money to the poor, enlarge your gestures towards them; be careful not to be found by those who look for you whenever they want; by pursuing the advice of sages, many bits of sound counsel will come to you; do not persist in the trait of tediousness, lest people find you revolting; [and acknowledge the truth quickly, lest you be embarrassed by delaying it].

And he said: it is good to be in the company of your neighbour as long as that does not cause you enormous damage or shame; and when Destiny or the daily vicissitudes fall on you, do not try to outsmart them, [just] learn *musar*.

And he said: do not let the arrogance of despicable people upset you, since nature forces them to be like that, and the clearest case of a lost battle is fighting against nature.

And he said: One wise man was asked: "Why are you sad?" And he replied: "Destiny is vile and I am one of its companions."

[100] שַׁעַר בַּעֲבֹדֶת הַבּוֹרָא וּבַחֲסִידוֹת

אָמַר יְדַעִיָּה הַפְּנִינִי: אָחִי, הָאֲמוּנָה רֹאשׁ הַדְּבָרִים הַמַּעֲמִידִים,
 לְמוֹד הָאֲמוּנָה וְהַדָּת תַּעֲבֹד הַבּוֹרָא, לְמוֹד הַמוֹסֵר יַעֲבֹדוּ בְּנֵי
 50 אָדָם, וּכְנוֹס הָעוֹשֶׁר וְאִפִּי[לוֹ] בָּעֵת הַזְקָנָה פֶּן תַּצְטָרֵךְ לְזוּלְתָּהּ,
 וּלְהִרְחִיק חֲבֵרַת הַפְּחוּתִים כִּי הִיא תַפְסִידֵךְ הַמַּעֲלָה וְהַעֲרָךְ, וְאִם
 לֹא תֻכַּל לְהַעֲנִיק כֶּסֶף לְדָלִים הֶרְחַב לָהֶם רְמִיזוּתֶיךָ, וְהַשְׁמַר
 שְׁלֹא יִמָּצְאוּךָ מִבְּקָשֶׁיךָ בְּכָל עֵת שְׁיִרְצוּ, וּבִרְדּוּף עֲצוֹת הַמְשָׁכִילִים
 יִגְיעוּךָ הִרְבָּה מִן הָעֲצוֹת הַנְּכוּחוֹת, וְאַל תַּחֲזִיק בְּמַדַּת הַכְּבֹדוֹת פֶּן
 55 תִּמָּאֵס, [וְהוֹדָה בְּמַהֲרָה עַל הָאֲמָת פֶּן תִּכְלֹם בְּאַחֲרִית].

וְאָמַר: טוֹב שָׁבַת עִם שְׂכֵנֶיךָ מִבְּלִי שִׁישִׁיגְךָ בַּעֲבוּרוֹ נֶזֶק
 עָצוֹם אִזְּ קָלוֹן, וּבִקְפוּץ הַזְּמַן וְאִימוֹת הַיָּמִים עָלֶיךָ וְלֹא תִפְגֶּה
 לְהִתְחַכֵּם: לְמוֹד הַמוֹסֵר.

וְאָמַר: אֵל תִּדְאָג בְּהַתְנַשֵּׂא הַשְּׁפָלִים כִּי הֵטְבַע מַחֲיִיב אוֹתוֹ
 60 וְהַמְּבֹאֲרֶת שְׁבַמְלַחְמוֹת הַמְּנוּצָחוֹת הַלֶּחֶם עִם הֵטְבַע.

וְאָמַר: שְׂאֵלוֹ לְמַשְׁכִּיל: מַדּוּעַ פָּנִיךָ רָעִים? וְאָמַר: הַזְּמַן נָבֵל
 [וְאֵנִי] מִבְּנֵי חֲבוּרָתוֹ.

47 וּבַחֲסִידוֹת] ח' ק 48 אָחִי אָחִי אָמֵן | הָאֲמוּנָה] ח' נק | הַמַּעֲמִידִים] הַמַּעֲמִידִים 1
 49 תַּעֲבֹד] וְתַעֲבֹד מ, עֲבֹד ק | לְמוֹד²] ח' ק 50 אָדָם] הָאָדָם 1 | וְאִפִּילוֹ] מ' מנ, אִפִּי א,
 אִפִּילוֹ ק 51 וְלְהִרְחִיק] וְהִרְחַק ק | כִּי הִיא] שְׁהִיא ק 52 הֶרְחַב] הֶרְחִיב נק 53 עֲצוֹת]
 חֲבֵרַת נק 54 הַנְּכוּחוֹת] הַנְּכוּחוֹת ק 55 וְהוֹדָה...בְּאַחֲרִית] מ' נק 56 טוֹב שָׁבַת] בַּחֲרַת שַׁבַּת
 בַּמַּהֲרָה בַּתְּמִימוֹת 1, בַּחֲרַת בַּתְּמִימוֹת ק 57 וּבִקְפוּץ...58 הַמוֹסֵר] ח' ק | וְלֹא] וְאִם לֹא 1
 59 הַשְּׁפָלִים] הַנְּבִילִים נק 60 וְהַמְּבֹאֲרֶת] וְהַמְּבֹאֲרוֹת 1 | הַלֶּחֶם] הַתִּלְחָם 1, הַלֶּחֶם ק
 62 וְאֵנִי] מ' ק, וְאֵינִי 1

And they said: the breath of the wicked on the pious is like the smoke that discolours the ornament walls of palaces.

And he said: when a pious man remembers his sin, he does not complain about the punishment.

And he said: if death and poverty had not been created, the rich would not worship the Creator.

And he said: the heart of a king is a high and eminent mountain; what will break it down if not the recollection of death?

And he said: the wise man derives happiness from living honourably, but he derives more happiness from dying with honour.

And he said: the wise man cannot flee from the decree of God even when he thinks he can save himself; then, however, he will be destroyed like the bird that flees from thunder on the day of disaster to the place where flames and wind will catch it.

And he said: every part of you is responsible for every other part in bringing you to failure.

And he said: you came from there [i.e., the celestial world], but you might not go back there [if you do not behave in a moral way in your lifetime]; [therefore] search your celestial origins, cleave unto the place where He is found, and [this will ensure] your return there.¹²

And he said: those killed by foolishness are more numerous than those revived by intelligence.

¹² This saying is quite concise and enigmatic: reading it in terms of Neoplatonic philosophy, in accordance with which the soul is to return to its divine source, makes the most sense.

וַאֲמָרוּ: נְשִׁימַת הַנְּבָלִים אֶל הַחֲסִידִים כְּתִימָרוֹת [עֲשֹׂן]
בְּמִשְׁכִּיּוֹת טִירוֹת הַמְּלָכִים.

וַאֲמַר: כַּאֲשֶׁר יִזְכּוֹר הַחֲסִיד שְׁחָטָא, לֹא יִתְרַעַם עַל הָעוֹנֶשׁ. 65
וַאֲמַר: אִם לֹא נִבְרָאוּ הַמּוֹת וְהָרִישׁ, לֹא הָיוּ הָעֲשִׁירִים
עוֹבְדִים הַבּוֹרָא.

וַאֲמַר: לֵב מְלָכִים הֵר גְּבוּהָ וְתָלוּל, מִי יַעֲתִיקֶנּוּ זוּלָתִי זְכוֹרֹן
הַמּוֹת?

וַאֲמַר: יִשְׁמַח הַמִּשְׁכָּל עַל חַיּוֹתָו נִכְבָּד וְיִוְתֵר עַל מוֹתוֹ 70
בְּכָבוֹד.

וַאֲמַר: אֵין בְּמִשְׁכָּל [יְכוּלָת] לְהַמְלִיט מִן הַגְּזֵרָה כַּאֲשֶׁר
יִחְשׁוֹב לְהַנְצִל, שֵׁם אֲבֵל יְפוֹל שְׂדוּד כְּעוֹף הַבּוֹרַח מִן הָרַעְמִים
וּבִיּוֹם הָרַעַשׁ וְנָס אֶל מְקוֹם אֲשֶׁר שֵׁם הַלְפִידִים וְהָרוּחַ הַדְּבִיקָתָהוּ.
וַאֲמַר: קִצְתָּד עָרַב עַל קִצְתָּד לְהַבִּיאָד אֶל מְקוֹם הַכְּשָׁלוֹן. 75
וַאֲמַר: הָיִיתָ מִשֵּׁם וְאוֹלִי לֹא תָשׁוּב שֵׁם, חֲקוֹר אֲשֶׁר יִצְאָתָ
מִשֵּׁם וְהַדְּבִק בְּאֲשֶׁר הוּא שֵׁם וּבִאֲתָ שֵׁם.

וַאֲמַר: רַבִּים אֲשֶׁר הֵמִית הַסְּכָלוֹת מֵאֲשֶׁר הִחְיָה הַשְּׁכָל.

63 נְשִׁימַת] נְשִׁיאוֹת ז' | עֲשֹׂן] מ' נק 66 הָעֲשִׁירִים] ח' ק 68 מְלָכִים] הַמְּלָכִים ק
יַעֲתִיקֶנּוּ] יַעֲתִיקֶנּוּ ז' 70 יִשְׁמַח] שְׂמַח ק | עַל חַיּוֹתָו] בַּחַיּוֹתָו ק | חַיּוֹתָו] חַיּוֹתָו ז' 72 יְכוּלָת]
מ' נק 73 אֲבֵל] ח' נק | כְּעוֹף] כְּעוֹף פוֹרַח ק | מִן הָרַעְמִים] מִהֲרַעְמִים ז' 74 וּבִיּוֹם הָרַעַשׁ]
ח' ק | וְנָס] נס ז' | מְקוֹם] הַמְּקוֹם נק | וְהָרוּחַ] ח' נק | הַדְּבִיקָתָהוּ] הַדְּבִיקָהוּ ז', הַדְּבִיקוּהוּ
בִּיּוֹם הָרַעַשׁ ק 75 וַאֲמַר... 77 שֵׁם] ח' ק 76 שֵׁם] שְׁמָה ז' | יִצְאָתָ] בִּאֲתָ ז' 78 הַסְּכָלוֹת]
הַכְּשָׁלוֹן ק

And he said: make yourself generous, lavish, and stingy: your generosity for the worthy poor, your stinginess for the worthless fools, and your lavishness [for yourself] to be rescued and protected from serious harm.

And he said: there are two things every man carries that he is unable to see in his whole life, but sees the likeness of which in others, and they are the face and the soul: he will see [his face in a mirror and will discern his soul as the work of God].

And he said: the quality and definition of the pious man is neither to help nor to harm an enemy, to forget the hatred towards the enemy when he comes to your house, and to have mercy on an inferior to you, for he might hate you until you have made yourself known; and thus the Creator, may He be blessed, forgives the evil ones, thanks to His goodness, and remembers those who have forgotten [Him], thanks to His mercy.

One generous man was asked: “who has spoken of you all over to make you known?” He replied: “my generosity.” A sage was asked the same, and he replied: “my book.” A fool was asked the same, and he replied: “my foolishness.”

וַאֲמַר: שִׁים נַפְשְׁךָ נָדִיב וּמַפְזִיר וְכִילִי: נִדְבַתְךָ לְטוֹבִים
 80 הָאוֹמְלָלִים, וְכִילוּתְךָ לַנְּבָלִים הַפְּחוּתִים, וּפְזוּרְךָ לְהַצֵּלָה וּלְהַשְׁמֵר
 מִהֶזֶק רַב.

וַאֲמַר: שְׁנִים יִשְׂאֵם הָאָדָם וְלֹא יֵרָאֵם כָּל יָמָיו אִמְנָם יְבִיט
 דְּמוּתָם בְּזוּלָתָם [וְהֵם] הַפְּנִים וְהַנֶּפֶשׁ: יְבִיט פָּנָיו [בְּמִרְאָה, וַיִּכִּיר
 נַפְשׁוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַבּוֹרָא].

וַאֲמַר: מִתְכוֹנֶת הַחֶסֶד וּגְדֻרָּו שְׁלֹא תוֹעִיל לְאוֹיְבֶיךָ וְלֹא
 85 תַּזִּיקָם, וְשִׁתְּשִׁכַח הָאֵיבָה לְשׁוֹנָא בְּבוֹאוֹ אֶל בֵּיתְךָ, וְלַחֲמוֹל עַל
 הַשָּׂפָל מִמֶּדָּ שִׁישְׁנָאָד עָלֶיךָ עַד שְׁנוּדַעְתָּ, וְכֵן הַבּוֹרָא יִתְּ[בְּרַךְ]
 חוּגָן בְּטוֹבוֹ הָרָעִים וְזוֹכֵר בְּחֶסֶדּוֹ מִי שִׁשְׁכָחוּ.

שְׁאֵלוֹ לְנָדִיב: מִי הַכְּרִיז עָלֶיךָ עַד שְׁנוּדַעְתָּ בְּקַצּוֹת? אָמַר:
 90 נִדְבַתִּי. וְשְׁאֵלוֹ כֵּן לַחֲכָם, אָמַר: סִפְרִי. וְשְׁאֵלוֹ כֵּן לַנְּבָל, אָמַר:
 סִכְלוֹתִי.

79 נַפְשְׁךָ] לַפֶּשֶׁד ק | לְטוֹבִים] לְטוֹבִים טוֹבִים ז 80 וְכִילוּתְךָ] וְכִילוּתִיד ק | וְלַהֲשִׁמֵּר]
 לְשִׁמּוֹר ז 83 בְּזוּלָתָם] ח' ק | וְהֵם] מ' ז | פָּנָיו בְּמִרְאָה] בְּמִרְאָה פָּנָיו ק | בְּמִרְאָה... 84
 הַבּוֹרָא] מ' נק | וַיִּכִּיר] וּמְכִיר ק 84 בְּמַעֲשֵׂה] מִן מַעֲשֵׂה ק 85 לְאוֹיְבֶיךָ] לְאוֹיְבוֹ ק
 86 תַּזִּיקָם] תַּזִּיקָם נק | לְשׁוֹנָא] ח' ק | בֵּיתְךָ] בֵּיתִיד ק | וְלַחֲמוֹל... 87 שְׁנוּדַעְתָּ] ח' ק
 87 יִתְּ[בְּרַךְ] ח' נק 88 חוּגָן] חָגָן ק 89 שְׁאֵלוֹ לְנָדִיב] וְאָמַר שְׁאֵלוֹ הַנְּדִיב נק | הַכְּרִיז] הַכְּרִיחַ
 ז | עַד] ח' ק | בְּקַצּוֹת] בְּקַצּוֹת הָאָרֶץ נק 90 נִדְבַתִּי] נְדָבוֹתִי נק | וְשְׁאֵלוֹ] שְׁאֵלוֹ נק
 וְשְׁאֵלוֹ²] שְׁאֵלוֹ נק 91 סִכְלוֹתִי] כִּילוּתִי ז, הַכִּילוֹת ק

He said: by means of two things guard yourself in the two worlds against criticism and blame: loving God in this world and loving the truth in the world to come.

And he said: a condition that binds us and the Creator, may He be blessed, is that we must love the truth in the world to come, and despite that, we should not expect grace or reward.

[And he said: when a wise man is enjoying a period of good fortune, he should not fritter it away, because he will not find it again so easily unless he observes law and religion.]

And he said: when a man is born, he cries, which is proof of the world of hardships he is coming into; and he dies as a jester winking his eyes, with legs crushed and pointing fingers, which is a sign of the torment of the hardships from which he has been released.

And he said: this world is fraud and deception; the wise man knows it and flees from it, while the naïve one wrestles with its sweetness and fails.

And he said: my brother, if your enemy is intelligent, protect yourself forcefully; [if he is] naïve, fear his words; [and if he is] pious, do not worry and try to make peace with him; because God exacts his revenge and takes away his reproach.

And he said: a grudge in the heart of pious men is like a bone [stuck] in the throat.

אמר: בשנים השמר בשני העולמות מן התפישה
[ו] החיוב: באהבת אדוניך בעולם השפל ובאהבת האמת בעולם
העליון.

95 ואמר: תנאי מחויב בינינו ובין הבורא ית[ברך] שנאהב
האמת בעולם העליון ועם כל זה לא נקנה עליו חסד וגמול.
[ואמר: בהיות המשפיל ביום טובה לא יסלחנו כי לא
ימצאנו תמיד אמנם עם שמירת המשפט והדת.]

100 ואמר: האדם נולד והוא בוכה מופת על עולם התלאות
אשר הוא בא עליו, וימות כמצחק קורץ בעיניו, מולל ברגליו,
מורה באצבעותיו אות על סבל [א101] התלאות אשר הקלו
מעליו.

ואמר: העולם מזויף ומרמה, המשפיל מכירו ובורח ממנו,
והפתי מתאבק באהבתו ונכשל.

105 ואמר: אחי, בהיות אויבך משפיל השמר בלח, פתי ירא
מלשונו, חסיד אל תדאג אכן שהשלים עמו, כי האלקים נוקם
נקמתו ואוסף חרפתו.

ואמר: הנטירה בלב החסידים כמו העצם בבית הבליעה.

92 בשנים] בשנית ז | השמר] תשמר נק | העולמות] עולמות ק | התפישה] התפיסה ק
93 [והחיוב] מ' נק, החיוב אמ 95 ואמר... 96 וגמול] ח' ק | יתברך] ח' ז 96 האמת
האמת להביאו ז | לא נקנה] נקבל ז 97 ואמר... 98 והדת] מ' ז 99 נולד] יולד נק
התלאות] המהומות נק 100 עליו] אליו נק | ברגליו... 101 מורה] ח' ק 101 באצבעותיו]
באצבעות ז 103 ממנו] ח' ז 104 והפתי] הפתי ק | מתאבק] מתחבק ז 105 ואמר...
107 חרפתו] ח' נק

And he said: the happiness of pious men resides in the days of winter, while the happiness of sages resides in their nights.¹³

And a sage asked his idiot neighbour: "Would you like me to teach you wisdom?" He replied: "What for?" He said: "So you can get to know the Creator through it and reject the body that you love [so much]." He replied: "If that is the case, I will not betray the body that I have nurtured until today."

And he said: do not be surprised that the pious are the objects of Destiny's enmity, because [for them] it is like a wasteland where only snakes live.

And he said: pious men are heroes who cut off the head of their desires with the sword of faith and the remembrance of the Creator.

And he said: my brother, put all your trust in the Creator of the world: if you earnestly hope for something, do not desire it, lest you put it away from you; if you cannot ignore obtaining that thing, do not desire it, lest it kill you; [if you have already obtained it, do not lust after it, lest you lose it]; and leave necessity to the grace of God: if it is His will that you should get that thing, [Destiny] will be unable [to block it from you; if it has

¹³ 'Days of winter' may refer to days of old age, when worldly appetites die down, so pious men can devote themselves to piety without interruption or temptation. Sages, by contrast, reap the harvest of a life devoted to wisdom. Alternatively, the reference may be to literal winter days: days are shorter, therefore pious men are less corrupted by worldly pleasures, and nights are longer, so sages can study things other than worldly matters (see commentary to Ps. 16.7 by Abraham ibn Ezra).

וְאָמַר: שְׁמַחַת הַחֲסִידִים יָמֵי הַחוּרָף וְהַחֲכָמִים שְׁמַחַתָּם
לִילּוּתֵיהֶם. 110

וְאָמַר חָכָם לְכָסִיל שְׁכֵנּוֹ: תַּחֲפוּץ שְׁאַלְמָדָךְ חֲכָמָה? אָמַר
לוֹ: מַה מְשַׁפְּטָה? אָמַר: שְׁתִּכְרַר מִתּוֹכָה הַבוּרָא וְתִמָּאֵס הַגּוֹף
אֲשֶׁר אֶהְבֵּת. אָמַר: אִם כֵּן אֵינְנִי בּוֹגֵד בְּגוֹפִי אֲשֶׁר גָּדַלְתִּי עַד
הַיּוֹם.

וְאָמַר: אֵל [תַּתְמָה] בְּהִיּוֹת הַזְּמַן הַחֲסִידִים שְׁנוּאָיו כִּי אֶרֶץ
צִיָּה לֹא יִחְיוּ בָּהּ זולָתִי הַפִּתְגָּמִים. 115

וְאָמַר: הַחֲסִידִים גְּבוּרִים [כּוֹרְתִים] רָאשֵׁי תַאֲוֹתָם בְּחֶרֶב
הָאֱמוּנָה וְזִכְרוֹן הַבוּרָא.

וְאָמַר: אַחִי, הַפְּלִיג הַבִּטְחוֹן בְּבוּרָא הָעוֹלָם: וְאִם תִּקְוָה דְּבָר
אֶחָד מֵאֵל תַּחֲשֶׁקְהוּ פֶּן תִּרְחִיקֵנוּ, וְאִם [לֹא] תּוּכַל לְהַתְעַלֵּם 120
לְהַשְׁיג הַדְּבָר אֵל תַּחֲשֶׁקְהוּ פֶּן יִמִּיתְךָ, [וְאִם כִּכָּר הַשְׁגָּתָה הַדְּבָר,
אֵל תַּחֲשֶׁקְהוּ פֶּן תִּפְסִידֶהוּ], אֲבָל עֲזוּב הַצּוּרָה אֵל חֲסִידֵי אֱלֹקִים:
אִם רְצוֹנוֹ שֶׁתַּשְׁיג הַדְּבָר לֹא יוּכַל [הַזְּמַן לְמַנְעוֹ מִמֶּךָ, וְאִם נִגְזְרָה
מִמֶּנּוּ לְמַנְעוֹ מִמֶּךָ הַדְּבָר, לֹא יוּכַל] חֲשֶׁקְךָ לְהַבִּיאֹו, וְאִם חָנַן אוֹתְךָ

109 וְהַחֲכָמִים] וחכמים ק | שְׁמַחַתָּם] ח' נק | שְׁמַחַתָּם... 110 לִילּוּתֵיהֶם] לילותם שמחתם נ
111 חָכָם] החכם נ 112 מַה] הודיעני מה נק | וְתִמָּאֵס] והמאס ק 113 גָּדַלְתִּי] גדלתי עמו
נק | עַד... 114 הַיּוֹם] ח' ק 115 וְאָמַר... 116 הַפִּתְגָּמִים] ח' נק | תַּתְמָה] הזמן אמ
117 כּוֹרְתִים] מ' נק, סתרתִי אמ 119 הַבִּטְחוֹן... הָעוֹלָם] בבטחון הבורא ק 120 לֹא] מ' נ
121 וְאִם... 122 תִּפְסִידֶהוּ] מ' נק 122 תַּחֲשֶׁקְהוּ] תתאוהו ק | תִּפְסִידֶהוּ] הפסידנו ק
עֲזוּב] תעזוב נ | חֲסִידִי] ח' נ, חסדי ק | אֱלֹקִים] האלהים מק, האלקים נ 123 הַזְּמַן... 124
יוּכַל] מ' נק | נִגְזְרָה] גזרה ק 124 לְהַבִּיאֹו] להצילו ק | וְאִם... 125 לְהַסִּירוֹ] ח' ק

been decreed that you will not get the thing,] your desire [will be unable] to bring it to you; and if it has already been given to you, your boasting might remove it from you; so carry out your duties with agility and put your confidence in the Great Source.

125 הַדָּבָר יוֹכַל הַתַּפְאָרֶדְךָ [בוֹ] לְהַסִּירוֹ, אֲבָל תִּשְׁתַּדֵּל בְּעֶסֶק עִם
הַזְרִיזוֹת וְשִׁים הַבְּטָחוֹן הַשָּׂרֵשׁ הַגָּדוֹל.

125 הַתַּפְאָרֶדְךָ תפארתך ג | בוֹ מ' ג, כדי אמ | תִּשְׁתַּדֵּל השתדל גק | בְּעֶסֶק בענין
העסק ג 126 הַשָּׂרֵשׁ הַגָּדוֹל שרש גדול ג

Chapter on Friends and Enemies

Jedaiah ha-Penini said: my brother, the beginning of success is the fall of enemies.

And he said: the impoverishment of your enemy is your vengeance, his death is your happiness; but it would be enough for you if an informer told him that you were taking revenge on his sons.

And he said: if your enemy dies, do not take revenge on his sons; take revenge on his counsellors.

And he said: since the wise man knows that if he loves he will be loved, and if he hates he will be hated, he chooses to love and be loved, whereas some bad-tempered people choose to hate and be hated.

And he said: loving mankind is [like] a tree that brings forth great benefit, while hating mankind is [like] the fury of the snake that chases [its prey] all over the world and spews a powerful venom that pierces shields and iron weapons.

And he said: he whose friends are gone and is alone, remains with his enemies, so [better for him] to make peace with them or flee.

And he said: when a friend betrays and his counsel is overturned, he is like the people of Israel after the death of Absalom.¹⁴

¹⁴ This relates to the events of 2 Sam. 15–19, where Absalom, King David's third son, rebels against his father. One of David's greatest counsellors, Ahithophel, abandons him and joins Absalom. David's counsellor Hushai is sent to counter Ahithophel's advice. Absalom

שַׁעַר הָאוֹהֶב וְהָאוֹיֵב

אָמַר יְדַעְיָה הַפְּנִינִי: אָחִי, תַּחֲלֹת הַהֲצִלָּה נְפִילַת הָאוֹיֵבִים.

וְאָמַר: רִישׁ הָאוֹיֵב נִקְמַתָּהּ, מוֹתוֹ שְׁמַחְתָּהּ, דִּי לָךְ לֹא הָיָה
130 הוֹלֵךְ הַמַּגִּיד לְהוֹדִיעוֹ הֵייתָ נוֹקֵם מִבְּנָיו.

וְאָמַר: מֵת אוֹיְבֶךָ אֶל תִּנְקָם מִבְּנָיו, נָקוּם מֵאֲנָשֵׁי עֲצָתוֹ.

וְאָמַר: מֵאַחַר שֶׁיָּדַע הַמֶּשְׁכִּיל שֶׁאִם יֵאָהֵב יֵאָהֵב וְאִם יִשְׁנָא
יִשְׁנָא, יִבְחַר שֶׁיֵּאָהֵב וְיֵאָהֵב, וְכַמָּה מִרְעֵי הַמְּזֶג יִבְחָרוּ שֶׁיִּשְׁנָאוּ
וְיִשְׁנָאוּ.

וְאָמַר: אֶהְבֵּת הַבְּרִיּוֹת אֵילָן [יָצִין] הַתּוֹעֵלֶת הַגְּדוֹלָה,
135 וְשִׁנְאָתָן כַּעַס הַפֶּתֶן יִרְדּוּף מִקְצָה עַד קְצֵה הָאָרֶץ וְיִטִּיל אֶרֶס חֲזָק
נוֹקֵב הַמִּגְנִים וְנִשְׁקֵי הַבְּרָזִל.

וְאָמַר: מִי שֶׁיִּכְלוּ אוֹהֲבָיו וְהוּא לְבָדוֹ, נִשְׁאָר עִם אוֹיְבָיו,
יִשְׁלִים עִמָּהֶם אוֹ יִבְרַח.

וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר יִבְגּוֹד הָאוֹהֶב וְהוֹפֵר עֲצָתוֹ דּוֹמָה לְעַם
140 יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי מוֹת אַבְשָׁלוֹם.

127 שַׁעַר...וְהָאוֹיֵב] שַׁעַר הָאוֹהֶב וְהָאוֹיֵב וְהַגְּמוּל ב' | שַׁעַר...231 הַלְּבָבוֹת] ח' ק
128 אָחִי] דַּע אָחִי כִּי ב' 129 נִקְמַתָּהּ] נִקְמַתָּהּ נִקְמַתָּהּ אָמַר | מוֹתוֹ שְׁמַחְתָּהּ] שְׁמַחְתָּהּ מוֹתוֹ ב'
לָךְ לֹא] לָךְ בַּהּ אֵלּוּ ב' 132 מֵאַחַר] אַחֲרַי מ' | שְׁאִם] אִם ב' 133 וְיֵאָהֵב] ח' ב' | מִרְעֵי הַמְּזֶג]
מִבְּנֵי אָדָם ב' 135 הַבְּרִיּוֹת] הַנְּחוּת ב' | יָצִין] מ' ב', יָצִין אָמַר | הַתּוֹעֵלֶת הַגְּדוֹלָה] הַתּוֹעֵלוֹת
הַנְּפִלְאוֹת ב' 136 וְשִׁנְאָתָן] וְשִׁנְאָתָם ב' | עַד] אֵל ב' | הָאָרֶץ] ח' ב' | חֲזָק] ח' ב' 138 אוֹיְבָיו]
שׁוֹנְאוֹ ב' 140 וְהוֹפֵר] וְהוֹפֵר ב'

[And he said: having mercy on the sinner is like taking revenge on him.]

And he said: a shining face in the moment of meeting is proof of affection.¹⁵

And he said: the love for brothers is nature, the love for friends is wisdom, and the love for parents is grace.

And he said: what is difficult for a wise man? To take revenge on his enemies.

And he said: the wise man would be sure that he would not go astray, if the power of sins did not lead him astray.

And he said: you can never be sure that friends and relatives will not betray you, since the nature of this world compels it and the character of the created obliges it.

And he said: when a traitor begins to betray he will have many assistants, but they will be the first ones in censuring and exposing him in public, as happened to Sheba son of Bichri, when tens of thousands of Israelites followed him, but the following day cut off his head.¹⁶

follows Hushai's counsel, is eventually defeated, and Ahithophel hangs himself.

¹⁵ Manuscripts א and ב have הריבה 'dispute' instead of החבה 'affection' of manuscript ג. The latter is preferred for the sake of meaning.

¹⁶ Sheba son of Bichri revolted against King David, according to 2 Sam. 20. He ended up hiding in the city of Abel Beth-maacah. David's army besieged the city. A woman from within spoke to Joab, David's commander, and asked him not to destroy the city in exchange for Sheba. The woman convinced the people of the city, they cut off Sheba's head, and threw it from the wall.

[וְאָמַר: הַמְּחִילָה לְחוּטָא הַנֶּקְמָה מִמֶּנּוּ.]

וְאָמַר: צְהִילוֹת הַפָּנִים בָּעֵת הַפְּגִישָׁה מוֹפֶת עַל [הַחֲבָה].

וְאָמַר: אֲהַבַת הָאֲחִים טָבַע, וְאֲהַבַת הָרַעִים חֲכָמָה, וְאֲהַבַת

הַזֵּרִים חֶסֶד. 145

וְאָמַר: מָה קָשָׁה לְמַשְׁכִּיל? לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבָיו.

וְאָמַר: נִסְכָּם הָיָה הַמַּשְׁכִּיל שֶׁלֹּא יִשְׁגָּה, לוֹלִי שְׂתוֹקֶף

הַחֲטָאִים יִסִּיתָהוּ.

וְאָמַר: אֶל תִּבְטַח בְּזַמְנֶךָ מִבְּגִידוֹת הָאוֹהֲבִים וְהַקְרוֹבִים כִּי

טָבַע הָעוֹלָם יִכְרִיחָהּ וּתְכוֹנֶנֶת הַיְצִירָה יַחֲיִיבָהּ. 150

וְאָמַר: בְּהִתְחִיל הַבּוֹגֵד לְבָגוֹד יִרְבוּ עוֹזְרָיו, וּתְחַלַּת מִי

שִׁיגְגָהוּ מִן הַהֲמוֹן שִׁיפְרֹסְמָהוּ יִהְיוּ הָעוֹזְרִים הֵהֵם, וְכֵן שָׁבַע בֶּן

בְּכָרִי נָטוּ אַחֲרָיו רַבּוּבוֹת יִשְׂרָאֵל וּמִמַּחֲרַת כָּרְתוּ רֹאשׁוֹ.

142 וְאָמַר... מִמֶּנּוּ] מ' ב' 143 הַחֲבָה] מ' ב', הַרִיבָה אַמ 145 הַזֵּרִים] הַזֵּרִים ב' 146 קָשָׁה] מֵאוֹיְבָיו] מֵאוֹיְבָיו ב' 147 נִסְכָּם] נַחֲכָם ב' | יִשְׁגָּה] יַחְטָא ב' | לוֹלִי] אֵלָא ב' 148 יִסִּיתָהוּ] יִסִּיתָהוּ ב' 150 יִכְרִיחָהּ] יִכְרִיחָם ב' 152 שִׁיפְרֹסְמָהוּ] וּפְרֹסְמָהוּ ב'

And a pious man was asked: what is the thing that has prevented you from having enemies? He said: forgiveness.

And he said: there are three things that can be avoided, but never completely: women, fools, and bad fruit.

And he said: move away from the masses of people and stick with your neighbours.

And he said: there are three [kinds of] companions: the relative, the friend, and the neighbour. Regarding the relative, it is nature that keeps his friendship; regarding the neighbour, habit has been stamped and [so] his friendship persists; and regarding the friend, his friendship is neither by nature nor by habit; indeed, it comes about by accident and is never free from betrayal. But if you have spent half of your wealth to acquire it, [you have lost nothing, because a faithful friend is like an investment of capital that lasts] all his days to love him and to profit from him.

And he said: a friend is like a plot of land, and you are a cloud that adorns it with rains of generosity.

And he said: the sage ignores his multiple enemies, for if he decided to destroy them, he would be lost multiple times with them.

And he said: the thoughts of an enemy are like cut thorns over which the hated one passes barefoot.

שָׁאֵלוּ לְחֶסֶד: מָה הַדָּבָר שְׁמָנַע מִמֶּךָּ הָאוֹיְבִים? אָמַר:
הַמַּחִילָה. 155

וְאָמַר: שְׁלֹשָׁה יִתְּכֵן רִיחוּקָם וְלֹא בְּתַכְלִית: לְנָשִׁים
וְלִכְסִיל[ים] וְלָרָעִים מִן הַפִּירוֹת.

וְאָמַר: הַתְּרַחֵק מִן הַהֶמוֹן בְּכָלֶלֶם וְהַדְּבֵק לְשִׁכְיִיךָ.
[ב101] וְאָמַר: הַחֲבִירִים שְׁלֹשָׁה: הַקְּרוֹב, וְהָאוֹהֵב, וְהַשָּׂכֵן.
הַקְּרוֹב הַטֵּבֵעַ מִשְׁאִיר חֶבְרָתוֹ, הַשָּׂכֵן הַהֶרְגֵּל הוֹטְבֵעַ וַיִּתְּמִיד 160
חֶבְרָתוֹ, הָאוֹהֵב אֵין חֶבְרָתוֹ מִן הַטֵּבֵעַ וְלֹא מִן הַהֶרְגֵּל אִמְנָם תְּבוֹא
בְּמִקְרָה וְלֹא תִמְלֹט מִן הַבְּגִידָה. אֵלּוּ פְּזֵרֶת חֲצִי מִמוֹנֶךָ לְקִנּוּתָהּ,
[לֹא תִפְסִיד, וְהָאוֹהֵב הַנֶּאֱמָן קֶרֶן קִיִּים עוֹמֵד] כָּל יָמָיו לְאַהוּבוֹ
לְהַרְוִיחַ מִמֶּנּוּ.

וְאָמַר: הָאוֹהֵב חֶלְקָה, וְאַתָּה עֲנֵן נֹהוּ גִשְׁמֵי הַתְּנַדְּבוּתִיךָ. 165

וְאָמַר: יַעֲלִים הַחֶכֶם עֵינָיו מִהֶמוֹן הַשְּׁוֹנָאִים, וְאִם תֹּאמַר
לְכַלּוֹתָם, יֵאָבֵד פְּעָמִים רַבּוֹת עִמָּהֶם.

וְאָמַר: מַחְשְׁבוֹת [הַשְּׁוֹנָא] קוֹצִים כְּסוּחִים עוֹבֵר הַשְּׁוֹנָא
עָלֵיהֶם יַחֲף.

154 שָׁאֵלוּ] ואמר שאלו ג | לְחֶסֶד] החסיד ג 157 וְלָרָעִים... הפירות] ולדעי הפירות ג
158 וְהַדְּבֵק לְשִׁכְיִיךָ] ותדבק בשכניך ג 160 הוֹטְבֵעַ] הוטבעה בו ג 163 לֹא... עוֹמֵד] מ' ג,
ולא הפסדת וגוף האוהב הנאמן וקיים עומד אִמְנָם | לְאַהוּבוֹ] לאהבו ג 165 וְאָמַר...
הַתְּנַדְּבוּתִיךָ] ח' ג 166 הַשְּׁוֹנָאִים] הנושאים ג | וְאִם] אם ג 168 הַשְּׁוֹנָא] מ' ג, השוע אִמְנָם

And he said: men plot many times to take revenge on their enemies, and [end up] taking revenge on themselves.

And he said: do not rely on the help of your friends for your affairs; for as the owner of a garden waters his flowerbed from the well without hoping for rain, but is grateful if it falls, so is the wise man who corrects his transgressions with his [own] power, without expecting his friends' prodding; but if they help him, he will accept it.

And he said: several times you will think of your friend as a traitor when he is innocent, and you will begin distancing yourself from him and troubling him, becoming the traitor and not the betrayed.

And he said: when your friend turns into an enemy, do not take vengeance on him.¹⁷

And he said: when an enemy seeks your friendship, do not withhold it from him, [but] trust him [only] with great wariness.

And he said: humility [in dealing] with friends is an obligation, but a bit of pride is [also] beneficial.

¹⁷ This is another enigmatic epigram. The second part literally says: 'keep/hold his clothes'. I can think of only two possible explanations. The first one follows Jer. 12.1, where בגד means 'treachery' or 'perfidy'. Therefore, 'when your friend turns into an enemy, do not forget his perfidy'. Another possibility is based on David's cutting of Saul's cloak according to 1 Sam. 24: Saul's envy towards David leads to several attempts on David's life, but when David has the chance to kill Saul, he just cut off a piece of Saul's cloak to show to him afterwards as proof of loyalty and friendship.

170 ואמר: ידמה האיש פעמים רבות להנכם מאויבו וינכם
מנפשו.

ואמר: אל תשען בכל עסקיך על עזר אוהבים, וכאשר בעל
הגן ישקה ערוגותיו מן הבור מבלי שיקנה הגשם ואם ירד ירד, כן
המשפיל יתקן מעוותיו בכחו ולא יקנה הערת אוהביו ואם
יעזרוהו יקבל. 175

ואמר: כמה פעמים תחשוב אוהבך בוגד והוא נקי, ותתחיל
להתרחק ממנו ולרדפו ואתה בוגד ולא בגדו בך.

ואמר: בהתהפך אהובך לשונא החזיק בבגדיו.

ואמר: כאשר ירדוף האויב חברתך, אל תמנעה ממנו, עם
השמירה העצומה מבטוח בו. 180

ואמר: השפלות עם האוהבים חובה ומעט ההתיקרות
תועלת.

170 ידמה... רבות] פעמים רבות יחשוב האדם נ 172 על... אוהבים] בעזר האוהבים נ
וכאשר בעל] כמו שבעל נ 174 מעוותיו] מעוותו נ 176 אוהבך] האוהב נ | ותתחיל... 177
להתרחק] ותתרחק נ 177 ולא... בך] והוא נקי ולא בגד בך נ 178 החזיק] החזק נ
179 תמנעה] תמנעה נ 181 ומעט ההתיקרות] ומעת התיקרות נ

And he said: there is nothing a friend who has suffered betrayal will hate and find more repulsive than the honour [of him who has betrayed him].

And he said: when a man is good to his friend today, but turns and hurts him tomorrow, count his [good] action.

[And he said: ignore the wrongdoing of a friend who has helped you a thousand times.]

And he said: disclosure of secrets and betrayal are brothers, injustice is their father, and their offspring is ill repute.

And he said: when two of your friends become enemies [to each other], do not decide in favour of one, because that would be selling one friend for the other, and the second one will realise your betrayal and you will lose both of them. [Therefore, put your efforts into reconciling them.]

And he said: wealth and generosity are very good, but we still need loyal friends.

And he said: one of the ways of the sage is not to constantly accept benefits and favours from a friend, lest he [i.e., the sage] become burdensome to the helpful friend and the latter become inattentive, which is similar to evening honey: if you eat a great deal of it, you will end up vomiting.

[And he said: just as nature does not tolerate a person eating the same kind of food all his life, Destiny does not tolerate the existence of a friendship that lasts forever.]

וְאָמַר: לֹא נִמְצָא דָבָר אַחֵר הַבְּגִידָה שִׁישָׁנָא הָאוֹהֵב
וְשִׁימָאסְהוּ זולָתִי כְּבוֹדָתּוֹ.

וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר הֵיטִיב גָּבַר לְרַעְהוּ הַיּוֹם וְשָׁב וְהִזִּיקוּ מָחָר, 185
קִבֵּל גְּמוּלוֹ.

[וְאָמַר: הָעֵלֶם עֵינֶיךָ מִחֶטְא אוֹהֵב אֲשֶׁר הוֹעִילָךְ אֶלֶף
פְּעָמִים.]

וְאָמַר: גְּלוּי הַסּוּד וְהַבְּגִידָה אַחִים, אֲבִיהֶם הָעוֹל, יִסְתַּעַף 190
מֵהֶם הַשֵּׁם הָרַע.

וְאָמַר: בְּהִיּוֹת שְׁנֵי שׁוֹנְאִים אֶהוּבִיךָ אֶל תְּכַרִּיעַ לְעוֹמֶת
הָאֶחָד כִּי הִיִּית מוֹכֵר אוֹהֵב בְּאוֹהֵב, וְהַשְׁנֵי יִכִּיר בְּגִידוֹתֶיךָ וְתִפְסִיד
שְׁנֵיהֶם, [אֲבָל שִׁים הַשְׁתַּדְּלוּתֶיךָ לְהַשְׁלִים בִּינֵיהֶם].

וְאָמַר: מָה גִכְבֵּד הָעוֹשֶׁר עִם הַנְּדִיבוֹת וְעוֹדְנֵי צָרִיךְ אֶל 195
הָאֶהוּבִים הַנְּאֻמָּנִים.

וְאָמַר: מִתְחַבּוּלוֹת הַחֶכֶם שְׁלֹא יִקְבֵּל תְּמִיד מִן הָאוֹהֵב
תּוֹעֵלֶת וְטוֹבוֹת בְּתִמְדוֹת פֶּן יִכְבֵּד עַל הָאוֹהֵב הַמוֹעִיל וְיִתְרַשֵּׁל
כְּדָבֵשׁ הָעֶרֶב שְׂאֵם תְּרַבָּה מִמֶּנּוּ תִקְיֵא.

[וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר לֹא יִסְבּוֹל הַטֶּבַע הַמְּשֹׁךְ הָאָדָם בְּמִזוֹן אֶחָד 200
כָּל יָמָיו, כֵּן לֹא יִסְבּוֹל הַזְּמַן הָרַע קִיּוֹם חֲבָרָה אַחַת כָּל הַיָּמִים.]

183 וְאָמַר... 184 כְּבוֹדָתּוֹ] ח' ז 185 הֵיטִיב] הַטוֹב ז 187 וְאָמַר... 188 פְּעָמִים] מ' ז
191 אֶהוּבִיךָ] אֶהוּבֵךְ ז | תְּכַרִּיעַ] תְּכַרִּיחַ ז 192 הִיִּית] הִיּוֹת ז | וְהַשְׁנֵי] הַשְׁנֵי ז | בְּגִידוֹתֶיךָ
בְּגִידֶיךָ ז 193 אֲבָל... בִּינֵיהֶם] מ' ז 195 הָאֶהוּבִים] הָאוֹהֵבִים ז 199 וְאָמַר... 200 הַיָּמִים]
מ' ז

And an enemy said to his friends: “Why have these tragedies come upon me?” They replied: “Why were you rich?”¹⁸

And he said: do not overdo it with women, fire, or worldly affairs, lest they kill you.

And he said: the wise man is not tempted by the beauty of women, like the good doctor who refuses a beautiful weed, recognising it as a lethal poison.

And he said: love your sons like you love yourself, but show yourself to them like a strange enemy.

And he said: the best way to keep your enemy down is by having mercy and not withholding your generosity, but be careful not to give him more than what he needs for one day.

And he said: the test of loving relatives and brothers [is] in saving your life against their own inclination; the test of loyal friends [is] in saving your life to their financial harm; and the recognition of an enemy [resides] in your financial loss to your detriment. However, never expect from your brothers financial rescue at the cost of your life, or from your friends their financial benefit at the expense of your loss; and do not worry if an enemy puts himself at risk to destroy you.

¹⁸ Manuscript מ has אֵיבָב ‘Job’ instead of אֵיבָב ‘enemy’, which makes sense in the context of Job asking his friends for an explanation for his suffering. Either it is a copyist’s mistake, or the author is playing with the letters of the word to suggest one of the main themes in ethical and *musar* literature: why bad things happen to good people. In any case, the epigram points out men’s questioning of suffering tragedies when things are going badly and their silence when things are going well.

וְאָמַר אוֹיֵב אֶל רַעְיוֹ: מִדּוּעַ בָּאוּנִי אֵלֶּה הָרָעוֹת? הַשִּׁיבוּהוּ:
מִדּוּעַ הָיִיתָ נִכְבָּד?

וְאָמַר: הָאִשָּׁה וְהָאִשׁ וְכַבְדּוֹת הַזְּמַן אֵל תְּרַבָּה מֵהֶם פֶּן
יִמִּיתֶדָּ.

וְאָמַר: הַמְשָׁכִיל לֹא יִסִּיתָהוּ יוֹפֵי הַנָּשִׁים, כְּרוֹפֵא הַטּוֹב
שִׁימָאס הָעֶשֶׂב הַנָּאָה בְּהַפִּירוֹ אוֹתוֹ סֶם מִמִּית. 205

וְאָמַר: אֶהוּב בְּנִיד כְּנַפְשָׁךְ וְהַתְּרָאָה לָהֶם כְּשׁוֹנָא מִתְנַכֵּר.

וְאָמַר: מִתְכוֹנֶת הַמַּעֲלָה בְּהַתְרוֹשֵׁשׁ אוֹיְבֶךָ שְׁלֹא תִמְנַע
מִמֶּנּוּ נִדְבָתְךָ וְשִׁתְחַמּוֹל עָלָיו, וְהַשְׁמַר מִהַתְנַדֵּב לוֹ מִה שִׁסְפִּיקֶנּוּ
יוֹתֵר מִיּוֹם אֶחָד. 210

וְאָמַר: בְּחִינַת הַקְּרוֹבִים הָאוֹהֲבִים וְהָאֲחִים בְּהַצִּילָם נַפְשָׁךְ
בְּהַשְׁתַּרְרוֹת נַפְשָׁם, וּבְחִינַת הָאוֹהֲבִים הַנֶּאֱמָנִים בְּהַצִּילָם נַפְשָׁךְ
בְּהַפְסֵד מְמוֹנָם, וְהַכֶּרֶת הַשׁוֹנָא בְּהַפְסִיד מְמוֹנְךָ לְהַזִּיקָךְ. וְאֵל
תִּקְוָה מִן הָאֲחִים הַצֵּלָת מְמוֹנְךָ בְּהַפְסֵד נַפְשָׁךְ, וְלֹא מִן הָאוֹהֲבִים
לְהַצִּיל מְמוֹנָם בְּהַפְסֵד מְמוֹנְךָ, וְאֵל תִּדְאָג שִׁסְכֵּן הָאוֹיֵב נַפְשׁוֹ
לְהַכְרִיתֶךָ. 215

201 וְאָמַר... 202 נִכְבָּד] ח' | אוֹיֵב] אוֹיֵב מ' 203 וְכַבְדּוֹת הַזְּמַן] ח' | 205 וְאָמַר... 206
מִמִּית] ח' | 207 כְּשׁוֹנָא] שׁוֹנָא | 208 אוֹיְבֶךָ] שׁוֹנָא | 209 מִה... 210 אֶחָד] יוֹתֵר מִמֶּה
שִׁסְפִּיקֶנּוּ יוֹם אֶחָד | 211 וְאָמַר... 216 לְהַכְרִיתֶךָ] ח' | 215 מְמוֹנָם] מְמוֹנָךְ | מְמוֹנְךָ
מְמוֹנָם מ'

And he said: you can only judge love's authenticity if you yourself are capable of loving authentically, for nature decrees that.

And he said: he who persists in quarrelling with his wife¹⁹ makes his household unruly and is sure to suffer want.

And he said: the sage loves the man who reproves him, hates one who speaks against him in the presence of others, and criticises the one he suspects of having withheld the reproach from him.

And he said: there is no sin for which the committers are unable to apologise or justify its commission except for speaking wickedness about anyone in the presence of his enemy.

And he said: there are three people who lack enemies on their first day: the foreigner, the king, and the bridegroom.

And he said: a great king was asked: "Who made you a ruler over the foolish ones among your people?" He said: "Their foolishness." "And who subjugated your traitors?" He said: "My mercy." "And who made public your virtue?" He said: "My *musar*."

And he said: when you are in good company, pay attention and be quiet, and you will understand the secret truth of their hearts.

¹⁹ Literally: the woman of his covenant.

וְאָמַר: כָּפִי שְׁתֹּאֵהֵב אֶהְבֶּה נֶאֱמָנָה תוּכַל לְהִבְחִין בְּצֶדֶק
אֶהְבְּתוֹ אוֹתָךְ כִּי כֵן הִטְבַּע גּוֹזֵר.

וְאָמַר: הַמִּתְמִיד רִיב [א102] עִם אִשְׁתּוֹ בְּרִיתוֹ יָשִׁים בֵּיתוֹ
שְׁמָמָה וְלֹא יִמְלֹט מִן הַחֶסֶד. 220

וְאָמַר: יֶאֱהֵב הַחֶסֶד מוֹכִיחוֹ, וַיִּשְׁנֵא הַמְדַּבֵּר עָלָיו בְּמַעֲמַד
זוּלָתוֹ, וַיִּתְפּוֹשׁ עַל חוֹשְׁדוֹ בְּעִבּוּר זֶה שְׁמָנַע מִמֶּנּוּ הַתּוֹכַחַת.

וְאָמַר: אֵין חֶטָּא אֲשֶׁר לֹא יוּכַל בְּעָלָיו לְהִתְנַצֵּל עָלָיו
וּלְהִצְדִּיק בְּנִגְתּוֹ זוּלָת הַמְדַּבֵּר עַל הָאִישׁ רָעָה בְּמַעֲמַד אוֹיְבוֹ.

וְאָמַר: שְׁלֹשָׁה נַעֲדָרִי הַשּׁוֹנְאִים בְּיוֹמָם הָרֵאשׁוֹן: הַנִּכְרִי,
וְהַמֶּלֶךְ, וְהַחֲתָן. 225

וְאָמַר: שְׁאַלּוּ לְמַלְךְ גָּדוֹל: מִי הַמְּשִׁילָךְ עַל כְּסִילִי עֵמָךְ?
אָמַר: סִכְלָם. וּמִי הַכְּנִיעַ בּוֹגְדִיךְ? אָמַר: חֲמֵלָתִי. וּמִי פָרַסָם
מֵעֲלֹתְךָ? אָמַר: מוֹסְרִי.

וְאָמַר: בִּהְיוֹתְךָ בְּמַעֲמָדָם הִטָּה אֲזַנְךָ וְהִחַרְשׁ, וְתַעֲמֹד עַל
אֲמַתַּת סוּדוֹת הַלְבָבוֹת. 230

220 [הַחֶסֶד] הַחֲשָׁד ב' 222 [זֶה] ח' ב' 223 [לְהִתְנַצֵּל] לְהִנָּצֵל ב' 224 [וּלְהִצְדִּיק] לְהִצְדִּיק ב'
רָעָה] ח' ב' 225 [בְּיוֹמָם] בְּיוֹם ב' | הַנִּכְרִי... 226 [וְהַחֲתָן] הַמֶּלֶךְ, וְהַחֲתָן, וְהַנִּכְרִי ב' 228 [סִכְלָם]
שְׁכִלִי ב' 230 [בְּמַעֲמָדָם] בְּמַעֲמָדוֹת ב' 231 [אֲמַתַּת...הַלְבָבוֹת] אֲמוֹנַת הַלְבָבוֹת ב'

Chapter on Isolation from this World and the Mention of *meshalim* about Its Hostility

Jedaiah said: this world is a stream whose waters are bitter and damned, the wise man feels its bitterness and flees, while the naïve quenches his thirst and his belly swells.²⁰

And he said: this world is like an old worn-out garment: if you wear it often, it will rip and tear and you will end up naked, but if you put it aside and wear it occasionally, [it will be] spared the decay caused by intense heat and cold, heavy rain, snow and winds, and it will last for many days. So is this world for [those who] take risks and [try] to overpower Destiny in every affair that turns out; there is no doubt that the end will be painful and disastrous; however, [those who] stay calm, do everything at the proper time, reflect on opportunities,²¹ and close their eyes to most eventualities—there is no doubt that they will achieve what they intend and the end will be favourable.

And he said: this world is like a filthy and infected sick person who has gold coins in his hand. It happens that if the

²⁰ The author begins this chapter by linking the bitterness of the earthly world with the trial by ordeal described in Num. 5.11–31. There, bitter water—a mixture of water and dust—is administered to the woman suspected of adultery in the absence of witnesses: if her belly swells with that water, she is guilty, if not, she is innocent. In Jedaiah's account, the naïve man is guilty of indulging in earthly pleasures, which is proven by his figurative swollen belly.

²¹ Literally: invest thoughts in chances.

שַׁעַר בַּעֲזִיבַת הָעוֹלָם וְזִכְרוֹן מְשָׁלִי תְּנוּאוֹתָיו

אָמַר יְדַעְיָה: הָעוֹלָם נָחַל נוֹבֵעַ מִימּוֹ מִים מָרִים מְאָרְרִים, יִרְגִּישׁ
הַמְשָׁכִיל מְרִירוֹתָם וַיִּבְרַח, וְהִפְתִּי יְרֹה מֵהֶם צָמְאוּ וּבִטְנּוּ צָבָה.

235 וְאָמַר: הָעוֹלָם הִזָּה כָּמוֹ בְּגָד בָּלוּי יֵשֵׁן: אִם תִּתְמִיד לְבִישָׁתוֹ
יִשְׁבֵּר וַיִּקְרַע וְתִשָּׂאֵר עָרוֹם, וְאִם תִּנְיַחְהוּ לַעֲצָמוֹ וְתִלְבָּשֶׁהוּ לְעֵתִים
רְחוּקִים בְּזִמָּן מְשׁוּלָל מִמִּפְסִידִים בְּחוּם וְקוֹר גּוֹבְרִים, מָטָר וְשֶׁלֶג
וְרוּחוֹת, יִתְקִיִּים מְצִיאוֹת הַבְּגָד בָּלִי סָפֵק יָמִים רַבִּים. כֵּן זֶה
הָעוֹלָם מַצַּד הַהִסְתַּכָּן וְהַהֲתַעֲצָמוֹת עַל הַזִּמָּן בְּאִי זֶה עֶסֶק יִזְדְּמֹן,
240 אֵין סָפֵק שְׁאַחֲרִיתוֹ הָרַע וְהָאֲבִדוֹן; אֲמָנָם הַהֲתִישָׁב וּשְׁמִירַת
הַשְּׁעוֹת הָרְאוּיוֹת וְהַשְּׁקָעַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּתוֹחֶלֶת וַעֲצוֹם הָעֵינִים
בְּרוֹב הַמְקָרִים, אֵין סָפֵק שְׁבוּ הַגָּעַת רוֹב הַכּוֹנוֹנוֹת וְהַתְּכָלִית
הַטּוֹבָה.

וְאָמַר: הָעוֹלָם הִזָּה כְּחוֹלָה מְזוּהָם מְנוּגָע וּבִידּוֹ זֶהָבִים. הִנֵּה
245 אִם לֹא יִתֵּן הַמְזוּהָם מְזוּהוּבִיו אֶלְיָךְ לֹא תִתְעוֹרֵר מְזָה אֶל הַכַּפֵּס

233 יְדַעְיָה] ידעיה הפניני נק | הָעוֹלָם] אחי אחי העולם הזה נ | מִימּוֹ] ח' נק | יִרְגִּישׁ]
ישיביל נ | 234 מְרִירוֹתָם] ח' נ | וְהִפְתִּי יְרֹה] ירוה הפתי נ | 236 לַעֲצָמוֹ] בעצמו ק
237 מִמִּפְסִידִים] ח' ק | בְּחוּם וְקוֹר] מחום ומקור נ | מָטָר] ומטר נק | 238 מְצִיאוֹת...סָפֵק]
בלי ספק מציאות הבגד נק | זֶה] ח' נק | 239 הַהֲתַעֲצָמוֹת] ההסתכן לקבוץ הממונות במדברות
ובים ומדברות הנקמה על האויבים נ, ההסתכן לקבוץ הממונות בים וביבשה ובמדברות ומדברות
הנקמה על האויבים ק | בְּאִי...יִזְדְּמֹן] ח' ק | יִזְדְּמֹן] שיזדמן נ | 240 הָרַע וְהָאֲבִדוֹן] האבדון
ק | הַהֲתִישָׁב] התישב ק | 242 הַגָּעַת...243 הַטּוֹבָה] רוב הגעת הטובות והתכלית המעלה
ק | וְהַתְּכָלִית] ותכלית נ | 244 מְזוּהָם] המזוהם ק | מְנוּגָע] המנוגע ק | 245 יִתֵּן] יזן ק
תִּתְעוֹרֵר] תעורר נ

filthy person does not give you of his gold coins, you will not be afflicted with anger or envy, because your desire for his worthless gold coins is weak due to the great revulsion that this infected person causes in you, and you will be prompted to console yourself and say: "What do I have to do with this worthless infected person just because I desire his silver and gold, which are in contact with his affliction? Let him keep what he has!" And you will be saved easily from negligence and will be comforted by the lack of his gifts. Despite this, there is no doubt that if he wanted to give them to you, you would happily take them without [even] washing them, because you would not consider their valuelessness due to the great pleasure derived from the gift. Similarly is this world, in the sense that if you are granted a large portion of its benefits and delights, you will become very happy and prevail; but if you are denied its pleasures and gifts, by being a perfect man you will not be concerned or feel wrath due to their absence, and you will understand that Destiny is nonsense; for harm and disaster are attached to its benefits, mourning is mixed with its happiness, destruction is paired with the things it builds, and its end is always evil. And he who refuses its nonsense will have a more pleasant life, since those conventional things are accompanied by misfortune, and the end of those who have been destroyed by envy is failure and devastation.

וְהַקְנָאָה מְחֹלֶשֶׁת תִּאֲוָתָךְ לְזִהְיָבִיּוּ הַפְּחוּתִים מְרֹב הַמִּיָּאוֹס אֲשֶׁר
 נָפְלוּ בּוֹ הַמְּנוּגָע בְּמַחְשַׁבְתָּךְ, אֲבָל תִּמְהַר לְהִנָּחֵם וְלֹאמַר: מַה לִּי
 וְלַמְּנוּגָע הַזֶּה הַגְּרוּעַ כִּי אֶכְסוֹף לְכַסְפוֹ וְלִזְהָבוֹ אֲשֶׁר דָּבְקוֹ לִנְגָעָיו?
 יְהִי לוֹ אֲשֶׁר לוֹ! וְתִשָּׂאֵר בְּזֶה הַקְּלוּת מְקַבֵּל הַהִתְרַשְּׁלוּת וְהַנְּחָמָה
 עַל מַה שֶּׁחֲסַרְתָּ מִמִּתְנוּתָיו. וְעַם כָּל זֶה, אֵין סֶפֶק שֶׁהוּא אִם יִרְצֶה 250
 לְתֵתָם אֵלָיךְ, תִּקְחֶם מְרֹב בְּשִׂמְחָה וְאִם לֹא תִרְחֹצֵם, מִבְּלִי
 שֶׁתִּשְׁתִּי לֵב לַפְּחִיתוֹת מְרֹב הַתַּעֲנוּג הַמוֹשָׁג מִן הַמִּתְנָה. כֵּן זֶה
 הָעוֹלָם בְּשׁוֹה אִם אַתָּה תִּקְבֹּל מִמַּעֲדָיו וְקִנְיָיו חֵלֶק גָּדוֹל בְּאַמַּת
 תִּשְׁמַח וְתִשְׁתַּרַּר, וְאִם אַתָּה בּוֹ רִיק מִתַּעֲנוּגָיו וּמִתְנוּתָיו לֹא יִשְׁיֹגֵךְ
 בְּהִיּוֹתָךְ מִן הַשְּׁלָמִים דָּבָר מִן הַדְּאָגָה וְהַכַּעַס עַל הָעֵדֶר טוֹבוֹתָיו, 255
 אֲבָל תִּתְּבוֹנֵן [כִּי הַזְּמַן] הֶבֶל, וְהַנְּזָקִים וְהָרְעוּת אַחוּזוֹת
 בְּתוֹעֲלוֹתָיו, וְהָאֵבֶל מְעוֹרָב בְּשִׂמְחָתוֹ, וְהַהִרְסָה מְזוּגָה בְּבִנְיָנוֹ,
 וְאַחֲרִיתוֹ לְעוֹלָם רָעָה. וְהִיּוֹתֶר מִסֶּתֶפֶק מִהֶבְלָיו, חִיּוֹ יוֹתֵר נְעִימִים
 כִּי הַתְּלָאוֹת עַל הַמְּפוֹרָסִים תְּכּוּפוֹת, וְהֵם אֲשֶׁר תַּחְרִיבֵם
 הַקְּנָאָה וְיִהְיֶה תְּכַלִּיתָם הַהֶפְסֵד וְהָאֲבִדוֹן. 260

246 [וְהַקְנָאָה] גַּם הַקְנָאָה ק | לְזִהְיָבִיּוּ מִזִּהְיָבִיּוֹ ג 247 נָפְלוּ] נָפַל מִנֶּק | לְהִנָּחֵם] לְהִתְנַחֵם
 ק | וְלֹאמַר] וְתִאֲוָתָךְ 248 הִזָּה] הִזָּה הוּא מ 249 וְתִשָּׂאֵר] וְנִשְׁאָר ק | מְקַבֵּל] מְקַבֵּל
 נֶק | וְהַנְּחָמָה] ח' נֶק 250 שֶׁחֲסַרְתָּ] ח' ג 251 אֵלָיךְ] לִךְ ג | תִּקְחֶם...בְּשִׂמְחָה] שֶׁתִּקְבֹּל
 בְּשִׂמְחָה ק | מְרֹב] ח' ג | וְאִם] וְגַם ק 252 לַפְּחִיתוֹת] לַפְּחִיתוֹת הַנּוֹתָן נֶק | מִן הַמִּתְנָה]
 מִהַמִּתְנָה ק | כֵּן] וְכֵן ג | זֶה...253 הָעוֹלָם] הָעוֹלָם הוּא ק 253 אַתָּה] ח' ג | תִּקְבֹּל] מִלָּא
 ק 254 וּמִתְנוּתָיו] ח' ק 255 דָּבָר...טוֹבוֹתָיו] ח' ק 256 אֵבֶל] אֲבָל אֵד ק | כִּי הַזְּמַן] מ'
 נֶק, מִן הַשְּׁלָמִים אִם | וְהַנְּזָקִים] הַנְּזָקִים ק 257 בְּתוֹעֲלוֹתָיו] בּוֹ וּבְתוֹעֲלוֹתָיו ג | וְהַהִרְסָה...
 בְּבִנְיָנוֹ] ח' ק | מְזוּגָה] מְזוּגָה ג | בְּבִנְיָנוֹ] בְּבִנְיָנוֹ ג 258 מִהֶבְלָיו] בְּהֶבְלָיו ג | יוֹתֵר
 נְעִימִים] בְּנְעִימִים ק 259 עַל] ח' נֶק | הַמְּפוֹרָסִים] הַמְּפוֹרָסִים נֶק | תְּכּוּפוֹת] תְּכּוּפוֹת ג
 תַּחְרִיבֵם] תַּחְרִיבֵם ג

And he said: people in this world are like a ship sailing on a stormy sea carried by the wind to the mysterious edges [of the earth]. From a distance, they saw a small island surrounded by sea, and on the island, what seemed to be a large forest, and within the forest precious stones that were shining from afar due to their vast quantity and their great purity. The people on the ship decided to go to the island and collect the golden treasures and the precious stones, so they left the ship in the hands of one of their servants and all of them went to the island. Each one of them took from that wealth in proportion to the size of his hand: the wise ones told themselves that it was better to take a modest amount of those valuable things, so long as they did not go deep inside the forest to put themselves in danger and maybe get lost there, or even just in case the winds that set the ship in motion blew and they would be quickly called to board it. [However], when the foolish ones took a certain amount of the valuable things, they did not have enough, and they wandered towards the depth of the forest, until they were really deep inside in order to collect and gather [more and more], and the more bits of silver or gold or precious stones that they saw, the more they wanted to take them, until they found themselves surrounded by the forest and completely lost.²² And while they were in the forest, the ship was about to depart, and the wise

²² Literally: without knowing how to get out and come back.

ואמר: משל האנשים בזה העולם כספינה הולכת בים
 סוער נשאה הרוח אל הקצוות הנעלמות. ראו מרחוק אי קטנה
 מוקפת ים ובה יער גדול למראה ובם אבנים יקרות מאירות
 ממרחק לרוב כמותם עם גודל זכותם. ואמרו אנשי הספינה
 שיכנסו [ב102] אליה לקבץ ממכמי הזהב ואבניה היקרות,
 והפקידו הספינה ביד אחד מעבדיהם ונכנסו כלם אל האי.
 ויאספו מסגולותיה איש כמסת ידו: המשכילים מהם התיעצו
 בלבם שיותר טוב להם לקחת מן הממונות ההם שעור שנה עד
 שמרם שלא יבואו בפנימות היער להסתכן ואולי יאבדו בתוכו
 או יגיע עת מסע הספינה ונשיבת הרוח המניעה, ושיזדמנו הם
 במהירות לבוא בתוכה. והפתאים באשר לקחו שיעור מן
 הממונות לא שבעה עינים והם משוטטים במצולות היער ועמקו
 בו לאסוף ולכנוס וכל עוד ראותם מעט כסף או זהב או אבן
 חמודה יחמדום ויקחום עד שמצאו נפשם מעטרים ביער לא
 ידעו לצאת ולבוא. בעוד שהיו ביער הגיע זמן לכת הספינה,

261 בזה | בזה בזה מ | בזה העולם | בעולם הזה נק 262 סוער | ח' ג | נשאה | ונשאה ג
 נשאה הרוח | ח' ק | אל | על ק | הקצוות הנעלמות | קצוות נעלמות נק | ראו | וראו נק
 263 ובם | ובתוך היער ק | אבנים...מאירות | אבנים מאירים יקרים מאין ערך מאירים ק
 264 ממרחק | מרחוק נק | אנשי הספינה | איש אל רעהו ג, זה לזה ק 265 אליה | אליו ג, ח'
 ק | ממכמי | מכמות ג | הזהב | זהבה נק | היקרות | ח' נק 266 והפקידו | וכן עשו:
 הפקידו ג 267 ויאספו | ויאספו אליו ג | איש | איש ואיש ג | כמסת... 268 לקחת | ח' ק
 268 בלבם | בלבם ג | ההם | ח' ק 269 בפנימות | בפנימית ק | ואולי | אולי ק 270 עת
 ח' ג | ונשיבת...המניעה | ח' ק | הרוח | רוח ג | הם... 271 בתוכה | לבא בתוכה במהרות ג
 271 מן... 272 הממונות | מהממונות ק 272 עינים | עינים בתאותם ג, עינים ותאותם ק
 ועמקו... 273 בו | ח' ק 273 וכל עוד | ועוד כל ק | כסף | כסף מרחוק נק | או זהב | ח' נק
 274 ויקחום | ח' נק | שמצאו...ביער | ח' ק | לא | שלא ק 275 בעוד...ביער | אחר כן ג,
 ח' ק | הגיע | והגיע ק | הספינה | לדרכם בתוך הספינה ג

ones got on it very quickly and continued their trip, rich and well-loaded, happy and grateful, while the foolish ones remained in the forest [suffering] hunger, thirst, *the heat of the day and the cold of the night*,²³ dying for their stupidity as the stupid die. Similar are the types of people who regard the material pleasures: [those who] due to the existence of many things are always collecting and amassing, rejecting their soul and its benefits, and when the time of departure arrives, everything will be taken away from them and will be lost, their wealth will not save them and they will leave it for their enemies; while the perfect ones accept from the assets of Destiny only what is sufficient to live decently, to feed their bodies and prolong their existence, the goal of their behaviour being to direct themselves towards the perfection of their Supernal Form²⁴ and to make its light shine; and if death shackles them, their righteousness will precede them, and the glory of God, may He be blessed, their Creator, will lift them up.

And he said: the example of a man in his life is like a blind man who walks a path alone, entering a house while he is walking, but thinking that he is still on the path. When he enters the

²³ Jer. 36.30.

²⁴ According to Neoplatonic philosophy, the Supernal Form is the rational soul of man, which is the third soul that God gave exclusively to human beings, as opposed to animals, which have only two: spirit and appetite.

ומִיד בָּאוּ הַמְשָׁכִילִים וְנִכְנְסוּ בְּתוֹכָהּ וְהָלְכוּ לְדַרְכָּם עֲשִׁירִים
 וְנִכְבְּדִים, שְׂמָחִים וְטוֹבֵי לֵב, וְהַפְתָּאִים נִשְׁאָרוּ בִיעָר בְּרָעָב
 וּבִצְמָא לַחוּרָב בְּיוֹם וְלִקְרָח בְּלִילָהּ וּמָתוּ בְּסִכְלוּתָם כְּמוֹת
 הַנְּבָלִים. עַל זֶה הַתּוֹאֵר בָּאוּ כְּתוּת הָאֲנָשִׁים בְּאֵלוֹ הַתַּעֲנוּגִים
 הַגְּשָׁמִיִּים: מְרֹב הַמָּמוֹן לֹא תִשָּׁבַע עֵינָם מֵאֲסִיפְתָּם וְקְבוּצָם, 280
 וְהַנֶּפֶשׁ וְתוֹעֲלוֹתֶיהָ יִשְׁלִיכוּ אַחֲרֵי גּוֹם, וּבְהִגִּיעַ תּוֹר פְּרִידָתָם
 וּרְחֻקָּה מִמֶּנּוּ תֵּאבֵד הִיא וְהוּא, וְהוֹנּוּ לֹא יִצְלִנוּ וְלֹאֻיָּבוּ יַעֲזֹבֻנוּ.
 אָבֵל הַיְחִידִים הַשְּׁלֵמִים יִקְבְּלוּ מִקְנִיָּי הַזֶּמֶן מִה שִׁסְפִּיקָם לַחַיּוֹת
 בְּכָבוֹד וְלַהֲבָרִיא גּוֹפּוֹתָם וְהָאֲרִיד מְצִיאוֹתוֹ, תְּכָלִית מְגַמְתּוֹ יְכוּן
 לְהַשְׁלֵמַת צוּרְתּוֹ הַעֲלִיזָה וְלַהֲגִיָּה אֹרְחָה, וְאִם תִּכְפָּתְהוּ הַמּוֹת, 285
 יִהְיֶה לְפָנָיו צִדְקוֹ, וְכָבוֹד ה' יִתְּ[בִרְד] בּוֹרְאוֹ יֵאֲסָפֶנּוּ.

ואמר: משל האדם בחלדו כעור הולך לבדו על דרך, ונכנס
 דרך לבתו באחד מן הבתים, והוא ידמה בנפשו עודנו בדרך.

278 לחורב... בלילה] יר' לו ל

276 ומיד... בתוכה] ויבאו בה המשכילים הקרובים אליה ג, ויבאו בה המשכילים אליה ק
 277 שמחים... לב] ח' נק 278 ובצמא] בצמא ובחוסר כל נק 279 על] ועל נק | באן] ח'
 נק | באלו] באלה ק 280 מרוב המון] רוב ההמון נק | עינים] בטנס ק 281 והנפש]
 אבל הנפש ק | פרידתם] פרידתה נק 282 ורחקה] וקבוצה ורחוקה ג | היא והוא] הוא
 והיא ג | והונן] ח' ק | יצילנו] תצילנו ג | ולאויביו] ולאויבו ג 283 אבל היחידים]
 והיחידים נק | השלמים] ח' ק | שסיפיקם] שסיפיקנו ג 284 גופותם] גופם נק | והאריד]
 להאריד ג, ח' ק | מציאותו... יכון] ותכלית מציאותו יהיה לכון ק | תכלית] ותכלית ג
 285 תכפתהו המות] המות יאספהו ג 286 יהלך] הולך ק | ה' יתברך] ח' ק | יתברך
 בורא] ח' ג | יאספנו] יאספהו ג 287 על דרך] בדרך ג, ח' ק | ונכנס... לבתו] נכנס
 בלכתו ק 288 לביתו] ג | באחד... הבתים] באחת הבתים ק | והוא ידמה] וידמה ג

house, which is full of objects, such as *a bed, a table, a chair, and a candlestick*,²⁵ the blind man stumbles over them and gets bruised by them, and as he stumbles, shouts and cries out at the injustice: “Who has done this great evil in putting obstacles and hindrances in the middle of the path in order to kill those who walk?” The people of the house answer: “Neither are the objects in the way, since they are in a house, nor did the disorder of the objects make you fail; but [it was] your lack of vision, since the objects are in the place they should be, while you, due to your lack of vision, thought of them as badly arranged to make you fail; but in reality it is in you where your failure resides, not in them or in him who arranged them.” Similar to this is a man [who], because he stumbles into many things that make his body and soul fail, begins to be angry at those things and their inventor, when he should be angry at himself, like the one who says “Why has God created beautiful women, warm temperaments, and strong desire? Were it not for that, sexual intercourse would not weaken me, my days would not be shortened, and my vision would not be darkened; and, why has He created so many types of fruit that sicken and kill?”²⁶ Thus, he gets

²⁵ 2 Kgs 4.10.

²⁶ In the margin of manuscripts א (fol. 102ב) and נ (fol. 168ב) there is a biblical quotation: “A man’s folly subverts his way, and his heart rages against God” (Prov. 19.3), which is directly connected to the content of the *mashal*.

וּבְבֹאוֹ בְּבֵית וְהִנֵּה הוּא בְּבֵית מְלֵא כְּלִים: מָטָה וְשִׁלְחוֹן וְכֶסֶף
 290 וּמְנוּרָה, וְנִכְשֵׁל הָעוֹר בָּהֶם וְנִתְחַגֵּר וּבִהֲפֹשֵׁלוֹ צָעַק וְקָרָא חֲמָס:
 מִי עָשָׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת לָתֵת מְכֻשׁוֹלוֹת וְאַבְנֵי נֶגֶף בְּחֻצֵּי
 הַדְּרָכִים לְהַמִּית הָעוֹבְרִים? וַיַּעֲנוּהוּ אַנְשֵׁי הַבֵּית: הַכְּלִים אֵינָם
 בְּדֶרֶךְ כִּי בְּבֵית הַמָּה, גַּם לֹא הִפְסֵד סְדוֹר הַכְּלִים הַכְּשִׁילוֹךְ כִּי אִם
 הִפְסֵד רְאוּתְךָ וְהַכְּלִים הֵם מְסוּדָרִים וּבִמְקוֹם הַנָּאוֹת לָהֶם, וְאַתָּה
 295 מַצֵּד חֲסְרוֹן רְאוּתְךָ כְּאִשֶּׁר תַּחֲשֹׁבֶם בְּחִילוֹף עַל כֵּן הַכְּשִׁילוֹךְ
 וּבִאֲמַת שְׁכַשְׁלוֹנְךָ מַצֵּדְךָ לֹא מַצֵּדִים וְלֹא מַצֵּד הַמְּסִדֵּר. כֵּן עֲנִיין
 הָאָדָם בְּשׂוּהוֹ כִּי הוּא יִכְשֹׁל בְּעֲנִיִּינִים רַבִּים יִכְשִׁילוּ גּוֹפוֹ וְנִפְשׁוֹ
 וַיִּתְחִיל לְהִתְרַעַם עַל הָעֲנִיִּינִים הָהֵם וְהַמְּצִיאָם, וְהִנֵּה יוֹתֵר מִן
 הַמְּחוּיָב הִתְרַעַמּוֹ עַל עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר: לָמָּה הַמְּצִיא הָאֵל
 300 הַנִּקְבוֹת הַיְּפוֹת וְהַמְּצִיא עִם זֶה חוֹם בְּמִזְגּוֹ וְתִאֲוָה חִזְקָה? וְלֹלִי
 זֶה, לֹא תַחֲלִישֵׁנִי הַמְּשַׁגֵּל וְלֹא קָצְרוּ יָמִי וְלֹא כָּהֵה רְאוּתִי, וְכֵן
 לָמָּה הַמְּצִיא לִפְנֵי רַבּוֹי הַפִּירוֹת הַמְּמִיתִים וְהַמְּחַלִּיאִים? וְכֵן

289 מָטָה... 290 וּמְנוּרָה מ"ב ד י

289 בְּבֵית... בְּבֵית הַבֵּית ג, הַבֵּית וְהִנֵּה הַבֵּית ק | מָטָה וְשִׁלְחוֹן שִׁלְחוֹן מֵטָה ג | מָטָה... 290
 וּמְנוּרָה ח' ק 290 הָעוֹר ח' ק | וְנִתְחַגֵּר ח' ג | צָעַק וְקָרָא קָרָא וְצָעַק ג 292 הָעוֹבְרִים
 הָעוֹבְרִים וְהַשְׁבִּים נָק | הַכְּלִים הַבֵּית וְהַכְּלִים ק 293 כִּי אִם ג | הָמָה גַּם כְּמִנְהַגִּים
 לֹא... הַכְּשִׁילוֹךְ וְלֹא הַכְּשִׁילוֹךְ סְדוֹר הַכְּלִים ג, הַכְּלִים הַכְּלִים לֹא הַכְּשִׁילוֹךְ ק
 294 וּבִמְקוֹם הַנָּאוֹת בִּמְקוֹם נָאוֹת וְרָאוּי ג | לָהֶם ח' נָק 295 חֲסְרוֹן רְאוּתְךָ חֲסְרוֹן רְאוּתְךָ
 נִגְפַת ג, חֲסְרוֹן נִגְפַת ק | כְּאִשֶּׁר בְּאִשֶּׁר ג 296 וּבִאֲמַת... הַמְּסִדֵּר ח' ק | לֹא וְלֹא ג
 עֲנִיִּין הָעִנִּין ק 297 הָאָדָם ח' ק 298 יוֹתֵר ח' נָק 299 הַמְּחוּיָב הַחַיִּיב ג | שֶׁאָמַר
 שִׁיאָמַר נָק | הַמְּצִיא הַיְּפוֹת מ 300 הַיְּפוֹת הַנָּאוֹת ק | חוֹם בְּמִזְגּוֹ חוֹם גְּדוֹל בְּמִזְגּוֹ ג, חוֹם
 גְּדוֹל בְּגוֹפִי ק | וְלֹלִי וְלֹלִי ג 301 תַּחֲלִישֵׁנִי הַחֲלִישֵׁנִי נָק | וְלֹא... יָמִי ח' ק | קָצְרוּ...
 רְאוּתִי כְּהַתָּה עֵינִי וְלֹא קָצְרוּ יָמִי ג | כָּהֵה רְאוּתִי כְּהַתָּה עֵינִי ק | וְכֵן וְכֵן יָאמַר ג
 302 הַמְּצִיא הַמְּצִיא ח' ג, הַמְּצִיא הָאֵל ק | לִפְנֵי ח' ק | הַמְּמִיתִים וְהַמְּחַלִּיאִים הַמְּבִיאִים
 הַחֲלִיאִים וְלִפְנֵי מְמִיתִים ג, הַמְּחַלִּיאִים וְהַמְּמִיתִים ק | וְכֵן בְּאִם כְּתוּב בְּשׁוּלִיִּים: אוֹלֵת אָדָם
 תִּסְלַף דְּרָכּוֹ וְעַל ה' יִזְעַף לָבוֹ (מִשׁ יט ג)

angry at the things themselves and does not understand that God's wisdom is great, and everything He creates He intends to be orderly and harmonious, their benefits clear to him who knows how properly to deal with them; and the only thing God did is to create them, but the foolish man, due to his lack of wisdom, turned them harmful in his thought, as if they lacked value and order. And the saying of the sage already included this meaning when he said *your word is a lamp to my feet and a light for my path*;²⁷ because I am a hopeless blind person, you gave me an important and honourable religion to prevent me from the harm associated with stupidity, to direct me to the benefit of the great things, to allow me beneficial affairs, to show me the proper quantity, time, and duration for taking them, and all this is in the most perfect possible order.

And he said: a man in this world is like a group of people who were invited by an important person to dine with him, and he set before them a golden table, with golden and silver utensils, and among the people, there is no doubt that there were fools and there were wise men. The fools thought that those utensils were selected for them as a gift and that after the

²⁷ Ps. 119.105. The sage Jedaiah refers to is King David, the purported author of the psalm.

יִתְרַעַם עַל הַנִּמְצָאוֹת וְלֹא יִבִּין שְׁחֻכְמַת הָאֵל גְּדוּלָּה כְּוֹנֶנָה
 בְּמוֹצָאִים כָּלָם סֵדֶר נִגְדֵּר וְהַנְהָגָה מִיּוֹחֶסֶדֶת וְתוֹעֲלוֹתֵיהֶם
 מִבּוֹאֲרִים לְמִי שִׁידַע הַהֲנָהָגָה הָרְאוּיָה בָּהֶם, וְאֵינָנו כִּי אִם הָאֵל
 אֲשֶׁר הַמְצִיאָם וְהָאֲנוּשׁ הַסֵּכֶל מֵצֵד סְכָלוֹתוֹ הַשִּׁיבָם מִזִּיקִים
 בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וְנִפְסְדוֹ הַסְדּוֹר וְהָעֶרֶךְ. וּמֵאֵמֶר הַחֶכֶם כָּלֵל הַכּוֹנֶנָה
 הַזֹּאת כֹּאֲשֶׁר אָמַר "נֵר לְרַגְלִי דְּבָרִיךָ וְאוֹר לְנִתִּיבִתִּי", כִּי אֲנִי הוּא
 כְּעוֹר וְהַסּוּמָא [103א] הַגָּמוּר, וְנִתַּתְּ לִפְנֵי דָת חֲשׁוּבָה נִכְבְּדָת
 תִּמְנַעֲנִי מִן הַנְּזָקִים הַנִּמְשָׁכִים אֶל הַסְכָּלוֹת, וְתִישִׁירֵנִי לְתוֹעֲלָת
 הַנִּפְלְאוֹת, וְתִתִּירֵנִי הָעֲנִיִּים הַמוֹעִילִים, וְתוֹרְנֵי בָהֶם הַכּוֹנֶנָה
 הַמוֹעִיל מִלְּקִיחָתָם וְהַשְׁעָה וְהַזְמָן הָרְאוּיִים לְלִקְיָחָתָם; וְכֹל זֶה
 בְּתַכְלִית הַסְדּוֹר.

וְאָמַר: עֲנִיִּין הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּמוֹ חֲבֵרַת אָנָשִׁים הַזְמִינִם
 אִישׁ נִכְבֵּד לְאֹכּוֹל עִמּוֹ וְשֵׁם לְפָנֵיהֶם שְׁלַחַן זָהָב וְכֵלִי זָהָב וְכֶסֶף
 וְהָאָנָשִׁים הֵם אֵין סִפֵּק שְׂבִינֵיהֶם פְּתָאִים וּבִנְיָהֶם מְשֻׁכָּלִים.
 הַפְּתָאִים הֵם חֲשָׁבוּ שֶׁהַכֵּלִים הֵם הַנִּבְחָרִים לָהֶם בְּמִתְנָה

308 גר... לנתיבתי] תה' קיט קה

303 על] שאר נק | גדולה] מרובה וגדולה עד מאד ג | כוונה... 304 במוצאים] ובכונה
 נפשו כל הנמצאות ג 304 סדר] בסדר ג | מיוחסדת] מיוחדת נק 305 מבוארים]
 מבוארות ג | הראוי] הראויה נק | ואינו... 306 המציאם] ח' ק 307 ונפסדו] ונפסד נק
 והערך] ח' ק | ומאמר החכם] והמשורר דוד הע'ה ג | החכם] דוד ע' ה' ק | הכונה...
 308 הזאת] הכונה בזה הפסוק ג 309 כעור] העור ק | נכבדת] ונכבדת ג, ח' ק 310 אל
 הסכלות] לסכלות ק | ותשירני] תעשירני ג | לתועלת] לתועלות ג 311 ותתירני] ח' ג
 ותתירני... 312 ללקיחתם] ח' ק | הענינים] והענינים ג 312 והשעה והזמן] והזמן והשעה ג
 314 ענין] בענין ק 315 עמו] עמו בביתו נק | שלחן... וכסף] שלחן של כסף ועליו כלי כסף
 וכלי זהב ג | זהב וכסף] כסף ק 316 ובניהם] ח' ג | משכילים] ומשכילים ג 317 ההם]
 מהם ג, ח' ק | להם] יותנו להם ג, יותנו לפניהם ק

meal they would take them to their homes, while the wise ones knew that they would remain in the house of the hosts so other groups of people could eat with them. When the meal was over, the utensils were taken from the guests: the fools were astonished and dismayed, left with a depressed and saddened spirit, because they had thought that [the utensils] were theirs and they considered it the theft of their money and the stealing of their fathers' inheritance; however, the wise ones already knew this, and got used to the idea that the utensils had been taken from them, so they let it go and did not worry about that. And it happens that the fools left the table and went away angry and in a bitter and confused state of mind, while the wise ones left in a happy, calm, and faithful mood. Similar to this are the different groups of people in the world, as follows: some are foolish people who eat, drink, and are satiated with the nonsense of the world, as if it were an eternal legacy; but when they arrive at the day of death, their separation is very bitter; they worry because of the memory of the pleasures and delights that they are losing, and they die with a bitter and broken soul; and some are eminent people who notice the worthlessness of this despicable and repulsive [worldly] home, whose end is nothingness;

320

325

330

318 יִלְיָכֹוס׃ יִלְכֹּן׃ עֲמָקָם׃ עֲמָס׃ בְּבֵיתָם׃ בְּבֵיתֵיהֶם׃ **319** שָׁהֶם׃ יִשְׁאָרוּ׃ שִׁישָׁאֲרוּ׃
ק׃ הַמְזֻמִּינִים׃ הַמְזֻמִּינִים׃ מִן׃ הַמְזֻמִּינִים׃ מִן׃ הַמְזֻמִּינִים׃ מִן׃ יִאֲכָלוּ׃ וַיֵּאָכְלוּ׃ **321** וַדֹּאגְתָּן׃ ח'׃ **ק**
322 כָּבָר׃ ח'׃ **יֵק**׃ שִׁיחֵיו׃ כִּי׃ הֵם׃ **ק**׃ בְּעֵינֵיהֶם׃ מְמוֹנָם׃ כְּגִילֵת׃ מְמוֹנָם׃ בְּעֵינֵיהֶם׃
כְּגִילֵת׃ כְּגִילֵת׃ **ק**׃ וַיִּגְיֵבֵת׃ 323 אָבוֹתָם׃ ח'׃ **ק**׃ 323 יָדְעוּ׃ חֲשָׁבוּ׃ **ק**׃ הִשְׁקִיעוּ׃ 324
מִחְשְׁבוֹתָם׃ הַשְׁקִיעָה׃ הַמְחֻשְׁבָּה׃ **ק**׃ 324 מִחְשְׁבוֹתָם׃ מְחֻשְׁבָּתָם׃ **ק**׃ וַיִּבְחַלְקֵם׃ 325 עֲלֵיהֶם׃
וְלֹא׃ יִדְאוּ׃ בְּהִלְחָם׃ וְלֹא׃ נִבְהָלוּ׃ **325** יָדְעוּ׃ עֲלֵיהֶם׃ דִּאֲגוּ׃ עֲלֵיהֶם׃ וְלֹא׃ נִבְהָלוּ׃ **ק**׃ וַיְהִי׃
נ׃ **ק**׃ כָּצֵאת׃ בַּעַת׃ צֵאת׃ **נ**׃ צֵאת׃ **ק**׃ מַעַל׃ מַעַס׃ **326** וַנִּפְשׁ׃ וַנִּפְשׁ׃ **נ**׃ וַיִּמְשְׁתֹּמֶמֶת׃ ח'׃
ק׃ **בְּנִפְשׁ׃** הַנִּפְשׁ׃ **ק**׃ 327 שׁוֹקֶטָת׃ ח'׃ **נ**׃ **נ**׃ וְכֵן׃ **ק**׃ כָּתוּת׃ הַאֲנָשִׁים׃ עֲנִין׃ הָאֲנָשִׁים׃
הָאֵלֹהִים׃ **ק**׃ עַל׃ 328 סְכֻלָּת׃ ח'׃ **ק**׃ 328 הַזְּמִין׃ הָעוֹלָם׃ הַזֶּה׃ **329** עוֹלָמִית׃ עוֹלָמִים׃ **ק**
תִּמְרָ לָהֶם׃ הֵם׃ מִרִּי׃ **ק**׃ 330 שָׁהֶם׃ וַעֲזוּבִים׃ שֶׁאֵבְדוּ׃ וַעֲזוּבִים׃ **נ**׃ שֶׁהֶם׃ עוֹזְבִים׃ אוֹתָם׃ וּמֵאֲבָדִים׃
ק׃ 331 מֵרָה׃ מֵרָה׃ וַנֶּאֱחָה׃ **ק**׃ 332 הַנִּבְהָל׃ ח'׃ **נ**׃ וַהֲנֵמָאֵס׃ הַנֵּמָאֵס׃ **נ**׃

and when they feel that their soul is stuck one day in many pleasures and is full of thousands of instances of vanity and hostility, their heart softens and their understanding remains calm, because they will leave them the following day, and feel happiness for having had something for the time it lasted. And the sage said *today here, tomorrow in the grave*.²⁸ And this is the reason why they [i.e., eminent people] do not trust in staying with these vanities forever, and when they remember that they will be separated from them in the day of death, they will not moan or grieve over their separation, since they already knew it and had overcome it:²⁹ their thoughts are strongly fixed on [where] they are going, and they are quickly and easily consoled over the things they are being separated from.

And he said: a man in this world is like a knight in his tower, surrounded everywhere by a great king. The knight has in his room two paths to two places where he has put all his hope and interest: one leads to his treasure house and the other to his garden, and all his involvement and his pleasure reside in going to both places. The knight obtained greater pleasure in going to the garden, because of its plants, trees and the purity of

²⁸ Babylonian Talmud, *Berakhot* 33a.

²⁹ Literally: they made themselves large on knowing and examining it.

וּבַהֲרָגִישָׁם נִפְשָׁם הַיּוֹם שְׁקוּעָה בְּהִמּוֹן תַּעֲנוּגוֹת מְמוֹלָאָה בְּרַבּוֹת
הַבָּלִים וּתְנוּאוֹת, יֵרֶד לִבָּבָם תְּשׁוּמוֹם דַּעְתָּם כִּי יַעֲזְבוּם בְּמַחֲרָתָם
וְלֹא תִתְרַחֵק שְׁמַחְתָּם בְּמָה שְׁיַחֲזִיקוּ בּוֹ בַּעַת שְׁיַחֲזִיקוּהוּ. וְאָמַר 335
הַחֶכֶם: "הַיּוֹם כָּאֵן וּמָחָר בְּקָבָר". וַיְהִיָּה זֶה סִבָּה שֶׁלֹּא יִשְׁקְעוּ
בְּמַחֲשַׁבְתָּם בְּטַחֲוֹן עַל הַשְּׂאֲרָם בְּאֵלּוֹ הַהֲבָלִים בְּתַמִּידוֹת, וּבִזְכָּרָם
אוֹתָם בְּהַפְרָדָם מֵהֶם בְּיוֹם הַמּוֹת לֹא יֵאָנְחוּ וְלֹא יִדָּאֲבוּ עַל
עֲזִיבָתָם, כִּי הֵם כָּבָר יִדְעוּהָ וְגִדְלוּ עַל יְדִיעָתָהּ וּבְחִינָתָהּ, וְתִהְיֶה
מַחֲשַׁבְתָּם בְּמָה שֶׁהֵם הוֹלְכִים אֵלָיו חֲזָקָה, וְהַנַּחֲמָה עַל מָה שֶׁהֵם 340
נִפְרָדִים מִמֶּנּוּ מִהִירָה וְנִקְלָה.

וְאָמַר: עֲנִיִּין הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּפֶרֶשׁ אֶחָד סוֹבֵב עָלָיו מְלֶךְ
גָּדוֹל וְהַפְרָשׁ הַהוּא בְּמִגְדָּלוֹ מוֹקֵף מִכָּל צֶדֶד. וְלִפְרָשׁ הַהוּא בְּחִדְרוֹ
שְׁנֵי דְרָכִים לְשָׁנֵי מְקוֹמוֹת בָּהֶם כָּל תִּקְוָתוֹ וּמַעֲיִינּוֹ: הָאֶחָד הוֹלֵךְ
לְבֵית אוֹצְרוֹ וְהַשְּׁנִי הוֹלֵךְ לִגְנוֹ; וְכָל הַתַּעֲסָקוֹתָיו וְתַעֲנוּגוֹתָיו בְּהַלּוֹךְ 345
לְשָׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת. וְהַפְרָשׁ רָאָה הַתַּעֲנוּג הַהוּא בְּגֵן יוֹתֵר מֵצֵד

336 הַיּוֹם... בְּקָבָר] ת"ב ברכות לג א

333 בְּהִמּוֹן... מְמוֹלָאָה] ח' ק 334 וּתְנוּאוֹת] ח' נק | תְּשׁוּמוֹם] וְתַשְׁמוּם ג | דַּעְתָּם] נִפְשָׁם מִדַּעְתָּם נק | בְּמַחֲרָתָם] לְמַחֲרָתָם ק 335 תִּתְרַחֵק] תַּחֲזִיק ג, תַּחֲזִיק ק | בּוֹ] ח' ק
בַּעַת שְׁיַחֲזִיקוּהוּ] ח' ג 336 יִשְׁקְעוּ] יִשְׁקִיעוּ ק 337 בְּמַחֲשַׁבְתָּם] מַחֲשַׁבוֹתָם ק | בְּטַחֲוֹן] בְּבִטְחוֹן ק | הַשְּׂאֲרָם] הָאָדָם ק | בְּתַמִּידוֹת] ח' ק 338 בְּהַפְרָדָם] וּבְהַפְרָדָם נק | יֵאָנְחוּ] יִנָּאֲחוּ ג | יִדָּאֲבוּ] יִדָּאֲבוּ ג, יִכָּאֲבוּ ק 339 וּבְחִינָתָהּ] ח' ק 340 מַחֲשַׁבְתָּם] מַחֲשַׁבוֹתָם ק
אֵלָיו] ח' ק | עַל מָה] בְּמָה נק 341 מִהִירָה וְנִקְלָה] נַחֲלָה וּמַהֲרָה ג, נִקְלָה וּמַהֲרָה ק
342 בְּעוֹלָם הַזֶּה] בִּזְוֵה הָעוֹלָם ג | סוֹבֵב] חָבִיב ג, סָבַב ק 344 לְשָׁנֵי] בְּשְׁנֵי נק | בָּהֶם] וּבְהֶם
ג | וּמַעֲיִינּוֹ] וּמַעֲיִינּוֹ ג, ח' ק 345 הַתַּעֲסָקוֹתָיו] הַתַּעֲסָקוֹתָיו ק | בְּהַלּוֹךְ... 346 הַמְּקוֹמוֹת] בְּגֵן ק
346 לְשָׁנֵי] שְׁנֵי אֵלֶּה ג | וְהַפְרָשׁ] וְהַפְרָשׁ הַהוּא נק | הַהוּא] הַגָּדוֹל ג, ח' ק

the air; so he started going to the garden frequently and forgot about his treasure house completely. When his servants and slaves realised that he had forgotten his treasure house, they stole from it a big portion every day, while the knight did not notice. And one day it happened that the king that was surrounding him deliberated to take his pleasure from him: the garden. So, the knight was left without [the possibility] of going there anymore, and had to remember out of necessity the path leading to the treasure house, since there was nothing else to find pleasure in and [nowhere else] to hide and forget his distress. When he went to the treasure house, he found it empty of silver, gold, and precious vessels, with the exception of worn copper and slags of iron and lead, so by no means could he use that to oppose the besieging king or to give it as a ransom, and he was left terrified and perplexed. Then, the king took him, put him in chains, and cast him into a cruel prison forever. This is similar to a man with regard to his body and his soul: if he is a fool, he will only make use of his body and its pleasures, which are the garden, without paying attention to wisdom, good deeds, and spiritual concerns, which are the treasure house, that will serve as eternal ransom and redemption. And when his end approaches and he dies, his garden will be lost forever, he will

צִמְחִיו וְאֵילָנָיו וְזִכּוֹת אֲוִירוֹ וְהַתְּמִיד הַהַלּוֹךְ אֶל הַגֶּן וְשָׁכַח בֵּית
הָאוֹצֵר מִכָּל פְּנִים. וְכַאֲשֶׁר רָאוּ עֲבָדָיו וּמִשְׁרָתוֹ שֶׁשָׁכַח אוֹצְרוֹ,
גָּנְבוּ מִן הָאוֹצֵר גְּנִבּוֹת גְּדוּלוֹת בְּכָל יוֹם וְהַפָּרֶשׁ בְּלִתִּי יוֹדֵעַ. וְקָרָה
לְיָמִים שֶׁהַמֶּלֶךְ הַסּוֹבֵב עָלָיו נִתְיַעַץ לְקַחַת מִמֶּנּוּ בֵּית תַּעֲנוּגוֹתָיו, 350
וְהוּא הַגֶּן. וְנִשְׁאַר הַפָּרֶשׁ בְּלִתִּי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַהוּא עוֹד, וַיָּשֶׁב
בְּהִכָּרַח לְזִכּוֹר הַדֶּרֶךְ הַהוֹלֶכֶת אֶל הָאוֹצֵר לְפִי שְׁאִין זוּלָתָהּ
לְהַתְעַנֵּג בָּהּ וּלְהַתְעַלֵּם לְשֹׁכֵחַ צָרְתּוֹ. וְכַאֲשֶׁר הָלַךְ אֶל בֵּית הָאוֹצֵר
מִצָּאוֹ רִיק מִכֶּסֶף וְזָהָב וּמַכְלִים יְקָרִים לְבַד בְּלוּיִי נְחוּשָׁה וְסִיגִי
בְּרָזָל וְעוֹפֶרֶת, אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּשׁוּם פְּנִים לְהַעֲזֹר בָּהֶם מוֹל הַמֶּלֶךְ 355
הַמְּקִיפּוֹ אוֹ לְתַתָּם פְּדִיוֹנוֹ, וְנִשְׁאַר נִבְהָל וְנִבּוֹד. וּלְקַחוֹ הַמֶּלֶךְ
וְאַסְרוֹ בְּנִחְשָׁתִים וַיְשִׁימָהוּ בַּכֶּלֶא [ב310] אֲכֹזֵר לְעוֹלָמִים. בֶּן
עֲנִיֵּן הָאָדָם אֲצֵל גּוֹפוֹ וְנַפְשׁוֹ וְשֵׁהוּא אִי אֶפְשָׁר לוֹ שִׁישְׁתַּמֵּשׁ
בְּהִיּוֹתוֹ סָכָל כִּי אִם גּוֹפוֹ וְתַעֲנוּגוֹתָיו שׁ[ה] הַגֶּן, וְלֹא יִשִּׁית לֵב
לֹא לְחִכְמָה וּלְמַעֲשִׂים וּלְעֲנִיָּיִם [נַפְשִׁיִּים] שֶׁהֵם הָאוֹצֵר אֲשֶׁר 360
יַעֲמְדוּ לוֹ כּוֹפֵר וּפְדִיּוֹן לְעוֹלָם. וְכַאֲשֶׁר יִגִּיעַ קֶצֶו וְיָמוֹת, יֵאבֵד גֶּנוֹ
הָעוֹלָמִים וְיִזְכּוֹר אוֹצְרוֹ וּמַעֲשָׂיו וְיִמְצָאֵם בְּלִתִּי מִסְּפִיקִים לְהִיּוֹת

347 בית] ח' נק 348 מכל פנים] ח' ק 349 גדולות] גדולות ועצמות ק | והפרש... יודע
ח' ק | יודע] יודע וכל ידיעתו ושמירתו ייחר בגן ב 350 הסובב] היה סובב ב | עליו] אליו
ק | נתייעץ] ותייעץ ב | תענוגותיו] תענוגיו נק 351 בדרך... עוד] עוד בדרך ההוא נק
וישב] ושב נק 352 לפי שאין] כי אין נק 353 להתענג בה] ח' ק | בה] ח' ב | ולהתעלם]
להתעלם ק 354 לבד] מלבד ב 355 ברזל ועופרת] עופרת ק | לזן] ח' ק | מול] ח' ק
356 או... פדיונו] ח' ק | פדיונו] לפדיונו ב | ונשאר] ויותר ב | נבהל ונבוד] נבוד ונבהל נק
358 ושהוא] שהוא נק | אי] ח' ב | לזן] ח' ק 359 גופו] בצרכי גופו נק | ותענוגותיו]
ותענוגיו ב | שהם] שם אמ, שהוא ב, שהן ק | לב] לבו ב | לב... 360 לא] ח' ק 360 לא]
ח' ב | ולמעשים] למעשים הטובים ב | נפשיים] מ' ב, הנפשיים ק 361 וימות] למות ב, ח'
ק | גנו] גופו ב 362 העולמים] ח' ב, העולמי ק | וימצאם] ומצאם נק

remember his treasure and deeds, and will find them insufficient to serve as ransom for his soul. Then, the anger of the Creator, may He be blessed, will tower above him and punish him bitterly and eternally. This thing is clear.

And he said: the world according to different groups of people is like a pleasant orchard whose owner usually waters it once a day from a water spring, and that irrigation [alone] is enough and suitable, because such a quantity is beneficial to the plants, but more than that is harmful. So he did every day: one irrigation per day, for more than that is harmful. One day, the owner of the orchard had to go to do something and asked his son to water the garden, but he did not tell him the frequency, time, quantity, and measure of the irrigation. The son came to think that since irrigation is good and beneficial for the plants, they would dry out in short time without it, and that is why they need it and it is beneficial. So, he went to the orchard in the morning and watered it very generously until all the plants were covered by water. One hour later, he came back and gave it another prodigal watering, and thus he did all day until the evening. In the evening, the father came back and found the orchard damaged by so much water, the plants dragging and soft, the trees limp, their roots uprooted, and the good and

כּוֹפֵר נַפְשׁוֹ. וַיִּשְׁלִיט עָלָיו כַּעַס הַבּוֹרָא יִתְ[בָּרַךְ] וַיַּעֲנִיֶּשְׁהוּ
הָעוֹנְשִׁים הַמְרִים עוֹנֵשׁ נֶצְחִי. וְזֶה הָעֲנִיָּין מְבוֹאֵר.

365 ואמר: מִשַּׁל הָעוֹלָם אֶצֶל כְּתוּת הָאֲנָשִׁים כְּפֶרֶדֶס נָאָה יִנְהַג
בְּעָלָיו שְׂיִשְׁקָהוּ בְּכָל יוֹם מִמַּעֲיִין הַמִּים פַּעַם אַחַת וְתִהְיֶה
הַהִשְׁקָאָה הַהִיא שְׂוָה מְמוּצָעַת כִּי הַשְׂוִי מִמָּנָה יוֹעִיל לְצִמְחִים
וְהַמּוֹתֵר יִזִּיק. וְכֵן לֹא נִהַג לְהִשְׁקוֹתוֹ כִּי אִם הַשְׁקָאָה אַחַת בְּיוֹם
כִּי הַשְׁקָאָתוֹ יוֹתֵר יִזִּיקָהוּ גַם כֵּן. וַיּוֹם אֶחָד הָלַךְ בַּעַל הַפְּרִדֶּס
370 לַעֲסָקָיו וְצוּהוּ בָנוּ לְהִשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן וְלֹא תִיָּאֵר לוֹ אוֹפְנֵי הַהִשְׁקָאָה
וְלֹא זִמְנָה וְכַמּוֹתָהּ וְשִׁיעוּרָהּ. וַיָּבֹא הַבֵּן וַיַּחֲשׁוּב אַחֵר
שֶׁהַהִשְׁקָאָה מוֹעִילָה לְצִמְחִים כָּל זֶה הַתּוֹעֵלֶת עַד שֶׁהֵם יִיבֹשׁוּ
בְּמַעַט זִמָּן זוּלָתָהּ הִיא כֵּן צְרִיכָה לָהֶם וּמוֹעִילָה. וַיֵּלֶךְ לַפְּרִדֶּס
בְּבִקֹּר וַיִּשְׁקָהוּ הַשְׁקָאָה עֲצוּמָה עַד הַתְּכַסּוֹת כָּל הַצִּמְחִים מִים.
375 וַיָּבֹא אַחֵר כֵּן כְּשָׁעָה וַיֵּשֶׁב לְהִשְׁקוֹתוֹ הַשְׁקָאָה גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר, וְכֵן
תָּמִיד כָּל הַיּוֹם הַהוּא עַד הָעֶרֶב. וּבָעֶרֶב בָּא הָאָב וַיִּמְצָא הַפְּרִדֶּס
מְקוֹלָקֵל מְרֹבב הַמִּים וְהַצִּמְחִים בְּלוּיִים וְנִמְוָחִים וְהָאֵילָנוֹת נִרְקְבוּ

363 וַיִּשְׁלִיט וַיִּשְׁלֹט נָק | יִתְבָּרַךְ ח' נָק 365 מִשַּׁל הָעוֹלָם מִשַּׁל הָאֲנָשִׁים בַּעֲלוֹם זֶה נָק
נָאָה נָאָה וּמִשְׁבּוּחַ 366 בְּעָלָיו בַּעַל הַפְּרִדֶּס 367 שְׂוָה ח' ק 367 שְׂוָה ח' נָק
מִמָּנָה ח' ק 368 וְכֵן מ | וְכֵן... 369 כֵּן ח' נָק 370 לְהִשְׁקוֹת שִׁשְׁקָה נָק | אֶת ח'
נָק 371 וְכַמּוֹתָהּ וְשִׁיעוּרָהּ וְשִׁיעוּרָהּ וְכַמּוֹתָהּ 372 זֶה כֵּן 372 תּוֹעֵלֶת תּוֹעֵלֶת
יִיבֹשׁוּ יִיבֹשׁוּ יִיבֹשׁוּ 373 הִיא ח' נָק | כֵּן אִם כֵּן נָק | לָהֶם לָהֶם מֵאֵד 374 וּמוֹעִילָה
מוֹעִילָה מְ, ח' 374... 374 בְּבִקֹּר בְּבִקֹּר מֵה עֲשָׂה? הַשְׁכִּים בְּבִקֹּר וְהָלַךְ אֶל הַפְּרִדֶּס
לַפְּרִדֶּס... 374 בְּבִקֹּר בְּבִקֹּר 374 וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּשְׁקָהוּ ח' ק 375 וַיֵּשֶׁב שֶׁב
375 גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר יוֹתֵר גְּדוּלָּה 376 עֲצוּמָה עַד הַתְּכַסּוֹת כָּל הַצִּמְחִים ח' ק 376 הַהוּא ח' 376
וּבָעֶרֶב ח' ק | בָּא וַיָּבֹא ח' ק | וַיִּמְצָא וַיִּמְצָא 377 וְנִמְוָחִים ח' נָק

fertilised land had lost its fatness, leaving [the sand and the earth crusted and bad to the point that they were unfit for sowing]. The father then found the son, got very angry at him, and gave him an exceptional beating. Similar to this are the needs and assets of this world in relation to different kinds of people: there is one [kind] that uses the [world] as necessary in order to sustain the body healthily, taking [just] the needed measure of food, sleep, and sexual intercourse [at the proper time] and for the right duration, without which the body couldn't function. [But there are also foolish people who think of eating and other pleasures,] since they are necessary, like this: the more they have of them, the better the body will grow and the more life will be prolonged; and [they] use these hollow things constantly and all the time, taking exaggerated quantities, which cause grave diseases and the shortening of life; their souls are unable to worship God, and after death they are blamed for having corrupted their two allotments. Then, the Creator, may He be blessed, will punish them with exceptional torments, and they will end up, after that, in the abyss.

וְשִׁרְשִׁיהֶן נִעְקְרוּ וְהָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַמְּזוּבָּלֶת אָבַד שׁוֹמְנָהּ, וְנִשְׁאָרוּ
 [הַחֹל וְהַעֲפָר נְגוּבִים, רָעִים עַד שְׁאִינָם רְאוּיִים לְזִרְעָה]. הָאֵב 380
 מִצָּא בְּנוֹ וְנִתְקַצֵּף עָלָיו וַיִּכְהוּ הַכָּאוֹת מְשׁוּנוֹת. כֵּן צָרְכִי זֶה הָעוֹלָם
 וְקִנְיָנָיו אֲצֵל כֶּתוֹת הָאֲנָשִׁים: מֵהֶם מִי שִׁישְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּשְּׁעוֹת
 הַהִכָּרְחִיּוֹת לְהַעֲמִיד גּוֹפּוֹ בְּבְרִיאוֹת וַיִּקַּח הַשְּׁעוּרִים הַמּוֹכְרָחִים מִן
 הַמָּזוֹן וְהַשִּׁינָה וְהַמְשָׁגֵל [בַּשְּׁעוֹת יְדוּעוֹת] וּבְזִמְנִים הַמוֹעִילִים שְׁאִי
 אֶפְשָׁר לְגוֹף זוֹלֶת זֶה. [וּמֵהֶם סְכָלִים יַחֲשְׁבוּ שֶׁהָאֲכִילָה וְשִׁאֲרָה
 הַהֵנָּאוֹת] בְּשׁוּם הִכָּרְחִיּוֹת אַחֵר שְׁאִי אֶפְשָׁר זוֹלֶתָם [יִהְיֶה] רוֹב 385
 הַכִּמּוֹת מֵהֶם יוֹתֵר מוֹעִיל יוֹתֵר רָאוּי בְּהַשְׁמַנֵּת הַגּוֹף וְהָאֲרָכַת
 [הַיָּמִים], וַיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֵלוֹ [הַהִבָּלִים] שְׁמוּשׁ מִתְמִיד [בְּכָל זְמַן]
 וַיִּקַּחוּ מֵהֶם הַשְּׁעוּרִים הַמּוֹפְלָגִים, וַיִּהְיֶה סִבָּה לְתַחֲלוּאִים הַגְּדוֹלִים
 וְקִצּוֹר יָמָיו, וְלֹא תִשְׁלַם הַנֶּפֶשׁ בַּעֲבוּדַת הַבוֹרָא וַיִּתְּפֹשׂ אַחֵר מוֹתוֹ
 בְּמָה שֶׁקָּלָקַל שְׁנֵי חֻלְקָיו. וַיַּעֲנִישֵׁהוּ הַבוֹרָא יְתִ[בְּרָד] בִּיִּסּוּרִין 390
 הַמְּשׁוֹנִים וְאַחֵר כֵּךְ יִלָּךְ אֶל הָאֲבִדוֹן.

378 וְשִׁרְשִׁיהֶן] שרשיהם נק | נִעְקְרוּ] ח' נק | הַטּוֹבָה] ח' ק | אָבַד] אבדה ק
 379 הַחֹל...לְזִרְעָה] מ' ג, הַחֹל והעפר רעים לזריעה ק | הָאֵב...380 עָלָיו] וישמר האב
 הזה התקצף על בנו ג, והאב התקצף על בנו ק 380 מְשׁוּנוֹת] משונות וגדולות ג, גדולות
 ומשונות ק | זֶה] ח' נק 381 מִי...בוֹ] שישתמשו בהם ג 382 הַהִכָּרְחִיּוֹת] הכרחיות ק
 הַשְּׁעוּרִים] הדברים נק 383 וְהַשִּׁינָה] והשינה והשתיה ק | בַּשְּׁעוֹת יְדוּעוֹת] מ' נק
 וּבְזִמְנִים הַמוֹעִילִים] ואלו הם המקיימים את הפרדס קיום ארוך ג | שְׁאִי] ואי ג 384 זֶה] זה
 ואלו הם המקיימים את הפרדס קיום ארוך ק | וּמֵהֶם...385 הַהֵנָּאוֹת] מ' נק 385 בְּשׁוּם
 הַהִכָּרְחִיּוֹת] החכרחיות נק | שְׁאִי...זוֹלֶתָם] ח' ג | יִהְיֶה] מ' נק 386 רָאוּי] ראוי ושאי אפשר
 זוֹלֶתָם ג | וְהָאֲרָכַת...387 הַיָּמִים] ח' ק 387 הַיָּמִים] מ' ג | וַיִּשְׁתַּמֵּשׁ] וישתמשו נק
 בָּאֵלוֹ] באלה ק | הַהִבָּלִים] מ' נק, ההבדלים אמ | בְּכָל זְמַן] מ' נק 388 וַיִּהְיֶה] ויהיה זה
 ג | לְתַחֲלוּאִים] להחלאת גופם ג, לחליים ק | הַגְּדוֹלִים] ח' נק 389 יָמָיו] ימים מ, ימיהם
 נק | הַנֶּפֶשׁ] נפשם נק | אַחֵר] אחרי ק 390 שְׁנֵי חֻלְקָיו] ח' ק | וַיַּעֲנִישֵׁהוּ] ויענש נק
 הַבוֹרָא יְתִבְרָד] ח' נק 391 וְאַחֵר כֵּךְ] ח' נק | יִלָּךְ...הָאֲבִדוֹן] וילך לאבדון נק

And he said: [this is] the case of a perfect man whose relatives cry over his death. In a certain city, there was, among the members of a family, a rich and respected man with a good reputation, who was always ready to protect his family and help them in different matters, as far as his honour, ability, intelligence, and common sense [would allow it]; and the members of the family were proud of him and exalted him. It happened that the king ruling that area heard of the virtue and wisdom of this man and decided to appoint him governor to lead another kingdom very distant and different from his homeland, exchanging his own people for the people [of the new land], who were a great and respected people with integrity and distinguished traditions; so there was no doubt that governing them and living among them was an enormous honour and a great achievement. When he received the king's order to leave for that land, he became extremely distressed over separating from his family without having any idea of the great honour that he was about to receive, so he departed overcome with worry and anger. But when he then ruled over that kingdom and realised the honour and the value [in it], he forgot his people and his land, was overcome with the happiness that came to him as a result of his exalted position, and began to praise his lord, the king. But the

ואמר: עניין האדם באשר יבכוהו אוהביו במותו והוא
 שלם. משפחה היתה בעיר אחת ובין אנשיה איש נכבד והוא
 עשיר ובעל שם מגן למשפחתו מזומן להועילם בעניינים רבים
 395 אם מצד כבודו אם מצד יכלתו ואם מצד שכלו וטוב עצתו,
 ואנשי המשפחה מתפארים בו ומנשאים ענינו. ויזדמן שהמלך
 המולך על האקלם ההוא שמע מעלת זה האיש וחכמתו, ויגע
 המלך לתתו מושל מנהיג על מלכות אחת רחוקה ממדינת
 [מולדתו דרך רב] יגיע משיעור מרחק תכלית, חלוף ושנוי בין
 400 אומותיה ואומות ארצו, אלא שהם אומות גדולות ונכבדות,
 בעלי יושר, ובעלי מנהיגים חשובים: אין ספק שהממשלה עליהם
 והתגורר בתוכם כבוד מופלג ותוספת עליו. וכאשר הגיעתה
 מצות המלך ללכת בארץ ההיא, חרה לו עד מות להפרידו
 מאנשי חברתו ולהיותו בלתי משער הכבוד שעתיד להגיעו, ויהי
 405 לכתו בדאגה ובזעף. וכאשר הלך ומשל על מלכות ובחן הכבוד
 והתועלת, שכח עמו וארצו ונשקע בשמחה שהגיעתהו מן
 [א104] השולטנות ההוא המעולה, ומתחיל לשבח המלך

392 עניין] שענין ג | באשר יבכוהו] שיבכוהו ק 393 משפחה] כמו משפחה נק | איש
 היה איש ג | נכבד] נכבד חשוב בעמו נק | והוא] והוא היה ג 394 שם] שם חשוב ק
 למשפחתו] לכל משפחתו ג | מזומן] ומזומן נק | להועילם] להעלים ק 395 אם] ואם
 נק | שכלו... עצתו] עצתו וטוב שכלו ג 396 מתפארים] מתפארים ק | בו] בו ובגדולתו ג,
 בגדלו ק | ומנשאים ענינו] ח' ק | ויזדמן] ונודמן ק 397 האקלם] האיקלים ק | ההוא]
 ח' ק 398 מלכות אחת] מדינה ג 399 מולדתו... רב] מ' ג, מולדתו ק, ממלכתו אמ | יגיע]
 ויגיע ג | חלוף ושנוי] ושנוי חלוף ק 401 יושר] יושר ונכבדים ג | ובעלי] ח' ק | מנהיגים]
 מנהיגים מנ, ומנהיגים ק | אין... עליהם] ח' ק 402 עליו] עילוי ג 403 מות] מאד ג
 להפרידו] להפרידו ג 404 חברתו] חברתו נק | ולהיותו] ח' ק | ויהי] ויהי ק
 405 בדאגה] בכעס ג | מלכות] המלכות נק 406 שהגיעתהו] שהגיעתו ג 407 השולטנות]
 השלמות ג | ומתחיל] והתחיל נק

members of his family remained scared and moaning, since he was so far away that they never knew or heard anything about him again. There is no doubt, therefore, that this is [what] separation [means]: even if it is beneficial for the respected man, the family prefers him to have less honour and to remain with them over any high position while he is far from them; and this is due to the fact that they will not benefit from his honour or his wisdom. Similar is the perfect man when it is his time to die: there is no doubt that he is worried on the brink of departure when [the time] has not yet arrived and is beginning to arrive; but when it finally happens, he will be submerged in boundless pleasure for the great dignity he has come to, far away from his family without knowing anything more about them, [and his family remains very fearful and moaning, for they had him as a great profit] and are unable to imagine what he will receive. They [remain] greatly harmed on account of the troubles caused by his separation and his being taken away from them; for [he was] the one bringing them strength, warding off disasters, protecting them from harm, and honouring them forever and ever.³⁰

³⁰ Literally: as long as the sun remains in the heaven.

אָדוֹנָיו. וְאִנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ נִשְׁאַרוּ נְבִהִים וְנָאֲנָחִים לְפִירוּדוֹ מֵאֲשֶׁר
 הוּא לְרֹב רַחֲקוֹ לֹא יָדְעוּ עוֹד כֵּן לֹא שָׁמְעוּ עוֹד שְׁמָעוּ לְעוֹלָם.
 הִנֵּה אֵין סֶפֶק שְׁזֵאת הַפְּרִידָה, וְאִם הִיא תוֹעֵלֶת אֶצֶל הַנִּכְבָּד 410
 הַהוּא, הִנֵּה יִהְיֶה יוֹתֵר מוֹעִילִם מֵעַט כְּבוֹדוֹ וְהוּא עִמָּהֶם מְכַל
 מַעֲלָתוֹ הַגְּבוּהָה וְהוּא רַחוּק מֵהֶם, כָּל זֶה הַשִּׁיעוּר כִּי הֵם לֹא
 יוֹעִילִם עוֹד כְּבוֹדוֹ וְחֻכְמָתוֹ. כֵּן הַשְּׁלֵם בָּעֵת פְּטִירָתוֹ אֵין סֶפֶק
 בְּדֹאגָתוֹ בְּקֻצַּת עַל הַפְּרִידָה לַהֲיוֹת עַדִּין בְּלָתִי מִגִּיעַ אֲבָל מִתְחִיל 415
 לַהֲגִיעַ אֵלָיו, וְכֹאֲשֶׁר הִגִּיעַ אֵלָיו נִשְׁקַע בְּתַעֲנוּג אֵין חֶקֶר לוֹ מִצַּד
 הַמַּעֲלָה הַיִּתֵּירָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיהָ בְּרַחֲקוֹ מֵאוֹהֲבָיו וְהוּא בְּלָתִי יוֹדֵעַ
 בָּהֶם [מֵאוֹמָה, וְאוֹהֲבָיו נִשְׁאַרִים בְּתַכְלִית הַבְּהִלָּה וְהַנֶּאֱנָחָה וְהֵם
 בִּיתְרוֹן חֲשֻׁבוֹהוּ], שִׁיקְבֵּל בְּלָתִי מִשְׁעָרִים כָּלֵל. וְהֵם שְׁבָעִים
 הַנִּזְקִים מִחֲסָרוֹן פְּרִידָתוֹ וְהִלְקַח מֵעִמָּהֶם, מִי שֶׁהִיא מִבִּיא 420
 גְּבוּרוֹתָם וְדוּחָה רְעוּתָם וְעוֹמֵד נֶגֶד אוֹיְבֵיהֶם וּמְכַבֵּדֵם נֶגֶד הַשָּׁמַשׁ.

408 מִשְׁפַּחְתּוֹ] מִשְׁפַּחְתּוֹ בְּרֹאוֹתָם ק | נְבִהִים] נְבִדִים ק | נְבִהִים וְנָאֲנָחִים] נִאֲנָחִים
 וְנִדְאָגִים נ | לְפִירוּדוֹ] לְפִירוּד נ | מֵאֲשֶׁר... 409 הוּא] ח' נק 409 רַחֲקוֹ] רַחוּקוֹ נק
 לֹא... לְעוֹלָם] כִּי לֹא שָׁמְעוּ עוֹד אֶת שְׁמָעוֹ נ, שֹׁלָא שְׁמָעוּ עוֹד לְעוֹלָם שְׁמָעוּ ק 410 הִנֵּה] וְהִנֵּה
 ק | הִיא] הוּא נ | תוֹעֵלֶת] עֵלָיו וְתוֹעֵלֶת נק | הַנִּכְבָּד] הַחֲשׁוּב נק 411 הַהוּא] הֵהוּ ק
 יִהְיֶה] הִיָּה נ, הוּא ק 412 הַגְּבוּהָה] וְגִבוּהָה ק | הֵם] הוּא נ 413 וְחֻכְמָתוֹ] וְחֻכְמָתוֹ אֲבָל
 יִשְׁתַּעַן מִמִּכְאוֹב פְּרִידָתוֹ נ 414 לַהֲיוֹת] לַהֲיוֹתוֹ נק | מִגִּיעַ] מִגִּיעַ לְכַבּוֹד נק 416 אֵלֶיהָ] אֵלָיו
 ק | מֵאוֹהֲבָיו] מִצַּד אוֹהֲבָיו נ | וְהוּא... 417 מֵאוֹמָה] ח' ק 417 מֵאוֹמָה... 418 חֲשֻׁבוֹהוּ] מ'
 נק, עוֹד מֵאוֹמָה אִם 418 שִׁיקְבֵּל] שִׁקְבֵּל נק | כָּלֵל] ח' נ 419 הַנִּזְקִים] הַנִּזְקִים הַגְּדוּלִים
 נק | מִי] מֵה ק 420 גְּבוּרוֹתָם] כְּבוֹדֵם ק | וְדוּחָה רְעוּתָם] ח' ק | רְעוּתָם] רְעוּתֵיהֶם נ

And he said about a certain woman, the daughter of eminent people, that her husband died during his pleasant years and during his youth. That man was good towards God and mankind, amassed great wisdom in a few days, and [accrued many] honourable and great deeds in a short time; he did not deceive children in their childhood or young men in their youth, but gathered the virtues of old people, became very exalted in matters of intelligence, and followed the path of every upright person. When the man died, his wife, due to her great bitterness and fear, was utterly seized by suspicion of the order, the direction, and the supervision of those who judge the classes of people and those who lead the world of the lower creatures, as if she considered [his death a matter of] injustice and unfairness. She would go crying and lamenting to houses of learning and gatherings of rabbis, [asking whether] the judgment required [the death of a young man who never committed a sin or dwelt on idleness during his youth], and looking for an explanation, since it is supposed that the pursuit of integrity, fear of God, and perseverance in studying [Torah] prolong the lives of people; as in the saying of the great philosopher: *wisdom preserves the life of him who possesses it*,³¹ and the meaning of this is that it will prolong his life beyond the natural limits or that it will prevent accidental death due to external causes until the

³¹ Eccl. 7.12.

ואמר שאשה אחת מבנות החשובים מת בעלה בנועם
 שנותיו ובאמצעות זמן בחרותו. והיה האיש הוא טוב לשמים
 ולבריות וקבץ במעט ימים חכמה הרבה ובזמן קצר מעשים
 גדולים הגונים ולא רמה הנעורים בנעוריו ולא הבחורים
 בבחוריו, אבל מדות הישישים אסף ונתעלה מאד בעניינים 425
 המושפלים ובא במדרגת כל שלם. ובמות האיש ותשא אשתו
 מרוב מרירותה ובהלתה נצבת בתכלית החשד [על הסדר
 והנהגה] וההשגחה [משופטי] הכתות [ומנהיגי] עולם
 השפלים, כאלו חשבה העדר המשפט והיושר. והיתה הולכת
 בבתי המדרשות ואסופות הרבנים בוכה ומייללת מה הדין 430
 המחייב [מות איש בחור אשר לא חטא ולא פנה לבטלה רגע
 מרגעיו ורכות שניו ונועם זמנו], ושיודיעוה הסבה בזה אחר
 שידומה שרדיפת היושר ויראת האלקים ושקידת הלמוד יאריכו
 חיי האנשים כמאמר גדול הפלוסופים "והחכמה תחיה בעליה".
 ורצון הדבר הזה שתאריך חיו חוץ לגבולם הטבעי או שתמנע 435
 המיתה מקרית הבאה מן הסבות אשר מחוץ עד שישלם גדר

434 והחכמה... בעליה] קה' ז יב

421 שאשה] כי אשה ק | החשובים] הגדולים והחשובים נ 422 זמן בחרותו] זמנו נ
 424 גדולים] ח' ק | רמה] רמה אל ק | הנעורים] הנעורים נק | ולא²] ולא אל ק
 425 בבחוריו] בבחרותו ק 426 האיש] זה האיש נ | אשתו] האשה אשתו נ
 427 מרירותה] מרירות ק | על... 428 והנהגה] מ' נ, על הסדר ק 428 וההשגחה]
 והשגחת ק | משופטי] מ' נ, השופטים אמק | ומנהיגי] מ' נ, והמנהיגים אמק 429 והיושר]
 ח' נק | והיתה] ותהי נק 430 המדרשות] מדרשות נק 431 המחייב] מחייב נק | מות...
 432 זמנו] מ' נ, מות האיש הבחור אשר לא פנה לבטלה רגע מרגעיו ולא חטא ברכות שניו
 ונועם זמנו ק 433 האלקים] השם נ, אלהים ק | ושקידת הלמוד] והשקידה בלמוד נק
 435 הנה] בזה נ 436 המיתה מקרית] המות המקרית נק

natural conditions are met to complete his existence; but [we have seen] that this is not what happened; on the contrary, it shortened a man's days and killed him prematurely. The rabbis leading the gatherings were shocked by her words, which silenced them, and she would not stop shouting at them with these words until one of the greatest sages paid attention to her and considered her issue. He took her with his right hand and brought her to a nearby orchard where there was a fig tree with many branches and many figs, some of them thin and some of them thick. He told her: "Look, my daughter, at this fig tree and its many fruits; [note that some are thin and some are thick], and note that of the thick ones, some are ripe and some are not, and the same is true of the thin ones." While he was talking to her, the owner of the fig tree was picking the figs, and the sage told her: "Look, my daughter, which figs is he picking?" The woman said: "I see that he is picking the ripe ones and leaving the others." The sage replied: "My daughter, do you see if he is differentiating between the thick and the thin ones while picking?" She answered: "No sir, but I see that he is picking the ripe ones, whether they are thick or not." Then the sage said: "My daughter, the fig tree is this world; its owner is the Creator, may He be blessed; the picker of figs is the will of God; his

הַמְזֻגַּעַל תַּכְלִית מַה שֶּׁהוּא אֶפְשָׁר עָלָיו מִן הַקִּיּוּם, וְלֹא דִי שְׁלֹא
 תַּעֲשֶׂה זֶה אֲבָל תִּקְצַר הַיָּמִים וְתָמִית הָאָדָם בְּלֹא עֵתוֹ. וְהָיוּ
 הַרְבֵּנִים בְּעָלֵי הָאֲסוּפּוֹת נִבְהָלִים לִשְׁמַע דְּבָרֶיהָ מַחֲרִישִׁים
 לְעוֹמָתָם וְהָיָא לֹא תָסוּר מִזְעוּק אֲלֵיהֶם בְּדַבָּרִים הָאֵלֶּה עַד
 440 שְׁשֹׁמֶע אוֹתָהּ אֶחָד מִמַּעוּלֵי הַחֲכָמִים וְהַתְּבוּנָה בְּדַבָּרֶיהָ. וַיִּקְחָהּ
 בִּימֵינוּ וַיְבִיאָהּ אֶל פְּרִדָּס קְרוֹב מִשָּׁם וּבֹו תֵּאֱנָה רַבַּת הָעֲנָפִים וּבָהּ
 תֵּאֱנִים רַבּוֹת מֵהֶם דְּקוֹת וּמֵהֶם גְּסוֹת. וַיֹּאמֶר לָהּ: הַבִּיטִי בְּתִי אֵת
 הַתֵּאֱנָה וְרַבּוּי פִּירוּתֶיהָ [וְרֹאִי כִי מֵהֶם גְּסוֹת וּמֵהֶם דְּקוֹת], וְרֹאִי
 445 גַּם כֵּן כִּי הַגְּסוֹת מִמָּנָה מֵהֶן מְבוֹשָׁלוֹת וּמֵהֶן בְּלִתִּי מְבוֹשָׁלוֹת וְכֵן
 הַדְּקוֹת. וְהָיָה בְּעַל הַתֵּאֱנָה לֹקֵט הַתֵּאֱנִים בְּהִיּוֹת דְּבָרָיו עִמָּה,
 וַיֹּאמֶר לָהּ הַחֲכָם: הִסְתַּכְּלִי בְּתִי אֵיזָה מִן הַתֵּאֱנִים יִלְקוּט? וְתַעֲן
 הָאִשָּׁה: אֶרְאֶהוּ לֹקֵט הַמְּבוֹשָׁלוֹת וּמִנִּיחַ זוּלָתָם. אָמַר הַחֲכָם:
 בְּתִי, תִּרְאִי שְׂעִשִׁים הַפֶּרֶשׁ בְּלִקְיָתוֹ בֵּין הַגְּסוֹת וְהַדְּקוֹת? עֲנֵתָהּ:
 450 לֹא אֲדוּנִי אֲבָל אֲנִי רוֹאֶה שְׂיִלְקוּט הַמְּבוֹשָׁלוֹת יִהְיוּ דְּקוֹת אוֹ
 בְּהַפֶּד. אֲזַי הִשִּׁיבָה הַחֲכָם: בְּתִי, הַתֵּאֱנָה הִיא הָעוֹלָם, וּבְעָלָיו הוּא

437 שֶׁהוּא אֶפְשָׁר] שאיפשר ג | [דִּי] דִּי לוֹ נק 438 תִּקְצַר] ותקצר ק 439 בְּעָלִי] ובעלי
 נק | [לִשְׁמַע דְּבָרֶיהָ] ח' ק 440 לְעוֹמָתָם] לעומתה ג, לעמתה ק | [אֲלֵיהֶם] עליהם ק
 441 שְׁשֹׁמֶע] ששמעה ג | [אוֹתָהּ] ח' נק | [מִמַּעוּלֵי הַחֲכָמִים] מן החכמים המעולים ג,
 מהחכמים ק | [בְּדַבָּרֶיהָ] בדברים ק 442 וַיְבִיאָהּ] ח' ק | [וּבֹו] ובה ק | [תֵּאֱנָה] תאנה
 גבוהה נק 443 מֵהֶם...גְּסוֹת] מהם גסות ומהם דקות ג | [הַבִּיטִי בְּתִי] בתי הביטי וראי ג
 אֵת] ח' נק 444 הַתֵּאֱנָה] התאנה הזאת נק | [וְרֹאִי...דְּקוֹת] מ' ג, וראי כי מהם דקות ומהם
 גסות ק 445 מִמָּנָה] ח' ג 448 הָאִשָּׁה] האשה ותאמר ק | [אָמַר הַחֲכָם] אמר לה החכם
 נק | [הַחֲכָם] החריש ק 449 תִּרְאִי] ח' ג, התראי ק | [שְׂעִשִׁים] אם ישים ג | [הַגְּסוֹת
 וְהַדְּקוֹת] הדקות והגסות נק | [עֲנֵתָהּ] השיבה ג 450 אֲדוּנִי] ח' נק | [אֲנִי רוֹאֶה] ח' נק
 שְׂיִלְקוּט] ילקוט נק | [יִהְיוּ] היו ק | [יִהְיוּ...451 בְּהַפֶּד] הן דקות הן גדולות ג 451 אֲזַי] ח'
 נק | [הִיא] ח' ג | [הָעוֹלָם] העולם הזה ג | [וּבְעָלָיו] ובעליה נק | [הוּא] היא ק

providence is the judges; men are the figs; the thin ones are the children and the thick ones are the elderly; the ripe ones are the God-fearing and the eminent; while the unripe ones are those detested by God and the wicked; and the will of God, may He be blessed, is to bring to him those perfect human beings, old and young, in order to remove them *from dwelling in the tents of crime*³² and sin. As the picker [of figs] would choose the ripe [regardless of its being thin or thick, and as he would choose] the thin so long as it is riper, so how much more will God collect the young man before the old if he is more complete, *even if both are equally good*.³³ For this reason, my daughter, accept the judgment of God, because there is no point in questioning it.” The woman then replied: “*God has done justice, and I am*³⁴ worthy of contempt—I surrender.”

And he said: the relationship of a man with his soul, his world, the corporeal passions, the [faculty of] discernment of the intellect that renounces them, and the world to come that he is aiming at is similar to a ship with its sailors, the captain, the favourable and unfavourable winds, and the desired place the ship wants to reach. The soul of the man is the ship, kept straight by the business of commerce and trade; this world is like the huge and stormy sea that endangers the crew; the soul

³² An allusion to Ps. 84.11.

³³ Eccl. 11.6.

³⁴ An allusion to Exod. 9.27.

הבורא ית[בָּרַךְ], וְהַלֹקֵט הַתְּאֵנִים הוּא רְצוֹן הַבוֹרָא, וְהַשְׁגָּחַת[ו] 455
 [הֵם] הַשׁוֹפְטִים, בְּנֵי אָדָם [הֵם הַתְּאֵנִים], וְהַדְקוֹת הֵם הַיְלָדִים
 וְהַגְסוֹת הֵם הַזְּקֵנִים, וְהַמְבוּשָׁלוֹת הֵם הַיְרָאִים וְהַחֲשׁוּבִים וְהַבְלָתִי
 מְבוּשָׁלוֹת הֵם שְׁנוּאֵי ה' וְהַרְשָׁעִים, וְרְצוֹן ה' ית[בָּרַךְ] [ב104]
 לְהָבִיא אֵלָיו הַשְּׁלָמִים מִבְּנֵי אָדָם וְלְהַסִּירָם מִדּוֹר בְּאֶהְלִי פֶשַׁע
 וְחִטָּאָה יִהְיוּ זְקֵנִים אוֹ בַחּוּרִים. כְּמוֹ שְׁיִלְקוּט זֶה הַמְבוּשָׁלוֹת [יִהְיוּ
 דְקוֹת אוֹ גְסוֹת, וְכְמוֹ שֶׁזֶה הַלֹקֵט בְּרֹאוֹת הַדְקָה וְהַגְסָה
 מְבוּשָׁלוֹת], יִבְחַר הַדְקָה בַּהֲיוֹתָהּ מְבוּשָׁלֶת יוֹתֵר, כֵּן יֵאָסוֹף 460
 הָאֱלֹקִים אֵלָיו [הַבְּחוּר] טָרֵם הַזְּקֵן בַּהֲיוֹתוֹ יוֹתֵר שָׁלֵם וְאֵם שְׁנִיָּהּ
 כְּאַחַד טוֹבִים. עַל כֵּן בְּתִי הַצְדִּיקִי מִשְׁפָּטִי הַבוֹרָא כִּי אֵין לַחֲקוֹר
 עָלֶיהֶם. וְתַעַן הָאִשָּׁה וְתֹאמַר: ה' הַצְדִּיק וְאֵנִי הַבְּזוּיָה הַנִּכְנָעֶת.

וְאָמַר: עֲנִיִן הָאָדָם אֶצֶל נַפְשׁוֹ וְעוֹלָמוֹ וְהַתְּאֵאוֹת הַגְּשָׁמִיּוֹת
 וּבְחִינַת הַשְּׁכָל הַמִּרְחָקֶת אוֹתָם וְהָעוֹלָם הַבָּא אֲשֶׁר אֵלָיו מְגַמְתּוֹ 465
 הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ הַסְפִּינָה עִם מַלְחִיָּה וְרַב הַחוּבֵל וְהָרוּחוֹת
 הַמְזִיקוֹת וְהַמוֹעִילוֹת וּמַחוּז חֲפָצָה אֲשֶׁר אֵלָיו מְגַמֶּת הַסְפִּינָה:
 וְתִהְיֶה נַפְשׁ הָאָדָם כְּמוֹ הַסְפִּינָה וְהַמְכוּוֹן מִמֶּנָּה הוּא עֲנִיִּי

456 מְדוֹר... פֶּשַׁע] תה' פד יא 460 וְאֵם... 461 טוֹבִים] קה' יא ו 462 ה'... וְאֵנִי] שם' ט כז

452 יתְבָרַךְ] ח' נק | רְצוֹן הַבוֹרָא] רצונו נ 453 הֵם¹] מ' נק | בְּנֵי אָדָם] בני אדם ובני אדם
 נ | הֵם הַתְּאֵנִים] מ' נק | וְהַדְקוֹת] והתאנים הדקות נ | הַיְלָדִים] הבחורים נ
 454 וְהַמְבוּשָׁלוֹת] והמבושלים ק | הַיְרָאִים וְהַחֲשׁוּבִים] החשובים ויראי השם נ, יראי חטא ק
 455 ה' ¹] השם ק | וְהַרְשָׁעִים] ח' ק | ה' ²] השם נ, הבורא ק | יתְבָרַךְ] ח' נק 456 פֶּשַׁע]
 רשע נק 457 זְקֵנִים... בַּחּוּרִים] בחורים או זקנים נק | יִהְיוּ²... 459 מְבוּשָׁלוֹת] מ' נק
 458 בְּרֹאוֹת] בראותו ק 460 הָאֱלֹקִים אֵלָיו] אליו האלהים ק | הַבְּחוּר] מ' מִנֵּק
 461 הַצְדִּיקִי] הצדיקים ק 462 ה' ¹] יי מק | וְאֵנִי] ואני האשה נ, ואנכי ק | הַנִּכְנָעֶת]
 והנכנעת נ 463 אֶצֶל] אצל עצמו ק 465 הַסְפִּינָה] הספינה בים נק 467 וְתִהְיֶה] כן נק
 כְּמוֹ] הוא ק | הוּא] היא ק | עֲנִיִּי] ח' נ

[in the world] is like the ship on the sea; the forces that emanate from the soul are the sailors manning the ship; the [faculties of] discernment and choice of the soul are the captain; the corporeal passions that cause the soul to fail are the headwind against the ship that brings it to trouble and danger; the conventional passions for the sustenance of the body that are needed to achieve the completion of the soul, and the intellectual [passions] that bring the soul to success, are the favourable winds that bring the ship to the desired place; the matters of belief and error that the soul might crash against are [like] outcroppings of hidden rocks in the sea, with which, if the ship collides, it will be broken up and will not arrive at the desired place; and the world to come, which is the place toward which the soul inclines, is the island or the land that the ship has before it. Then, as the ship's fate³⁵ depends on moving away from them [i.e., the hidden rocks] according to the wisdom and the expertise of the captain: it [i.e., the ship] will succeed if he knows how to handle it properly with regard to the winds, the ebb of the sea, and the rest of the things; so is the fate of the soul dependent on distancing and leading itself by the faculty of choice and by what adds honour and splendour to the human soul, which is the [faculty of] discernment with regard to conventional things—which are good and [which are] bad—as

³⁵ The literal translation is 'downfall, ruin', which poses a difficulty of interpretation.

הַמִּסְחָר וְהַרְכוּלוֹת; וְהָעוֹלָם הַזֶּה כְּמוֹ הַיָּם הַגָּדוֹל הַסּוֹעֵר הַמִּסְכָּן
 רוֹכְבוֹ; וְהַנֶּפֶשׁ בּוֹ כְּמוֹ הַסְּפִינָה בַיָּם; וְהַכּוֹחוֹת הַמִּתְפָּרְדוֹת מִן
 הַנֶּפֶשׁ כְּמוֹ הַמִּלְחִים הַמִּנְהִיגִים הַסְּפִינָה; וְהִיתָה הַבְּחִינָה 470
 וְהַבְּחִירָה בַּנֶּפֶשׁ כְּמוֹ רַב הַחוּבֵל; וְהָיוּ הַתַּאֲוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת
 הַמִּסִּיתוֹת הַנֶּפֶשׁ לְהַכְשִׁילָהּ הֵם הָרוּחוֹת הַמִּתְנַגְּדוֹת מֵהַלֵּךְ
 הַסְּפִינָה וּמִנִּיעָהּ אוֹתָהּ אֶל הַשִּׁבְרוֹן וְהַסַּכָּנָה; וְהָיוּ הַתַּאֲוֹת
 הַמְּפֹרָסְמוֹת הַצְּרִיכוֹת לְקִיּוֹם הַגּוֹף בַּעֲבוּר תִּשְׁלֹם הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן
 הַמוֹשְׁכָלוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם הַצִּלְחָתָהּ, הֵם הָרוּחוֹת הָעוֹזְרוֹת לְסְפִינָה 475
 הַמְּגִיעוֹת אוֹתָהּ אֶל מְחוֹז הַחִפְצִין; וְהָיוּ עֲנִיְיֵי הָאֱמוּנוֹת וְהַשְּׁבוּשִׁים
 אֲשֶׁר אֶפְשָׁר הַכְּשֵׁל הַנֶּפֶשׁ בָּהֶם הֵם נְקִיקֵי הַסִּלְעִים הַטְּמוּנִים בַּיָּם
 אִם תִּפְגּוֹשׁ אוֹתָם הַסְּפִינָה תִּשְׁבֵּר וּלְמַחוֹז חִפְצָהּ לֹא תִגִּיעַ; וְהִיָּה
 הָעוֹלָם הַבֹּא שֶׁהוּא הַמְּחוֹז אֲשֶׁר מְגַמֵּת הַנֶּפֶשׁ אֵלָיו הִיא הָאִי אוֹ
 הַמְּדִינָה אֲשֶׁר מֵהַלֵּךְ הַסְּפִינָה נִכְחוּ. וְכְמוֹ שֶׁכָּל כְּשָׁלוֹנוֹת הַסְּפִינָה 480
 תִּלְוֶיהָ בְּהִרְחָקָתָם בְּיַד רַב הַחוּבֵל לְפִי חֻכְמָתוֹ וּבְקִיאוֹתוֹ, וְאִז
 תִּצְלַח אִם יָדַע לְהִנְהִיגָהּ כְּרֹאוֹי אִם בְּרוּחוֹת אִם בְּשִׁפְלֵי הַיָּם
 וּשְׂאֵר הָעֲנִיְיִים, כֵּן כָּל כְּשָׁלוֹנוֹת הַנֶּפֶשׁ תִּתְּלֶה הִרְחָקָתָם

469 רוכבו] רוכביו נק | כמו... 470 המנהיגים] ח' ק 470 המנהיגים] המנהגים נ
 הבחינה... 471 והבחינה] הבחירה והבחינה ק 471 והבחינה] ח' נ | והיו התאוות]
 והתאוות נק | הגשמיים] העולמיות נק 472 המתנגדות] המנגדות ק 473 ומניעה]
 ומביאות ק | השברון והסכנה] הסכנה ולפעמים אל השברון נ | והיו התאוות] והתאוות נק
 475 הם] עם ק | העוזרות לספינה] המוליכות הספינה ק | לספינה] אל הספינה נ
 476 המגיעות] המניעות נ, המוניעות ק | מחוז] מקום נ | החפץ] חפצה נק | והיו ענייני]
 ועניני ק 478 אם] הם אם נ, שאם ק | ויהיה] והיה נ, ח' ק 479 העולם] והעולם ק
 שהוא] אשר הוא ק | היא] והוא נ | האי או] ח' נ 480 מהלך] מגמת מהלך נ
 481 בהרחקתם] הרחקתם נק | חכמתו] רוב חכמתו נ 482 תצלח] תצלח הספינה נ,
 תצליח הספינה ק | ברוחות... 483 העניינים] בשבילי הים או ברוחות ושאר הסכנות נ
 בשפלי] בשבילי ק

well as with regard to intellectual things—which are truth and which, falsehood. This [leads to] a man's conduct being pleasing [to God] and his enemies' reconciliation with him, which is [due to] the choice of what is good or not regarding conventional and intellectual things; and the choice of what is proper for the soul to succeed in the world will bring it to the complete light, which is the world to come, as implied in the saying of the true philosopher *when a man's ways please God, He will turn his enemies into allies*.³⁶ The value of this dictum [consists in its stating] that when a man's ways are good and proper, such that [God] is pleased with him—meaning that he has achieved purity with regard to the discernment that he is capable of—this will be followed by his adversaries' reconciliation with him, which is the result of divine aid. And this thing is clear.

And he said: the difference between solitude and perfecting one's deeds, i.e. spiritual activity, and sensual activity from the point of view of their outcomes is that the pleasure and the purpose attained by the senses is brief, momentary, and immediately forgotten; but the pleasure from wisdom and intellectual understanding is far-reaching; for the more one engages in it, the more pleasure and enjoyment one's soul obtains; and it is not dissipated with time, but rather remains and increases, such

³⁶ Prov. 16.7.

וְהִנֵּהגָתָם בְּיַד כַּח הַבְּחִירָה, וְהַמוֹסֵף לְכַבֹּד וּלְתַפְאֶרֶת בִּנְפֶשׁ
 485 הָאֲנוּשִׁית וְהוּא הַבְּחִינָה בַּמְּפֹרָסְמוֹת שֶׁהֵם הִנָּאָה וְהַמְּגוּנָה
 וּבַמּוֹשְׁכָלוֹת וְהֵם הָאֲמַת וְהַשֶּׁקֶר. וְהוּא הַתְּרֻצוֹת דְּרָכֵי הָאִישׁ
 וְהַשְׁלֵמַת אוֹיְבָיו, שֶׁהוּא בְּחִירַת מַה שִּׁיאֻת אוֹ לֹא יֵאֻת
 בַּמְּפֹרָס וּבַמּוֹשְׁכָל, וּבְחִירַת הַנָּאוֹת לְעוֹלָם מַה שֶּׁתְּצַלִּיחַ בּוֹ
 הַנְּפֶשׁ לְהַגִּיעַ אֶל הָאוֹר הַשָּׁלֵם וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא, הִרְמוּז בַּמֶּאֱמָר
 490 הַפִּילֶסוֹף הָאֲמַתִּי "בְּרֻצוֹת ה' דְּרָכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלִים אֹתוֹ".
 זְכוּת הַמֶּאֱמָר הַזֶּה כְּשֶׁדְּרָכֵי אִישׁ הֵם נָאוֹתִים וְטוֹבִים עַד שִׁירְצָהוּ
 [הָאֵל], וְהוּא בּוֹאוֹ לִיטְהַר מִצַּד בְּחִינָתוֹ אֲשֶׁר הוּא בְּיָדוֹ, אֲזִי תִהְיֶה
 הַשְׁלֵמַת הַמִּתְנַגְּדִים שֶׁהוּא הַסִּיּוֹעַ הָאֱלֹקִי. וְזֶה מְבוֹאֵר.

וְאָמַר: הַהֶבְדֵּל בֵּין הַתְּבוּדוֹת וּכְשֶׁרוֹן הַפְּעָלִים שֶׁהֵם
 495 פְּעוּלַת הַנְּפֶשׁ [ו] בֵּין פְּעוּלַת הַחוּשִׁים מִצַּד תְּכַלּוּתֵיהֶם הוּא [כִּי]
 הַתַּעֲנוּג וְהַתְּכַלִּית [הַמּוֹשֵׁג] מִן הַחוּשִׁים [קָצֵר] מוֹשֵׁג לְשַׁעֲתוֹ
 נִשְׁכַּח תִּכְרָךְ, וְהַתַּעֲנוּג מִן הַחֲכָמָה וְהַשְׁגַּת הַשְּׁכָל הוּא תַּעֲנוּג נִכְבָּד,
 כָּל עוֹד שִׁירְבוּ מִמֶּנּוּ יוֹסִיף תַּעֲנוּג וְנוֹעַם בִּנְפֶשׁ, וְלֹא יִפְקֹד זְמַן

490 בְּרֻצוֹת... אֹתוֹ] מִשׁ' טז ז

484 בְּיַד כַּח] בכח ז | וְהַמוֹסֵף] הַמוֹסֵף ק | וְהַמוֹסֵף לְכַבֹּד] ח' ז | 485 וְהוּא] וְהוּא נק
 486 וְהֵם] הֵם ק | הָאִישׁ] אִישׁ נק | 487 אוֹיְבָיו] אוֹיְבֵי ק | בְּחִירַת] בְּחִינַת ק | לֹא] מַה
 שֶׁלֹּא ק | 488 שֶׁתְּצַלִּיחַ] שֶׁלֹּא תְצַלִּיחַ ק | 489 בַּמֶּאֱמָר] ח' ק | 490 הָאֲמַתִּי] ח' ז, הַנְּבִיא ק
 ה' יי מַק | 491 זְכוּת הַמֶּאֱמָר] וְהַכּוֹנֵה בַּמֶּאֱמָר ז, וְהִנֵּה הַמֶּאֱמָר ק | אִישׁ] הָאִישׁ נק
 שִׁירְצָהוּ] שִׁירְצָם ק | 492 הָאֵל] מ' נק | בּוֹאוֹ] בֹּא נק | לִיטְהַר] לִטְהַר נק | 493 שֶׁהוּא] ח'
 ק | הָאֱלֹקִי] הָאֱלֹהִי מַק | 494 הַתְּבוּדוֹת] הַתְּבוּדוֹת נק | וְכִשְׁרוֹן] וְכִשְׁרוֹן ק
 495 פְּעוּלַת] פְּעוּלוֹת נק | וּבִין] מ' נק, בֵּין אַמ | פְּעוּלַת²] פְּעוּלוֹת ז | כִּי] מ' נק
 496 הַמּוֹשֵׁג] מ' נק, הַמוֹנֵעַ אַמ | קָצֵר] מ' נק | 497 נִשְׁכַּח] יִשְׁכַּח ז | וְהַתַּעֲנוּג] וְהַתַּעֲנוּג
 הַמוֹשֵׁג נק

that it can only be achieved after effort and exertion arising from burdensome study, as is clear to him who has considered it. And it is appropriate to compare this to a king who ordered the workmen to build a palace suitable for a king to live in, and the king did not have any house to live in, but the house that was under construction. These workmen would take their pay every day and consume it in the same day until the completion of the building. While this palace-house was being built, the king was sad because the palace was full of many tools, quicklime, and sand, together with the humidity of the [recent] construction, the blowing of the winds, and the absence of a roof, [which resulted in] *heat during the day and cold at night*.³⁷ When the work was completed, the workers were dismissed without anything left of their payment, while the king entered the house with honour and happiness, [organising] feasts, and inviting people and governors to celebrate. There is no doubt that all the troubles and hardship that [the king] suffered were in the expectation of a [future] pleasure, so he happily tolerated them, and through them he gained great physical pleasure; and he would go from wing to wing, from court to court, from garden to garden, and from room to room. And so, conventional pleasure based on sensations is the pleasure of the workers, which always expires. However, the suffering of the king while the palace was being built is like the suffering of students when

³⁷ Jer. 36.30.

אָבֵל יִשָּׂאֵר וַיִּתְחַזֵּק, עַד שֶׁהוּא לֹא יוֹשֵׁג כִּי אִם אַחֵר צֶעַר וְנָזֶק
 500 מִטּוֹרַח הַלְמוּד, כִּמּוֹ שֶׁהוּא מְבוֹאֵר לְמִי שֶׁיִּבְחָנֶהוּ. וְרֹאיוּ שְׁיִיתָן
 הַדְמִיּוֹן הַזֶּה כִּמּוֹ שְׁיִיתָן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר צִוָּה הָאוֹמְנִים לְבָנוֹת [א105]
 אֲרֻמוֹן רֹאיוּ לְמִשְׁכַּן הַמְּלָכִים וְאִין לְמֶלֶךְ בֵּית לְשָׁכוֹן בּוֹ עַד הַשָּׁלֹם
 הַמְּלָאכָה זולת הבית הנבנה. וְהִנֵּה הָאוֹמְנִים הַבּוֹנִים אוֹתוֹ הֵם
 יִקְחוּ שְׂכָרָם בְּכָל יוֹם וַיֵּאכְלוּהוּ בְיוֹמוֹ עַד כָּלוֹת הַבְּנִין. וְכָל עוֹד
 505 שָׁזָה הָאֲרֻמוֹן הַבֵּית [נבנה], [המלך] בְּצֶעַר מְרֹוב הַכֵּלִים וְהַסִּיד
 וְהַחֹל שֶׁהָאֲרֻמוֹן מָלֵא מֵהֶם, עִם לַחוֹת הַבְּנִין וְנִשְׁיֵבֶת הָרוּחוֹת,
 וְגִלּוֹי הַגָּזוֹת חוֹרֵב בְּיוֹם וְקָרַח בְּלִילָה. וְכֹאֲשֶׁר נִשְׁלַמָּה הַמְּלָאכָה
 נִפְטְרוּ הַפּוֹעָלִים, וְאִין לָהֶם זְכוּרֹן בָּמָה שֶׁרְוּחוֹ, וְהַמֶּלֶךְ נִכְנָס
 בְּבֵית בְּכָבוֹד וְשִׁמְחָה וּמִשְׁתָּה וּקְרִיאַת אֲנָשִׁים וְשָׁרִים וְחוֹגְגִים.
 510 וְאִין סֶפֶק שֶׁכָּל הַטָּרְחִים וְהַנְּזָקִים אֲשֶׁר סָבְלָם לְתַקּוּהַ מִזֶּה
 הַתַּעֲנוּג אָהֵב לְסָבְלָם וְשִׁמַּח בָּהֶם, וַיִּקְבֹּל מִמֶּנּוּ הַתַּעֲנוּג
 הַמְּפוֹרָסִם הַגְּדוֹל, וַיִּלְךְ מִבֵּית לְבֵית, מִחֲצָר לְחֲצָר, מִגֹּן לְגֹן,
 וּמִחֲדָר לְחֲדָר. וְכֵן הַתַּעֲנוּג הַמְּפוֹרָסִם וְהַמוֹשָׁג מִן הַהִרְגָּשׁוֹת הוּא

507 חורב... בלילה] יר' לו ל

499 עד] עם נק | אם] ח' ק | וְנָזֶק] נזק עצום נק 500 למי] אצל מי ק | שִׁיבְחָנֶהוּ
 שִׁיבְחָנֶהוּ נק | שְׁיִיתָן] שִׁיבְחָנֶהוּ נק 501 הָזָה] בזה נק | שְׁיִיתָן] שִׁיבְחָנֶהוּ נק 502 רֹאיוּ] אשר
 רֹאיוּ נק | הַמְּלָכִים] המלכי ק | בֵּית] בית ראו נק | לְשָׁכוֹן] שישכון ק 504 יוֹם] ערב נק
 וַיֵּאכְלוּהוּ] ויאכלו נק | בְּיוֹמוֹ] ביום ק 505 הָאֲרֻמוֹן] הבנין והארמון נק | הַבֵּית] ח' נק
 נִבְנָה] מ' נק | הַמֶּלֶךְ] מ' נק | הַכֵּלִים] הכלים ומרוב האבנים נק 506 וְנִשְׁיֵבֶת] ונדיבות ק
 הָרוּחוֹת] רוחות מנק 508 שֶׁרְוּחוֹ] שעשו ק 509 בְּבֵית] לבית ק | וְשִׁמְחָה] ובשמחה נק
 510 הַטָּרְחִים וְהַנְּזָקִים] הנזקים והטרחים נק 511 הַתַּעֲנוּג] התענוג אשר מ, הרבה התענוג נק,
 ח' ק | הַתַּעֲנוּג] זה התענוג נק 512 הַגְּדוֹל] ח' נק | וַיִּלְךְ] ילך נק | מִחֲצָר] ומחצר נק
 מִחֲצָר לְחֲצָר] ח' ק | מִגֹּן לְגֹן] ח' נק, ומגן אל גן ק 513 וּמִחֲדָר] מחדר מ | הַמְּפוֹרָסִם] ח'
 נק | וְהַמוֹשָׁג] המושג נק

they are studying; and his happiness at the completion [of the building] is like the eternal happiness of the sage in the pleasure of [going from] composition to composition, from book to book, and from science to science. And that is the intention of the poet who says *I have seen that all things have their limit, but Your commandment is broad beyond measure*.³⁸ [*I have seen that all things have their limit*] is an indication of the activity [of the senses, whereas *Your commandment is broad beyond measure* is an indication of] the pleasure derived from wisdom, because there “commandment” applies to intellectual opinions which the perfect man commands to be believed.

And he said: when folly in knowing God, may He be blessed, is combined with frequent fits of passion and the habit of finding pleasures—and [when] these two are joined by the most destructive cause for making perfect men fall, which is the seduction of Satan, called the evil inclination—then the possessor [of these bad traits] will reap destruction and disregard as consolation from this world, because folly in knowing God is the cause of departing from virtues, as much as knowing God is the cause of dedication to worship and fear Him. This man is similar to a man walking a road on a night so dark that he cannot discern the way; and besides that, a strong rain falls,

³⁸ Ps. 119.96.

תַּעֲנוּג הַפּוֹעֲלִים הָאֵפֶס תָּמִיד. וְטוֹרַח הַמֶּלֶךְ בְּהִבָּנוֹת הָאֶרְמוֹן הוּא
 טוֹרַח הַמֵּן [ת] לַמְּדִים בַּעֲת לְמוֹדֶם, וְשִׁמְחָתוֹ אַחֲרֵי הִבָּנוֹתוֹ הִיא 515
 שִׁמְחָת הַחֶכֶם הַקִּיָּמָת לְעוֹלָם מִתַּעֲנוּג מִחִבּוּר אֶל חִבּוּר, מִסֵּפֶר
 אֶל סֵפֶר, מִחֲכָמָה אֶל חֲכָמָה. וְהִיא כּוֹנֶנֶת הַמְּשׁוֹרֵר בְּאֹמְרוֹ "לְכָל
 תְּכִלָּה רָאִיתִי קֵץ רַחֲבָה מִצּוֹתָךְ מָאֵד". [לְכָל תְּכִלָּה רָאִיתִי קֵץ]
 רוֹמֵז בְּזֶה אֶל פְּעוּלֹת [הַחוּשִׁים, רַחֲבָה מִצּוֹתָךְ מָאֵד, רוֹמֵז אֶל זֶה]
 הַתַּעֲנוּג הַמוֹשָׁג מִן הַחֲכָמָה, כִּי שֵׁם מִצּוֹה נּוֹפֵל עַל הַדְּעוֹת 520
 הַשְּׂכָלִיּוֹת שִׁיִּצּוֹה הַשָּׁלֵם אֶל הָאֲמָנָתָם.

וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר הִתְחַבְּרָה הַסְּכָלוֹת בִּידִיעַת ה' ית[בְּרַךְ] עִם
 הַזְדַּמְנוֹת הַתַּאֲוֹת וְרִגְלִיּוֹת מְצִיאוֹת הַתַּעֲנוּגִים, וְהִתְחַבְּרָה לְשִׁנְיָהֶם
 הַסִּבָּה הַמְכַאֲבֶת הָרֵאשׁוֹנָה בְּהַפְסֵד הַשְּׁלָמִים וְהִיא הַדַּחַת הַשְּׁטָן
 הַנִּקְרָא יֵצֶר הָרַע, הִנֵּה אִזּוֹ יִשְׁלַם בְּבַעֲלֵיו הַהֶפְסֵד וְהִתְרַשְּׁלוֹת מִן 525
 הַנִּחְמָה לְעוֹלָם, כִּי הַסְּכָלוֹת בִּידִיעַת ה' סִבָּה לִיצִיָּאָה מִן הַתְּכוּנוֹת
 הַטּוֹבוֹת כְּמוֹ שִׁידִיעַת הָאֵל סִבָּה הַהִשְׁתַּקְעוֹת בַּעֲבוּדָתוֹ וְיִרְאָתוֹ.
 וְהִיא הָאִישׁ הַזֶּה כְּדַמוֹת אָדָם הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ בְּלִילָה חֲשׂוֹכָה עַד
 שִׁיַּעֲלֶמוּ מִמֶּנּוּ הַדֶּרֶכִּים, וְקָרָה לוֹ עִם זֶה מָטָר סוֹחֵף יִהְיֶה סִבָּה

517 לְכָל... 518 מָאֵד [תה' קיט צו

515 הַמִּתְלַמְּדִים] מ' נק, הַמְּלַמְּדִים אַמ | הִיא] הוּא נ 516 מִתַּעֲנוּג] מִתַּעֲנַג נק | אֶל חִבּוּר]
 לַחִבּוּר ק | מִסֵּפֶר] וּמִסֵּפֶר נ 517 וְהִיא] וְהוּא נק 518 רַחֲבָה...מָאֵד] ח' ק
 519 הַחוּשִׁים...זֶה] מ' נק | אֶל זֶה] בּוֹה אֵל ק 520 נּוֹפֵל] יפול ק 521 הַשְּׂכָלִיּוֹת] ח' נ
 אֶל] עַל נ, ח' ק 522 ה' השם נק | יתְבָרַךְ] ח' נק 525 יִשְׁלַם בְּבַעֲלֵיו] יִשְׁלַם עַל ק
 בְּבַעֲלֵיו] ח' נ 526 הַנִּחְמָה] הַנִּחְלָה ק | ה' השם נק | הַתְּכוּנוֹת] הַתְּכוּדוֹת נ 527 סִבָּה]
 סִבָּת נק | בַּעֲבוּדָתוֹ וְיִרְאָתוֹ] בִּירְאָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ מַק 528 הָאִישׁ] הָאָדָם נ | הַזֶּה] ח' ק
 הוֹלֵךְ] הַהוֹלֵךְ נ

which damages the road and makes it slippery and makes his walking very dangerous and [him] on the verge of falling; when a strong wind and a horrific storm descend and shake and move him from side to side. And it happens that the darkness, [even] without the slipperiness of the road or the storm, would be enough to make him err and mistake the way due to the deep obscurity; but combined with the slipperiness—which it would be possible avoid out or to negotiate on a clear day—it is impossible [to proceed] without falling; even more when his misfortune multiplies because of the storm that is shaking and moving him from side to side, which causes him to fall anyway. Therefore, there is no doubt that this man is negligent about his life and is close to death. And so, the darkness is the folly of [failing to] acknowledge God, since there is no other genuine darkness, absolute gloom, and complete shadow; the slipperiness is the exposure and disposition to passions; and the awful, stormy wind is the evil inclination. And here is the saying of the prophet: *let their path be dark and slippery*,³⁹ *the angel of God drives them on*,⁴⁰ because every action that comes from all the

³⁹ Ps. 35.6.

⁴⁰ Ps. 35.5.

530 בְּקִלְקוֹל הַדְּרָכִים וַחֲלָקָל[ק] וְתָם עַד שִׁיְהִי לָכֶתוּ בְּתַכְלִית
הַסִּכְנָה מִן הַנְּפִילָה וְהַהֲכָשֶׁל תָּמִיד, וְהַתְּחַזֵּק אֶל זֶה רוּחַ חֲזָק
וְסִעָרָה נִפְלְאָה תְּדִיחָהּ וּתְנִיעָהּ מִצֵּד אֶל צֵד. וְהִנֵּה אִם הָיָה
בְּאוֹתוֹ הָאוֹפֵל זֹלַת חֲלָקָלְקוֹת הַדְּרָכִים וְזֹלַת הַסִּעָרָה הָיָה בְּוֹדָאִי
דִּי לוֹ בָּזָה בְּשִׁבוּשׁ הַדְּרָכִים וְטָעוּתָם מִצֵּד הָאִפְלָה הַגּוֹבֶרֶת,
535 וְכֹאשֶׁר הִתְחַבֵּר לוֹ הַחֲלָקָלְקוֹת, שֶׁהָיָה הִיִּצְיָאָה מִמֶּנּוּ וְהַהֲלִיכָה בּוֹ
[בִּיּוֹם] הַבְּהִיר, אִי אֶפְשָׁר לוֹ עִם נְפִילָת, כָּל שָׁכֵן כֹּאשֶׁר נִכְפָּל
צָעָרוֹ בְּסִעָרָה הַמְּנִיעָה וְהַמְּדִיחָה אוֹתוֹ אֶל הַצְדָּדִים שֶׁתְּפִילוּהוּ עַל
כָּל פָּנִים. הִנֵּה אֵין סִפֵּק שֶׁזֶּה הָאִישׁ מִתְרַשֵּׁל מִן הַחַיִּים לְגִמְרֵי
וְהוּא קְרוֹב אֶל הַמָּוֶת. וְכֵן הָיָה הָאוֹפֵל הוּא הַסִּכְלוֹת מִיִּדְעַת
540 הָאֵל שְׂאִין כְּמוֹהוּ אוֹפֵל אֲמָתִי וְחֹשֶׁךְ מוּחֶלֶט וְצִלְמוֹת גָּמוֹר, וְהָיָה
הַהֲזַדְמָנוֹת הַתְּאֻוֹת וְהַכְּנָתָם הוּא הַחֲלָקָלְקוֹת, וְהָיָה הַיִּצָּר הָרַע
הָרוּחַ הַסּוֹעֵר הַדּוֹחָה. וְהוּא מֵאֲמֵר הַנְּבִיא "יְהִי דְרָכָם חֹשֶׁךְ
וַחֲלָקָלְקוֹת וּמִלֵּאדָּה' דּוֹחָה", כִּי הַדְּבָרִים הַטְּבָעִיִּים כָּל מֵה

542 יְהִי... 543 וַחֲלָקָלְקוֹת] ת'ה' לה ו 543 וּמִלֵּאדָּה... דּוֹחָה] ת'ה' לה ה

530 בְּקִלְקוֹל] לְקִלְקוֹל ג, אֵל קִלְקוֹל ק | וַחֲלָקָלְקוֹתָם] מ' מִנּוּ, וַחֲלָקוֹתָם אֵק 531 מִן
הַנְּפִילָה] מִהַנְּפִילָה ק | וְהַתְּחַזֵּק] וְהַתְּחַבֵּר נֵק | זֶה] כֵּל זֶה ג | רוּחַ חֲזָק] הַחֲזָק ג
532 וְתְנִיעָהּ] ח' ג 533 בְּאוֹתוֹ הָאוֹפֵל] בְּתַכְלִית אוֹתוֹ הָאוֹפֵל נֵק | זֹלַת... 534 הַדְּרָכִים] ח'
ק | בְּוֹדָאִי] ח' ג 534 בָּזָה] ח' ג | בְּשִׁבוּשׁ] בְּשִׁבוּשִׁי ג | וְטָעוּתָם] ח' ג, וְתַכְיִיתָם ק
535 הַחֲלָקָלְקוֹת] חֲלָקָלְקוֹת ג | וְהַהֲלִיכָה] וְהַהֲלִיכָה ג 536 בִּיּוֹם] מ' נֵק | אֵין] וְאֵין ג | לוֹ...
נְפִילָת] כְּדִי נְפִילָת מִכְשׁוּלִים ג, בְּלִי נְפִילוֹת וּמִכְשׁוּלִים ק | כָּל] וְכָל ק | כֹּאשֶׁר] ח' ג
537 הַמְּנִיעָה... אוֹתוֹ] הַמְּנִיעָה אוֹתוֹ וְהַדּוֹחָה ג | וְהַמְּדִיחָה] וְהַדּוֹחָה ק | שֶׁתְּפִילוּהוּ]
שֶׁתְּפִילוּהוּ נֵק 538 הִנֵּה] ח' נֵק 539 אֶל הַמָּוֶת] מִהַמּוֹת ק | הָאוֹפֵל] הָאִפְלָה נֵק
540 הָאֵל] הַשֵּׁם ק | כְּמוֹהוּ... אֲמָתִי] אוֹפֵל אֲמָתִי כְּמוֹהוּ ג | אוֹפֵל... מוּחֶלֶט] חֹשֶׁךְ מוּחֶלֶט
וְאִפְּלָה אֲמָתִי ק 541 הַהֲזַדְמָנוֹת] הַהֲזַדְמָנוֹת נֵק | וְהָיָה... הָרַע] וְהַיִּצָּר הָרַע הוּא ג | וְהָיָה...
543 וַחֲלָקָלְקוֹת] ח' ק 542 הַדּוֹחָה] וְהַדּוֹחָה ג 543 ה' י" מֵק

natural things is called an angel and an emissary with regard to that action.

And he said: when we pay proper attention, we find the love of the Creator, may He be blessed, helping over everything, his mercy is infinite,⁴¹ his hate is like the hate of *the blood avenger over the murderer*,⁴² and his vengeance is like a thrown stone that does not stop until it hits [its target].

⁴¹ Literally: his mercy has no estimation.

⁴² Num. 35.19.

שִׁיחָהּ מֵהֶם פּוֹעֵל מָה, יִקְרָא מִלֵּאָדָּ וְשָׁלִיחַ בְּעֶרְךָ לַפְּעוּלָה הָהִיא.
 545 וְאָמַר: כֹּאֲשֶׁר הִתְבּוֹנְנָנוּ הֵיטֵב מִצָּאֵנוּ אֶהְבֵּת הַבּוֹרָא
 ית[בְּרַךְ] מוֹעִילָה מִן הַכֹּל, וְחִסְדּוֹ אֵין לוֹ עֶרְךָ, וְשִׁנְאָתוֹ שִׁנְאָת
 גּוֹאֵל הַדָּם אֶת הָרוֹצֵחַ, וְנִקְמָתוֹ הָאֶבֶן הַנִּשְׁלָכֶת לֹא תַעֲמֹד עַד
 נִפְלָה.

547 גּוֹאֵל...הָרוֹצֵחַ] בַּמ' לֵה יֵט

544 שִׁיחָהּ] שִׁיחָהּ | פּוֹעֵל] פֶּעַל ק | מִלֵּאָדָּ וְשָׁלִיחַ] שְׁלִיחַ וּמִלֵּאָדָּ | בְּעֶרְךָ לַפְּעוּלָה]
 לַעֲרֵךְ הַפְּעוּלָה | 545 הִתְבּוֹנְנָנוּ] הִתְבּוֹנֵן ק | הֵיטֵב] וְהֵיטֵב | 546 ית[בְּרַךְ] ח' ק | אֵין]
 שֶׁאֵין ק 547 עַד] בְּלִתִּי |

Chapter on the Study and the Division of the Sciences that a Man Will Need after Piety and the Worship of God

Jedaiah ha-Penini said: of all the sciences, prefer the knowledge of religion, and do not show yourself too wise, lest it kill you.

And he said: do not expect blasphemy from a religious person.

And he said: showing oneself too wise is an emissary of heresy.

And he said: the human intellect is subtle by nature and the philosophers have added to its subtlety to the point that it can easily snap, like hair when pulled.

And he said: the study of religion ensures eternal life and *musar* comes second;⁴³ without them, [one remains] in a state of foolishness.

And he said: woe to the sage without religion, because his soul will not live forever, and [in] this world he will not inherit [the benefits of] the effort of studying either.

[And he said: who would dare speak on rocks and trees while ignoring good practices and customs?]

[And he said: sages will call “rude” those who warm them.]

⁴³ Literally: like a side dish.

[ב105] שַׁעַר בְּלִמּוּד וּבַחֲלָק הַחֻכְמוֹת אֲשֶׁר יִצְטָרֵךְ הָאָדָם
 550 אֲלֵיהֶם אַחֲרֵי הַחֲסִידוֹת וְעִבּוּדַת הָאֱלֹקִים

אָמַר יְדַעְיָה הַפְּנִינִי: בָּחַר מִן הַחֻכְמוֹת יְדִיעַת הַדָּת, וְאַל תִּתְחַכֵּם
 הַרְבֵּה פֶּן יִמִּיתֶךָ.

וְאָמַר: אֵל תִּתְּנֵנִי עַל הַתּוֹרָה שִׁיחֲרֹף.

וְאָמַר: רֹב הַהִתְחַכְמוֹת שְׁלִיחַ הַכְפִּירָה.

וְאָמַר: הַשֶּׁכֶל הָאֲנוּשִׁי דַּק בְּטִבְעוֹ וְיוֹסִיפוּ עָלָיו הַפִּילוֹסוֹפִים
 555 דְּקוֹת עַד שִׁיקַל לְהַשְׁבֵּר כְּדִמוֹת הַשֶּׁעַר בְּהַמְשָׁכּוֹ.

וְאָמַר: לְמוֹד הַדָּת הַמְּחִיָּה הַנִּצָּחִית וְהַמוֹסֵר פְּרָפְרֶת,
 וּבִלְעָדֵי זֶה הַסְּכָלוֹת.

וְאָמַר: אוֹי לְחֻכְם מִבְּלִי דָת כִּי אֵין לְנַפְשׁוֹ הַשְּׂאֲרוֹת [נִצָּחִי],
 560 וְגַם הָעוֹלָם הַזֶּה אֵינְנוּ נֹחֵל מִטּוֹרַח הַלְמוּד.

[וְאָמַר: מִי יַעֲצֵם לְדַבֵּר עַל הָאֲבָנִים וְהָעֵצִים וְלִהְיוֹת עֵינָיו
 מִן הַנִּימוּסוֹת וְהַתּוֹרוֹת?]

[וְאָמַר: הַחֻכְמִים יִקְרְאוּ לַתּוֹרָעִים גָּסִים.]

549 וּבַחֲלָק] וּחֲלָקֵי ג', וּבַחֲלָקֵי ק 550 אֲלֵיהֶם] עֲלֵיהֶם ק | אַחֲרֵי ג' | אַחֲרֵי ג' | הָאֱלֹקִים
 הָאֱלֹהִים ק 553 תִּתְּנֵנִי תִּתְּנֵנִי ק 554 שְׁלִיחַ] תְּכִלִּית ג' 556 לְהַשְׁבֵּר] לְהַשְׁבֵּר ג' | לְהַשְׁבֵּר ג'
 558 הַסְּכָלוֹת] סְכָלוֹת נק 559 כִּי' ח' נק | נִצָּחִי' מ' ג' 560 אֵינְנוּ] אֵינִי ק 561 וְאָמַר...
 562 וְהַתּוֹרוֹת] מ' ג' 563 וְאָמַר...גָּסִים] מ' ג'

And he said: religion is like a short and low lemon tree whose fruit is abundant and sweet and is medicine for the [tree's] owner: thus is the Torah, which provides answers to inquiries on easy and clear matters. However, studying in depth and looking into mysteries bring about mistakes, errors, failures, and illusions, and it is like a tall desert tree, with huge branches and many leaves, where lumps and rot have multiplied, and their eating will cause diseases.

And he said: [some people] expect the survival of their souls by studying science, but due to excessive scrutiny [end up] losing them.

And he said: the religious person is concerned with God's general laws, and leaves for the sage the investigation of the nature of animals and the qualities of plants.

And he said that a religious man encountered a philosopher in the desert and agreed to be accompanied by him. Lions, leopards, and other predatory animals came out to them from the forest. The religious man prayed to God to save him, while the philosopher uttered the whisper that he had learned to control and weaken them, but he couldn't [do it]. He begged

565 ואמר: דמיון [הדת] אילן האתרוג קצר ושפל ופירותיו מתוקים גדולי הפמות ותרופה בעליו, כן התורה יספיק לה החקירות העניינים הקלים הגלויים, והלמוד עם רוב ההתחכמות וחיפוש הסתרים ישיגוהו השבושים והטעויות, מביא להפסדים ודמיונים, והוא אילן הערבה הגבוה וענפיו עצומים ועליו רבים והבועות והרקבים מתילדים בהם ואכילתם תוליד התחלואים.

570 ואמר: יקוו מלמוד החכמה השארות נפשם ומרוב התחכמות יאבדוהו.

ואמר: יתעסק הדתי בנמוסי האלקים ויניח החכם לחקור טבעי הבהמות וסגולת העשבים.

575 ואמר: שאיש דתי פגע בפילסוף במדבר וארח לחברה עמו. ויצאו עליהם מן היער אריות ונמרים וחיות [ממיתות]. והתפלל הדתי לאל שיצילנו, והפילוסוף זכר בעצמו מהלחש אשר למד ימשילהו עליהם ויחלישם ולא יכול. והתחנן לדתי

564 הדת] מ' נק | אילן] לאילן | האתרוג] האתרוג שהוא | | ושפל] ח' ק | ופירותיו...
565 גדולי] פריו מתוק גדול | 565 ותרופה בעליו] ח' ק | כן] וכן ק | לה] ח' |
566 החקירות] מן החקירות נק | הגלויים] ח' ק | והלמוד] ולמוד | | רוב] ח' ק
ההתחכמות] ההתחכמות והוציאה ק 568 אילן] כאילן נק 569 והבועות] ודלעות |
והרקבים] ורקבים | מתילדים] מתילדות | | תוליד] תולדה | | התחלואים] מהשנויים
והתחלואים | 570 מלמוד] מן למוד ק | החכמה] החכמות | 571 יאבדוהו] יאבדוהו נק
572 יתעסק] יעסק | | הדתי] הדת ק | בנמוסי האלקים] בנמוסים האלקיים |, בנימוסים
האלהיים ק | ויניח] וישתדל ק 573 וסגולת] וסגולות |, כסגולות ק 574 שאיש...
בפילסוף] שפעם אחד פגע הדתי והפילוסוף |, כי פגע פעם א' הפילוסוף הדתי ק 575 עמו]
ח' ק | אריות... וחיות] דובים ופתנים וחיות נק | ממיתות] ח' |, ממימות אמ, משונות ק
576 והתפלל] התפלל נק | שיצילנו] שיצילנו מהחיות הרעות | | מהלחש... 577 למד] אם
למד לחש |, שלמד לחש ק 577 יכול] שוה לו | | והתחנן] ויתחנן נק

the religious man, saying: "My brother, pray also for me and invoke your God." He answered: "I will do as you say, but you, who have spent your days studying their nature and their whispering, [now] depend on their mercy to leave you with me, and on my judgment that I [do not] leave you with them."

And he said: the philosopher does not have death in mind, while the religious person thinks that he has already died.

And he said: the servants of Solomon asked him about the acquisition of wisdom. He said: "A man cannot acquire it until the day he dies."

And he said: the Creator is more powerful than the sage and death is the will of the Creator: if the sage knew how to be saved from it, then he would be more powerful than God.

And he said: how well can the philosophers study the celestial bodies when they are not aware of the degeneration of their own?

And he said: just as a man cannot see the world without starting his travels from his [own] city, study will not teach any of the sciences if in the order [of study] religion is [not] the first.

וַיֹּאמֶר: אָחִי הַתְּפִלָּל בְּגִלְלִי וּקְרָא אֶל אֱלֹהֵיךָ. הַשִּׁיבוּ: אָנֹכִי
אֶעֱשֶׂה כַּדְּבָרְךָ אֲבָל אַתָּה שְׂכֵלִית יָמֶיךָ לְדְרוֹשׁ עַל טְבַעֲיָהֶם
וְלַחֲשִׁייהֶם הֲיִיה מִן הַחֶסֶד מֵהֶם שְׁיַנְחוּךָ אֵלֶי וְהִיה גַּם כֵּן מִן הַדִּין 580
שְׁאֵנִיחֶךָ אֲלֵיהֶם.

וַאֲמַר: לֹא עָלְתָה מַחֲשַׁבַת הַפִּילוֹסוֹף לָמוֹת וּבַעַל הַדָּת
חוֹזֵב בְּעַצְמוֹ שֶׁכֶּבֶר מֵת.
וַאֲמַר: שְׁאֵלוּ עַבְדִּי לְשִׁלְמָה הַגַּעַת הַחֲכָמָה. וַאֲמַר: לֹא
יֻכַּל אָדָם לְהַגִּיעַ בָּה עַד יוֹם הַמּוֹת. 585

וַאֲמַר: הַבּוֹרָא חֲזָק מִן הַחֲכָם וְהַמּוֹת רָצוֹן הַבּוֹרָא, לוֹ יִדְעוּ
הַחֲכָם הִיָּה מִתְאַוָּה לְהַנְצִיל מִמֶּנָּה וְהִיָּה חֲזָק מִן הָאֵל.

וַאֲמַר: מָה הַטִּיבוּ הַפִּילוֹסוֹפִים בַּחֲקָרָם עַל הַעֲצָמִים
הַשְּׂכָלִיִּים לוֹ זָכְרוּ רֶקֶב עֲצָמוֹתֵיהֶם?

וַאֲמַר: כַּאֲשֶׁר לֹא יֻכַּל הָאָדָם לִרְאוֹת כָּל הָאָרֶץ בְּלִעְדִּי 590
הַמַּסָּעוֹת וְעִירוּ בַּתְּחִלָּה, כָּכָה לֹא יִשָּׂיג הַלְמוּד כָּל הַחֲכָמוֹת זוֹלָתֵי
עַל הַסֵּדֶר, וְהַדָּת רֹאשׁוֹנָה.

578 וַיֹּאמֶר] ואמר ב | וַיֹּאמֶר אָחִי ח' ק | בְּגִלְלִי] בעדִי ב | אֱלֹהֵיךָ] אלהיך ק | אָנֹכִי] אני
ב | 579 כַּדְּבָרְךָ] כדברִיךְ נק | לְדְרוֹשׁ ח' ק | 580 הַחֶסֶד] הדין ק | מֵהֶם ח' ק | גַּם כֵּן]
ח' נק | הַדִּין] הדין ממני ק | 582 עָלְתָה] עלתה על ב | הַדָּת] הריב ק | 583 חוֹזֵב בְּעַצְמוֹ]
חשד את עצמו ק | בְּעַצְמוֹ] את עצמו ב | 584 שְׁאֵלוּ... 585 הַמּוֹת] שאלו עבדיו לשלמה
המלך ע' ה' הגיעה החכמה לדעת בה יום המות ק | הַגַּעַת] הגיעה ב | וַאֲמַר... 585 אָדָם]
ח' ב | 585 לְהַגִּיעַ] לדעת ב | 586 וַאֲמַר... 710 שְׁמָה ח' ק | לוֹ] לולא ב | יִדְעוּ ח' ב |
587 מִתְאַוָּה] מתאווה ב | מִמֶּנָּה ח' ב | וְהִיָּה] תהיה ב | 589 לוֹ] לא ב | 591 וְעִירוּ בַּתְּחִלָּה]
ח' ב | הַלְמוּד] למוד ב | כָּל ח' ב |

And he said: the philosopher will spend all he has on clothes and housing, while the religious man is satisfied with [wearing] worn clothes while studying between the oven and the stove, and all this thanks to his piety and the strength of his faith.

And he said: there are sages who establish regulations and set laws that the multitude observes, but there are others who disregard them in their chambers.

וְאָמַר: יִפְזֹר הַפִּילְסוֹף כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּמַלְבוּשִׁים וּבְדִירָה, וְדִי
 לוֹ לְדַתִּי לְלִמּוּד בְּבִלְוֵי בְּגָדָיו בֵּין תַּנּוּר לְכִירִים, וְכָל זֶה מִן
 הַחֲסִידוֹת וְחוּזָק הָאֱמוּנָה. 595

וְאָמַר: רַבִּים מֵאֲנָשֵׁי הַחֲכָמָה יַעֲמִידוּ סִיגִים וַיַּחֲדָשׁוּ תִּקְנוֹת
 יְקִימוּם הֶהָמוֹן, וּמֵהֶם יִבְטְלוּם בְּחִדְרֵיהֶם.

[The Section] on the Value of Wisdom and the Order of Study

And he said: studying [involves] great pain, woe to him who suffers it, but does not get any benefit!

And he said: study naked and barefoot and you will get to teach from a golden chair.

And he said: it is painful to study when you are a young man, but how delightful its results when you are old!

And he said: when the members of a family become learned, even the well-born defer to them.

And he said: there are two things that are equal: the naïve man who boasts over his parent's virtue and he who collects books to have them locked away.

And he said: when a king stands up for a sage, the latter forgets his poverty and his lack.

And he said: the manner of the people is to separate the straw from the grain before eating it, while the manner of the sages is to eat the straw and the grain together and to separate the straw afterwards.

And he said: when the sage looks at those who are above him, he sees himself lowly and makes efforts to ascend; and when he looks at those who are below him, he becomes arrogant and acts lazily until he falls, similar to the behaviour of an eagle.

- הַמְדַּבֵּר בְּמַעֲלַת הַחֻמָּה וְסֹדֶר הַלְמוּד

וְאָמַר: הַלְמוּד צֶעַר עָצוּם, אוֹי לְסוֹבְלוֹ מִבִּלְתִּי תוֹעֵלָת.

וְאָמַר: לְמוֹד עָרוּם וְיַחַף וְתוֹכָה לְלַמֵּד בְּכֶסֶּא זָהָב.

600

וְאָמַר: מִכְאוּבִּים לְמוֹד בְּנִעוּרִים וּמָה נִעְמּוּ בְּזִקוּנָיו.

וְאָמַר: כְּשִׁילְמָדוֹ אֲנָשִׁי הַמְשַׁפָּחָה יִכְנָעוּ הַמְיוֹחָסִים אֲלֵיהֶם.

וְאָמַר: שְׁנַיִם הֵם בְּמַעֲלָה שְׁוֵה: הַפְּחוּת שְׁיִלְקֹט מַעֲלָת

אָבוֹתָיו לְהַתְפָּאֵר בָּהֶם וּמִי שִׁיֵּאֲסוֹף הַסְּפָרִים וַיִּנְעוֹל עֲלֵיהֶם.

וְאָמַר: בְּקוֹם הַמֶּלֶךְ מִפְּנֵי [106] הַחֻמָּה יִשְׁכַּח כָּל רִישׁוֹ

605

וְחִסְרוֹנוֹ.

וְאָמַר: דֶּרֶךְ הַבְּרוּאִים לְבָרוּר הַתֵּבָן מִן הַבֵּר טָרָם יֵאָכְלוּהוּ,

וְדֶרֶךְ הַחֻמָּים לֵאָכֹל הַתֵּבָן וְהַבֵּר יִחְדְּיוּ וְלְבָרוּר הַתֵּבָן אַחֲרֵי כֵן.

וְאָמַר: בְּהִבִּיט הַחֻמָּה לְעֲלִיּוֹנִים מִמָּנוּ יִקַּל בְּעֵינָיו וְהוּא

מִשְׁתַּדֵּל עַל הָעֲלִיָּה, וּבְהִבִּיטוֹ לְשַׁפְּלוֹ יִגְבֶּה לְבוֹ וְהוּא מִתְרַשֵּׁל עַד

610

נִפְּלוֹ, וְכִכָּה עֲנִיִּין הַנָּשֵׁר.

598 הַמְדַּבֵּר] שַׁעַר ב | הַלְמוּד] לְמוּדָה ב 599 מִבִּלְתִּי] בִּלִּי ב 600 וְתוֹכָה לְלַמֵּד] וְתִלְמֵד ב
601 בְּנִעוּרִים] הַנְּעוּרִים ב | בְּזִקוּנָיו] זִקוּנָיו ב 602 וְאָמַר... אֲלֵיהֶם] ח' ב 603 הַפְּחוּת] ח' ב
שְׁיִלְקֹט] מִי שִׁלְקוּט ב 606 וְחִסְרוֹנוֹ] ח' ב 608 יִחְדְּיוּ] יַחַד מִן 609 בְּעֵינָיו] בְּעֵינָיו וְיִשְׁכַּח ב
611 עֲנִיִּין] ח' ב

And he said: a rich person was asked: "If you become poor, what will you do when people who used to respect you begin humiliating you?" He replied: "I will learn wisdom and [even] kings will honour me."

And he said: the honour from wisdom is like the light from the sun: it goes everywhere.⁴⁴

And he said: I have not seen any activity with [more] honour and benefit than wisdom.

And he said: I have not seen any sage affected by a bad thing except for excessive wisdom.

And he said: the perfect sage can drown his enemies in his friends' spittle.

And he said: why is a sage great? Because the masses hope for reward through his honour.

And he said: sages in this world are like the sun during the day and the moon during the night, even if they were covered once by the cloud of folly.

And he said: sages are entitled to be proud, but they act humbly, while the mobs should be humble, but they act proudly.

And he said: God created this world and put sages as its leaders and kings as their deputies.

⁴⁴ Literally: it does not have a designated place.

וְאָמַר: אָמְרוּ לְעֹשִׁיר: בְּשִׁתְרוֹשֶׁשׁ, מָה תַעֲשֶׂה מִמָּה שֶׁהָיוּ
הָאֲנָשִׁים מְכַבְּדִים אוֹתָךְ וְאַחַר כֵּךְ יִבְזוּךָ? אָמַר: אֲלֹמֹד הַחֲכָמָה
וַיִּכְבְּדוּנִי הַמְּלָכִים.

וְאָמַר: כְּבוֹד הַחֲכָמָה כָּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, אֵין לוֹ מְקוֹם מִיּוֹחַד.

615

וְאָמַר: לֹא רָאִיתִי בְּכָל הַמְּלָאכֹת כְּבוֹד וְתוֹעֵלָת יוֹתֵר מִן
הַחֲכָמָה.

וְאָמַר: לֹא רָאִיתִי חֲכָם מְצָאוֹ רַע זולָתִי עִם רַבְבוֹת מִן
הַחֲכָמָה.

וְאָמַר: יוֹכֵל הַחֲכָם [הַשָּׁלֵם] לְהַטְבִּיעַ שׁוֹנָאוֹ [בְּרוֹק]
אוֹהֲבָיו.

620

וְאָמַר: מָה גְדוֹל הַחֲכָם? כִּי הֵהָמוֹן יָקוּוּ גָמוּל בְּכָבוֹדוֹ.

וְאָמַר: הַחֲכָמִים בְּאַרְץ שֶׁמֶשׁ בַּיּוֹם וַיֵּרַח בַּלַּיְלָה, וּפַעַם כֶּסֶם
עֵנָן הַסְּכָלוֹת.

וְאָמַר: הָיוּ הַחֲכָמִים יְכוּלִים לְהָרִים רֹאשׁ וְהִמָּה יִשְׁפִּילוּהָ,
וְהָיָה מִן הַחַיִּיב עַל הֵהָמוֹן לְהַשְׁפִּילָהּ וְהִמָּה יִרְמֹוהָ.

625

וְאָמַר: בָּרָא הָאֵל אֶת עוֹלָמוֹ וְשֵׁם הַחֲכָמִים מְנַהִיגוֹ
וְהַמְּלָכִים מְשַׁנִּיָּהֶם.

613 הָאֲנָשִׁים] ח' ג | וְאַחַר כֵּךְ] ח' ג | יִבְזוּךָ] וַיְבַזוּךָ ג | 615 כְּבוֹד הַחֲכָמָה] ח' ג | כָּאוֹר]
בְּאוֹר ג | 616 יוֹתֵר... 617 הַחֲכָמָה] כְּמוֹ בַחֲכָמָה ג | 618 וְאָמַר... 619 הַחֲכָמָה] ח' ג |
620 הַשָּׁלֵם] מ' ג | בְּרוֹק] מ' ג | 622 וְאָמַר... בְּכָבוֹדוֹ] ח' ג | 623 וּפַעַם] וּלְפַעְמִים ג | כֶּסֶם]
יִכְסֵם ג | 625 וְאָמַר... 626 יִרְמֹוהָ] ח' ג

And he said: he who leads people with his wisdom and good counsel, but has not taught anyone, resembles the sun that shines over everything when nobody is able to light a lamp; and he whose wisdom is well-known, but learned by few—not because he withheld it from them—resembles the moon that is ready to give light to everyone in the market who is eager for it, when the shops are closed.

And he said: do not let the seraph or the sage look at you.⁴⁵

And he said: do not disagree with a sage until you are equal to him.

And he said: the happiness of sages lies in answers.

And he said: one sage was asked: “[Why] did you not get married and have children?” He replied: “Indeed I have married wisdom and fathered books.”

[And he said: nature does not keep back what each creature deserves: people of *musar* arouse hearts towards them to honour their status; through pious people others implore God in moments of trouble, and their actions set examples and lead the city with their regulations and laws; intelligent people keep the world with their counsel; and sages are seated by kings on their thrones.]

⁴⁵ This may mean to be cautious and avoid committing evil in the presence of God and men, but the meaning remains puzzling.

וְאָמַר: מִי שִׁינְהִיג הָאֲנָשִׁים בְּחֻמָּתוֹ וַעֲצָתוֹ וְלֹא לָמַד
 630 בְּלִעְדֵּיו יִדְמָה לְשֹׁמֵשׁ הַמָּאִיר לְכָל וְלֹא יִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ מָאוֹר, וּמִי
 שֶׁנִּתְפָּרֶסֶמָה חֻמָּתוֹ וּמַעֲטִים לֹמְדֶיהָ וְלֹא מִמְּנִיעָתוֹ כְּמוֹ הַיָּרֵחַ
 הַזֹּרֶחַת בְּשׁוֹק מוֹכֶנֶת לְהָאִיר לְכָל מִי שִׁיחְפוֹץ וְהַחֲנוּיּוֹת נְעוּלִים.

וְאָמַר: הַשָּׂרָף וְהַחֶכֶם אֵל יְבִיטוּדָּה.

וְאָמַר: אֵל תַּחֲלוֹק עִם חֶכֶם עַד שֶׁתִּשְׁתַּוְּהָ לּוֹ.

וְאָמַר: שְׂמַחַת הַחֶכֶם בְּתִשְׁבּוּבוֹת. 635

וְאָמַר: שְׂאֵלוֹ לְחֶכֶם: לֹא נִשְׂאֵת אִשָּׁה וְהוֹלִדְתָּ בָּנִים? אָמַר:
 כָּבֵר נִשְׂאֵתִי הַחֻמָּה וְהוֹלִדְתִּי הַסְּפָרִים.

[וְאָמַר: אֵין הַטֵּבַע גּוֹרֵעַ חוּק כָּל גְּבָרָא: [אֲנָשִׁי] הַמוֹסֵר
 יַעֲזֹרְרוּ הַלְבָבוֹת לְקִרְאָתָם וַיַּכְבְּדוּם בְּמַעֲמָדָם, הַחֲסִידִים יִבְקְשׁוּ
 640 מֵהֶם לֹאֵל בַּעֲרָה וּפַעֲלֵיהֶם יִגִּידוּ הַגְּזֵרוֹת וַיִּנְהֲגוּ הַמְּדִינָה
 בְּתִקְוִיָּהֶם וּדְיָנֵיהֶם, וְהַמְשָׁכִילִים יַעֲמִידוּ הָאָרֶץ בַּעֲצָתָם,
 וְהַחֲכָמִים יוֹשִׁיבוּם הַמְּלָכִים עַל כְּסֵאוֹתָם.]

630 לְשֹׁמֵשׁ] הַשֹּׁמֵשׁ ב' | וְלֹא] אָבֵל לֹא ב' 631 שֶׁנִּתְפָּרֶסֶמָה] שְׁנִית־פֶּרֶסָה ב' 632 מוֹכֶנֶת]
 וּמוֹכֶנֶת ב' 634 וְאָמַר... לוֹ] ח' ב' 635 הַחֶכֶם בְּתִשְׁבּוּבוֹת] הָאָדָם בְּתִשְׁבּוּבוֹתָיו ב' 637 כָּבֵר] ח' ב'
 638 וְאָמַר... 642 כְּסֵאוֹתָם] מ' ב'

And he said: there are four [people] who do not know four [things]: the wild man does not know virtues and proper behaviour; the sick man does not taste the sweetness of honey; young men do not know the pleasure of sexual intercourse; and the stupid man does not know the value of wisdom.

[And the sage said to his students: when you stick to one of the sciences, do not disparage the others.]

[And he said: the student desires to read books, but despises them after reading them.]

And he said: learning is like fields, and stories are like gardens.

And he said: learning is like food, and stories arouse the appetite.

And he said: if it were not for stories, we would be fed up with the foundations of wisdom.

And he said: through innocence we believe in *Haggadot*, but through [scholarship] we falsify them.

וְאָמַר: אַרְבַּעַה לֹא יָדְעוּ אַרְבַּעַה: לֹא יָדַע הַמְדַּבְּרִי
הַמְדוּתִיּוֹת וְהַנְּהֻגוֹת, וְלֹא יִבְחֹן הַחֹלָה מִתֵּק הַדְּבֶשׁ, וְלֹא יָדְעוּ
הַנְּעָרִים טַעַם הַמְּשָׁגֶל, וְלֹא יִבִּיר הַכֶּסֶּל יָקָר הַחֲכָמָה. 645

[וְאָמַר הַחֶכֶם לְתַלְמִידָיו: בְּעַמְדָנוּ עַל הַחֲכָמָה מִן הַחֲכָמוֹת,
אַל תַּעֲזֹרוּ עַל זֹלָתָם.]
[וְאָמַר: יִשְׁתַּוְּקַק הַלּוֹמֵד לִקְרֹא הַסְּפָרִים וְאַחֵר שֶׁקֶרְאָם
יִמָּאָסִם.]

וְאָמַר: הַלְמוּדִים שְׂדוּת וְהַסְּפוּרִים גְּנוּת. 650

וְאָמַר: הַלְמוּדִים מְזוּן וְהַסְּפוּרִים מְעוֹרְרִים אוֹתוֹ.

וְאָמַר: לוּלִי הַסְּפוּרִים הֵינִי קָצִים בְּעִקְרֵי הַתּוֹשִׁיָּה.

וְאָמַר: מִצֵּד הַתְּמִימוֹת נֶאֱמִין בְּהַגְדוֹת וּמִצֵּד אַחֵר נִכְזְיָבִם.

643 אַרְבַּעַה¹ ח' ב | יָדְעוּ יודעו ב | אַרְבַּעַה² הארבעה ב | הַמְדַּבְּרִי האיש המדברי ב
644 הַמְדוּתִיּוֹת וְהַנְּהֻגוֹת הנהגות המדות ב | יִבְחֹן ידע ב | מִתֵּק מתיקות ב
645 הַנְּעָרִים הילדים ב | יָקָר כבוד ב 646 וְאָמַר... 647 זֹלָתָם מ' ב 648 וְאָמַר... 649
יִמָּאָסִם מ' ב 651 אוֹתוֹ תאוותו ב 652 לוּלִי לולא מנ 653 וְאָמַר... נִכְזְיָבִם ח' ב

[The Section] on the Science of Medicine

He said: there are four [things] that are the happiness of four [different kinds of people]: the moon is the happiness of thieves; the transgressions of the people are the happiness of the king; flaws are the happiness of enemies; and the anger of the Creator towards His creatures is the happiness of doctors.

And he said: when you need a doctor, you consider him God; when he rescues you from danger, you think of him as a king; when you have recovered, you see him as a man like you; and when he asks for payment, you think of him as a devil.

And he said: a doctor has more tributes from the inhabitants of a city than the king.

And he said: there are two things that are wondered about: who will heal the doctor of the city if he gets sick, and who will execute the executioner if he is sentenced to death.

And he said: the king fears two people: the doctor and the artist.

And he said: important people will walk after these two: a judge exiting the court and a doctor exiting the house of a sick person.

And he said: many mild illnesses are worsened by doctors themselves in order to increase their fees.

- הַמְדַּבֵּר בְּחִכְמַת הָרְפוּאָה

655 אָמַר: אַרְבָּעָה שְׁמַחַת אַרְבָּעָה: הִירַח שְׁמַחַת הַגִּנְבִּים, חֲטָאת
הָעַם שְׁמַחַת הַמֶּלֶךְ, וְרוּעַ הַמִּדּוֹת שְׁמַחַת הָאוֹיְבִים, וְכַעַס הַבּוֹרָא
עַל בְּרוּאָיו שְׁמַחַת הָרופָאִים.

וְאָמַר: הוֹצֵרְכָתָּ הָרופָא תַּחֲזִיקֵנוּ אֱלֻקִּים, הוֹצִיאָךְ מִן
הַסַּכָּנָה תִּדְמֵנוּ מֶלֶךְ, נִתְרַפְּאֶתָּ שָׁב בֶּן אָדָם כְּמוֹתָךְ, שְׁאֵל הַפְּרָעוֹן
תַּחֲשִׁיבֵהוּ שָׁטָן. 660

וְאָמַר: יֵשׁ לְרופָא [מַס] עַל אֲנָשֵׁי הָעִיר יוֹתֵר מִן הַמֶּלֶךְ.

וְאָמַר: שְׁנַיִם יִתְמָהוּ עָלֵיהֶם: הָרופָא כָּל הָעִיר אִם יַחֲלָה מִי
יִרְפָּאֵנוּ, וְהוֹרֵג כָּל הַמַּחֲוִיבִים אִם יִתְחַיֵּיב מִי יִהְיֶהנּוּ.

וְאָמַר: שְׁנַיִם יֵרָאוּ הַמֶּלֶךְ [מֵהֶם]: הָרופָא וְהָאוֹמֵן.

וְאָמַר: שְׁנַיִם יֵצְאוּ אַחֲרֵיהֶם הַגְּדוֹלִים: הַשּׁוֹפֵט [בְּצִאָתוֹ] מִן
הַחֶצֶר וְהָרופָא בְּצִאָתוֹ מִבֵּית הַחוּלָה. 665
וְאָמַר: כְּמָה מִן הַתַּחֲלוּאִים הַקְּלִים יִכְבִּידוּ הָרופָאִים
לְהַרְבוֹת שְׂכָרָם.

654 הַמְדַּבֵּר] שַׁעַר הַמְדַּבֵּר ב 655 אַרְבָּעָה¹ ח' ב 656 וְרוּעַ] רוּע ב | וְכַעַס] כַּעַס ב
658 הוֹצֵרְכָתָּ] הוֹצֵרְכָתָּ אֵל ב 659 נִתְרַפְּאֶתָּ] נִרְפִּית ב | שְׁאֵל] יִשְׁאֵל ב 661 מַס] מ' ב
אֲנָשִׁי] בְנֵי ב 662 הָרופָא] רופָא ב 663 יִרְפָּאֵנוּ] יִרְפָּאֵנוּ ב | הַמַּחֲוִיבִים] הַמַּחֲוִיבִים ב
664 יֵרָאוּ הַמֶּלֶךְ] הַמֶּלֶךְ יֵרָאוּ ב | מֵהֶם] מ' ב | וְהָאוֹמֵן] הָאוֹמֵן ב 665 אַחֲרֵיהֶם] הַחֲרִיָּה
ב | הַגְּדוֹלִים] הַנִּכְבָּדִים ב | בְּצִאָתוֹ] מ' ב 667 מִן] הֵם ב | הַתַּחֲלוּאִים] הַחֲלוּאִים ב

And he said: many doctors know nothing from the art of medicine that can heal an extremely sick person by looking at their faces and the tone of their speech.

And he said: of all doctors, choose for yourself these two: the relative and the old.

And he said: a sudden death is a decree [from God], so the doctor is innocent.

And he said: there are three kinds of people who, despite their culture and civilisation, are despised: the foreigner, the lover, and the doctor.

And he said: the scared doctor says: "What have you done?" And the wise one commands: "Do."

And he said: he who has not killed many people is not a doctor.

And he said: two people that get rich very quickly: heirs, who are happy with their sick relatives, and merchants of balsams, who are happy with doctors.⁴⁶

And he said: you will find that most doctors are very old, because the angel in charge of death leaves them [here] to increase their provisions.

⁴⁶ The grammar of the Hebrew epigram is a bit tricky, but it makes sense to think that heirs would get rich fast when their sick relatives die. Likewise the case with merchants of balsams, who get rich through doctors, for the latter issue prescriptions to sick people that they need to buy from the merchants.

וְאָמַר: רַבִּים מִן הָרוֹפְאִים לֹא יָדְעוּ מַחְכְּמַת הָרְפוּאָה דָּבָר
יִתְרַפֵּא מִיָּדָם הַחוּלָה הַמְּסוּכָן בְּרֹאֲיִית פְּנִיָּהֶם וְטַעַם דְּבַרֵּיהֶם. 670

וְאָמַר: בָּחַר לָךְ מִן הָרוֹפְאִים שְׁנַיִם: קְרוּבָד וְהִזְקֹן.

וְאָמַר: הַמִּיתָה פְּתָאוּמִית גְּזֵרָה וְהָרוּפֵא נָקִי.

וְאָמַר: שְׁלֹשָׁה מִבְּנֵי הַמוֹסֵר וְהַיָּשׁוּב וְהֵם נִמְאָסִים: הַנִּכְרִי
וְהַחוּשֵׁק וְהָרוּפֵא.

וְאָמַר: הָרוּפֵא הַמְּבָהִיל [ב106] אֹמֵר: מָה עֲשִׂיתָם?
וְהַחֲכָם אֹמֵר: עָשׂוּ. 675

וְאָמַר: מִי שֶׁלֹּא הִמִּית רוֹב מְסַפֵּר בְּנֵי אָדָם אֵינָנו רוֹפֵא.

וְאָמַר: שְׁנַיִם עֲשִׂירִים בְּמַעַט זְמַן: הַחוּלִים שֶׁמֶחְתָּם
הַיּוֹרְשִׁים, רוֹכְלֵי הַבְּשָׂמִים שֶׁמֶחְתָּם הָרוֹפְאִים.

וְאָמַר: רוֹב הָרוֹפְאִים תִּמְצָאִים זִקְנִים בָּאִים בְּיָמִים בַּעֲבוּר כִּי
הַמֶּלֶאךָ הַמְּמוֹנָה עַל הַמָּוֶת יַנְיחֵם לְהַרְבוֹת צִידּוֹ. 680

669 דָּבָר] כָּלל ב 670 וְטַעַם] וְנוּעַם מִן 671 לָךְ] ח' ב 672 פְּתָאוּמִית] הַפְּתָאוּמִית ב
673 וְאָמַר... 674 וְהָרוּפֵא] ח' ב 677 רוֹב... בְּנֵי] מְסַפֵּר רַב מִבְּנֵי ב 678 שְׁנַיִם... 679
הָרוֹפְאִים] שְׁלֹשָׁה שְׁמַחִים: הַיּוֹרְשִׁים, וְהָרוּפְאִים, וְרוֹכְלֵי הַבְּשָׂמִים ב 680 הָרוֹפְאִים] הַחֲכָמִים
ב | זִקְנִים] ח' ב

And he said: even if all doctors are your friends and are happy that you are alive, you will not find anyone [able] to cure you when you get sick.

And he said: there are two people who will not be welcome after death either in the world of reward or in the world of punishment, and they are the doctor and the musician.⁴⁷ When the musician and the doctor die, the musician will take his instrument and his stick and the doctor his books and formulas; they will go to the entrance of the world of reward, and request that Methuselah and Noah let them in,⁴⁸ and these [two] will say: "What are your names?" The doctor will answer: "I know how to cure every affliction and illness, to balance creaturely humours, to sweeten life, and to keep people from diseases." The musician will say: "I awaken the heart to joy, turn the soul of people from grief into happiness, and drive away concerns." The gatekeepers will reply: "You will not get in here, for here we have great joy, abundant light overflowing [everywhere], and considerable rejoicing; for concern and sadness are far from us, so that we are not in need of games or music; and also material circumstances are non-existent here, we do not fear illnesses when we are sane and we do not have any diseases that need to be removed by a doctor, but go [both

⁴⁷ The author seems to be telling this *mashal* as a prediction of the treatment that a musician and a doctor will get after death; that is why the future tense works better in the translation.

⁴⁸ Methuselah and his grandson Noah are taken as examples of longevity and righteousness, respectively, which may explain why they are put as gatekeepers of the world of reward, where life is eternal and just.

ואמר: אלו כל הרופאים אהוביך שמחים על חיך, לא תמצא מי שירפאך בעת שתחלה.

ואמר: [שנים] לא יקבלום אחר המות לא לעולם הגמול
 685 ולא לעולם העונש, והם הרופא והנוגן. במות הנוגן והרופא יקח
 הנוגן כלי נגונו ומקלו בידו והרופא ספריו ונוסחאותיו וילכו
 בפתח שער עולם הגמול ויקראו למתושלח ולנח להכניסם, ויענו
 להם: "מה שמותיכם?" ישיבם הרופא: "אנכי יודע לרפאות כל
 מדוה וכל חולי ומנהיג הברואים במזג שוה ולהמתיק חייהם
 690 ולשמרם מן החללים". ויאמר הנוגן: "אנכי מעורר הלבבות
 לשמח ומשיב נפש האנשים מיגון לשמחה ומניס הדאגות".
 ויענו אותם השוערים: "לא תבואו הנה, הנה יש ויש אתנו
 שמחה ואור שפע שופע והערה נכבדת והדאגה והעצבון
 רחוקים ממנו שנצטרך למשחקים ולנגונים בעבורם, וכן
 695 המקרים הגשמיים נמנעים אצלנו, לא נרא בעת הבריאות מן
 החולי ולא יבואנו שום מחלה שנצטרך בגללה לרופאים
 להסירה, אבל לכו לעולם העונש המר והנמקרה אולי תוכלו
 להועיל לעניים האומללים הפואבים השוכנים בתוכו אולי

682 אהוביך] ח' ב 684 שנים] מ' מז 685 והם] ח' ב | הנוגן והרופא] הרופא והנוגן ב
 686 ומקלו בידו] ח' ב | ספריו ונוסחאותיו] ספרו נוסחותיו ב 687 עולם] ח' ב | ולנח] ונח
 ב 688 מה שמותיכם] מי אתם ב | יודע] אדע ב 689 מדוה] מחלה ב | וכל חולי] ולישר
 הגוף הנגיף ב | במזג] בדרך ב | ולהמתיק] ולמתק ב 690 החללים] החללים ב | מעורר]
 יודע לעורר ב 691 לשמח] ולשמח ב | ומשיב... לשמחה] ח' ב 692 הנה²] ח' ב
 693 שפע] ח' ב | והעצבון] והמרירות ב 694 למשחקים ולנגונים] לנגונים ולמצחקים ב
 696 שום מחלה] חולי ב | בגללה] בגללו ב 697 להסירה] להסירו ב | והנמקרה] ח' ב
 698 האומללים] ח' ב

of you] to the bitter and violent world of punishment: you might be of some use to those poor, miserable, and suffering people living there and [you two might] be admired [there].” After hearing these words, the doctor, with his books, and the musician, smiling and shaking his head, will go and call at the entrance of the world of punishment. Og and Goliath the Philistine will come out to them in order to let them in,⁴⁹ and they will ask: “Who are you?” They will reply as before, and then [the gatekeepers] will say: “If that is the case, go from here because music will not be helpful in this place of *bitter lamentation*⁵⁰ and deep mourning, because of the finger of God, so what can music and amusement encourage [here] but sadness? And there is no doctor able to cure them [who abide here] or remove the illness that has been put in them; quite the opposite: [he will] increase their diseases and their great affliction; so [better for you] to go to that high mountain facing the wasteland; and when the musician gets sick, the doctor can cure him, and when the doctor gets worried, the musician can play music and cheer him up; there you will find a frankincense tree, with *fruits for food and leaves for healing*;⁵¹ and when your wives die, they will be sent to you there.”

⁴⁹ Og and Goliath are two examples of biblical characters famous for their great size and strength, but who lost battles against the Israelites: Moses and his men, in the first case, and David, in the second.

⁵⁰ Mic. 2.4.

⁵¹ Ezek. 47.12.

[תַּעֲרָצוּ]". וּכְשֶׁמָּעַם אֵלּוּ הַדְּבָרִים יֵלֶךְ הָרוּפָא עִם סִפְרֵיו וְהַנוֹגֵן
 הוֹלֵךְ מִצַּחֵק וּמִנִּיד רֹאשׁוֹ, וְיִקְרָאוּ בִּפְתַח שַׁעַר עוֹלָם הָעוֹנֵשׁ. 700
 וַיֵּצְאוּ אֲלֵיהֶם עוֹג וְגִלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי הַשּׁוֹעֲרִים לְהַכְנִיסָם וַיִּשְׁאָלוּם:
 "מִי אַתֶּם?" וַיַּעֲנוּ כְּמַעֲנֵיהֶם הָרֹאשׁוֹן, וְאָז יַעֲנוּ לָהֶם: "אִם בֶּן לָכוּ
 לָכֶם מִפֶּה כִּי לֹא יוֹעִילוּ הַנְּגִינוֹת אֶל מָקוֹם נָהִי נָהִי אֲבָל כָּבֵד
 אֶצְבָּע אֱלֹקִים, וְמָה יִמְרִיצֶם הַנְּגִינָה וְהַשְּׁחֹק זוֹלָתִי אֲבָלָם? וְלֹא
 יִבְרִיאוּ כָּל רוּפָא וּמִי יִסִּיר כָּל מַחֲלָה אֲשֶׁר הוֹשְׁמָה בְּקִרְבָּם 705
 בְּלִעְדֵּי לְהוֹסִיף חֲלָיִים וּמַדּוּיָהֶם הָעֲצוּמִים, אֲבָל עָלוּ לָכֶם בָּהֶר
 הַהוּא הַגְּבוּהָ הַפּוֹנָה מוֹל הַיְּשִׁימוֹן וְכֹאֲשֶׁר יַחֲלָה הַנוֹגֵן יִרְפָּאֵהוּ
 הָרוּפָא וְכֹאֲשֶׁר יִדְאֵג הָרוּפָא יִגָּן הַנוֹגֵן וַיִּשְׁמַחְהוּ, וְלָכֶם שֵׁם
 תִּמְצְאוּ אֵילָן הַלְּבוֹנָה יִהְיֶה לָכֶם פְּרִיו לְמֵאֲכָל וְעֹלָהוּ לְתִרּוּפָה,
 וּבִמּוֹת נְשׁוֹתֵיכֶם נִשְׁלַחַם אֲלֵיכֶם שְׁמָה". 710

703 נָהִי נָהִי [ח' ב' ד' 709 פְּרִיו... לְתִרּוּפָה] יח' מז יב

699 תַּעֲרָצוּ [תַּעֲרָצוּ אִמָּה 700 מִצַּחֵק] וּמִנִּיד [ח' ב' 701 וַיֵּצְאוּ אֲלֵיהֶם] ח' ב'
 עוֹג וְגִלְיָת [לְעוֹג וְגִלְיָת ב' | הַשּׁוֹעֲרִים] ח' ב' | וַיִּשְׁאָלוּם [וַיִּשְׁאָלוּם] 702 וַיַּעֲנוּ... הָרֹאשׁוֹן
 וַיַּעֲנוּ כְּמַעֲנֵם הָרֹאשׁוֹן שֶׁהִשִּׁיבוּ לְשׁוֹעֲרֵי עוֹלָם הַגְּמוּלָה 703 אֶל מָקוֹם [בְּמָקוֹם ב' | נָהִי
 נָהִי כִּי אִם ב' 704 וְהַשְּׁחֹק] וְהַצְחֹק ב' | זוֹלָתִי [זוֹלָתִי ב' | וְלֹא] וַאֲכִיבָה ב' 705 מַחֲלָה
 הַמַּחֲלָה ב' 706 הָעֲצוּמִים] ח' ב' 707 מוֹל [אֶל מוֹל ב' 708 יִגָּן... וַיִּשְׁמַחְהוּ] יַעֲרִי הַנוֹגֵן
 שְׁמַחְתוּ ב' 709 תִּמְצְאוּ [ח' ב' | יִהְיֶה... פְּרִיו] פְּרִיו יִהְיֶה לָכֶם ב' 710 וּבִמּוֹת... שְׁמָה] ח' ב'

[The Section] on Judging

He said: if you lust after authority, study [to become] a judge.

And he said: law is an important part of religion: its intention is [inculcating] trust in religion and social organisation, so that proper order is maintained.

And he said: I have not found anyone, save plaintiffs and experts in law, who are able to enrich themselves through [both] injustice and the love of people.⁵²

And he said: learn the law, lest the truth that you have been snatched away from you.

And he said: [it happens that] kings hire judges, when the correct thing would be for judges to hire kings.

And he said: the judge enjoys honour every day, while the plaintiff enjoys it once a month or once a year; and if it were not for the plaintiffs, the judge would gather all the money.

And he said: the honest judge will be displeased when he is called impartial for his own interest.

And he said: an insinuation from one of the parties to the judge is stronger than many pleas.

⁵² That is, the need people have for their advocacy.

- המדבר בדינים

אמר: אם תתאנה השררה למוד הדינים.

ואמר: המשפטים חלק גדול מן הדת: הפונה בהם [אמונת הדת] והנהגת הקבוצ להתמיד הסדר.

ואמר: לא מצאתי מתעשר בעול עם אהבת העם זולתי בעלי הטענה וחכמי הדינים. 715

ואמר: למוד המשפטים פן יחמסו האמת אשר אתך.

ואמר: המלכים שוכרי השופטים והיה מן הנכון שיהיו השופטים שוכרי המלכים.

ואמר: כבוד השופט בכל יום, וכבוד הטוען יום [בחדש יום בשנה], ולולא הטוענים היה השופט אוסף כל הממונות. 720

ואמר: ירע בעיני השופט הישר כשיקרא בעל דין בשלומו.

ואמר: רמיזת בעל דין לשופט חזקה מהמון הטענות.

711 המדבר שער המדבר ג | המדבר בדינים שער הדינים והנהגת השופט ק
713 אמונת... 714 הדת מ' ג, הדת אמונה אמק 714 הקבוצ [הקבוצ המדיני ג | להתמיד
הסדר] ח' ג, להתעיר מסדר ק 717 המשפטים [המשפט ק 718 ואמר... 719 המלכים] ח'
ק | הנכון [הדין והנכון ג 720 בחדש... 721 בשנה] מ' ג, יום בחדש ק 721 ולולא] ולולי
נק 722 בעיני] בעיניו ק | הישר [הצדיק והישר ג, ח' ק 723 לשופט] ח' ג

And he said: the number of bundles of silver that a plaintiff hides in his safe before eating is larger than the number of pieces of bread that he hides in his belly afterwards.

And he said: on many occasions the judge is stupid, but has authority over sages.

And he said: decreeing rules is the happiness of the king, while the happiness of the judge is the compromise.

And he said: implore the king, but do not implore the judge.

And he said: from the hands of the judge we can flee to the king; but from the king, to whom will we flee?

And he said: when the judge is friendly towards you, be friendly towards him as well.

And he said: the fame of these two are the most important thing when you need them: the doctor and the judge.

And he said: at these three people do not look fixedly: the king, lest you get nervous when he is looking at you and give him cause to suspect you; the doctor, lest he put an evil eye on you and you get sick; and the judge, because he might have helped you and forgotten, but if he remembers, you will be obliged to reward him or he will hate you.

725 ואמר: מספר צורות הכסף אשר הצניע הטוען בתיבתו
טָרַם יאכל, [יותר] ממספר פתותי הלחם אשר הצניע בבטנו
אחר כן.

ואמר: פעמים רבות היה השופט בער וכח לו על החכמים.

ואמר: חתוך הדין שמחת המלך ושמחת השופט פשרה.

ואמר: צעק אל המלך ואל תצעק אל השופט.

730 ואמר: מיד [א107] השופט נברח אל המלך, ומיד המלך,
אל מי נברח?

ואמר: בהסביר השופט פניו אליך הסביר לו פניך גם כן.

ואמר: שנים יתכן כבודם טרם ההצטרף אליהם והם
הרופא והשופט.

735 ואמר: שלשה אל תתראה להם תמיד: המלך פן בהביטו
אותך תבהל ותגרום מזה שיחשוד עליך, והרופא פן ישית עליך
עינו הרעה ותחלה, והשופט אולי הועילך ושכחו ובשובו לזכרו
תתחייב לגמלו או ישנאך.

724 מספר] ח' ב 725 יותר] מ' ק | פתותי] פתיתי ק 726 אחר] אחרי נק 727 ואמר...
החכמים] ח' ק | וכח] והיה כח ב 728 פשרה] הפשרה ב, הפשרה על ידו ק 730 ואמר...
731 נברח] ח' ב | נברח] נועק ק 732 ואמר... כן] ח' ק | השופט] הדיין ב 733 שנים...
734 והשופט] שנים יצטרך ויתכן כבודם טרם הצורך אליהם והם השופט והרופא ב | יתכן]
יצטרך ק | כבודם] כבדם ק 734 הרופא והשופט] השופט והרופא ק 736 עליך²] ח' ב
737 ותחלה] ח' ב | והשופט] השופט ק | הועילך] תועילך ב

[The Section] on the Technique of Logic

And he said: there are two fields of study that are not worth spending time on, except for the expectation of remuneration and their contribution to the rest of sciences, and they are grammar and logic.

And he said: just like a young man cannot learn to write until he holds a quill straight in his hand, students will not be able to study the [different] sciences until they understand the work of logic properly.

[And he said: the techniques of logic and analogy tell the student of the depths of wisdom: "This is what you are really after."⁵³]

And he said: do not argue with a logician, because he will spoil your truth and be quick to catch you in your mistake.

And he said: do not install a logician as judge.

And he said: he who has spent his days only on the technique of logic has lost his soul; and he is no better than one who has spent all his life in amusement and gambling.

⁵³ That is, logic and analogy are the foundations upon which study of the rest of the sciences is built; without a good grasp of them, a student will be lost.

- המדבר במלאכת הדבר

740 ואמר: שנים למודים לא יתכן לכלות בהם הזמן זולת לתקות
שכר ולתועלת לשאר החכמות והם הדקדוק וההגיון.

ואמר: כמו שלא ילמד הנער לכתוב עד [שיתקנו] בידו
הקולמוס, כן לא ילמדו התלמידים החכמות עד שהבינום
מלאכת ההגיון על אפניה.

745 [ואמר: תאמר מלאכת ההגיון וההקש לתלמיד בעמקי
החכמה: זה הדבר אשר אתה מבקש.]

ואמר: אל תתוכח על בעל ההגיון פן יפסד עליך האמת
וימהר לתפסד על הטעות.

ואמר: אל תשימו בעל ההגיון שופט.
750 ואמר: מי שפלו ימיו במלאכת ההגיון לבדה אוֹבד נפשו,
אין לו יתרון על מי שפלה בצחוק ובקוביִיא כל שנותיו.

739 המדבר] שער המדבר ג, שער ק | הדבר] הדבור ג 740 שנים] שני נק | זולת] זולתי
ג | לתקות] לתקוה ג | לתקות... 741 ולתועלת] תקות תועלת ק 741 שכר] ח' ג
742 ילמד] לומד ק | שיתקנו] מ' נק, שתקנו אמ | בידו... 743 הקולמוס] הקולמוס בידו ק
743 ילמדו] למדו ק | החכמות] למוד החכמות ק | שהבינום] שהבינו ג 744 ההגיון...
אפניה] ההגיון והדקדוק ק 745 ואמר... 746 מבקש] מ' ק 747 אל] ואתה אל ק | על] עם
ג, אל ק | יפסד] יפסיד נק | האמת] את האמת ג 748 לתפסד] לתפסד ג 749 ואמר...
שופט] ח' נק 750 ואמר] ואמר כי ג | לבדה] לבד ג | נפשו] את נפשו ג 751 אין] ואין
ג | לו יתרון] יתרון לו מק | על... שנותיו] במי שכלה ימיו בצחוק הקוביא כל ימיו ושנותיו
ג | בצחוק ובקוביִיא] בקוביא ובשחוק ק

And he said: two people will be praised for everything [they do]: a beautiful woman for her beauty and a logician for the fear [he provokes].

[And he said: logic for science is like meat for bread: men cannot live on meat only, but their existence is tasteless if only on bread.]

And he said: fear two people because of their lies: logicians and poets.

And he said: my faith is not strengthened by things I have not seen, unless demonstrative proofs compel me.

וַאֲמַר: שְׁנַיִם יוֹדוּ לָהֶם עַל כָּל דְּבָרֵיהֶם: הָאִשָּׁה הַיָּפָה מֵצַד
יוֹפִיָּה וּבַעַל הַהֶגְיוֹן מֵצַד יִרְאָתוֹ.

[וַאֲמַר: הַהֶגְיוֹן אֵצֶל הַחֲכָמוֹת כְּבִשָּׁר אֵצֶל הַלָּחִים, עַל
הַבִּשָּׁר לְבַדּוֹ לֹא יַחֲיֶה הָאָדָם וְעַל הַלָּחִים לְבַדּוֹ לֹא תִנָּעַם מִחַיָּתוֹ.] 755

וַאֲמַר: שְׁנַיִם יִתְכַּן לִירוֹא מִפְּנֵי כְּזָבִים: הַהֶגְיוֹנִי וְהַמְשׁוֹרֵר.

וַאֲמַר: לֹא [תַתְּחִיזֶק] אֲמוֹנָתִי בָּמָה שְׁלֹא רָאִיתִי, לוֹלֵא
שֶׁהַמוֹפְתִים מְכַרְיָחִים אוֹתִי.

752 על' ח' ק | כָּל' ח' ג 754 וַאֲמַר... 755 מִחַיָּתוֹ] מ' נק 757 תַתְּחִיזֶק] מ' ק, תתרחק
אמ, תחזק ג 758 אוֹתִי] ח' נק

[The Section] on Sophism

He said: a demonstrative proof for a beginner student is like perplexity.⁵⁴

And he said: when I hear about demonstrative proofs over things that I have put very far from me, I call it sophism and go away.

And he said: if it were not for the proofs, we would expose these two as false: the philosopher and the prophet.

[And he said: belief in science by tradition is a shortcoming, and religion and demonstrative proof are in contradiction.]

And he said: do not deny [the possibility of] becoming a genuine sage in astrology: one in a thousand achieves that [status] and only one in ten thousand has true knowledge of it.

And he said: when a young man is born, the seer looks upon him to know about his death, while the pious man prays for his life.

⁵⁴ This epigram evokes the dedicatory epistle in Maimonides's *Moreh Nevukhim* to his pupil Rabbi Joseph (see Pines 1963, 3–4). In it Maimonides tells that Joseph demanded knowledge of the demonstrative methods of the rational theologians, which had caused the pupil to become perplexed, because he could not understand them. Maimonides then defends an orderly study of sciences, beginning with mathematics, astronomy, and logic, and writes his work to help students out of their perplexity at the study of rational theology.

- הַמְדַּבֵּר בְּהִטְעָאָה

760 אָמַר: הַמוֹפֶת לְמַתְלֵמַד אַחִיזַת עֵינַיִם.

וְאָמַר: בְּשִׁמְעֵי מוֹפֶת עַל מָה שֶׁאַרְחִיקָהוּ מֵאֵד אֶקְרָאָהוּ
הִטְעָאָה וְאַבְרַח.

וְאָמַר: שָׁנִים לוֹלֵא הַמוֹפֶת הַכְּזָבָנוּם וְהֵם הַפְּלוּסוֹף וְהַנְּבִיא.

765 [וְאָמַר: לְהֶאֱמִין בְּחֻקָּמָה דְּבָר מַצֵּד הַקְּבֵלָה חֶסְרוֹן וּבַעַל
הַמוֹפֶת בְּדַת סְתִירָה.]

וְאָמַר: אֵל תִּרְחִיק הַיּוֹת בְּחֻקָּמַת הַכּוֹכָבִים חֻכָּם אֲמַתִּי, אֲבָל
אֶחָד מֵאֵלֶּךָ וַיִּדְעֶתוּ אֶחָד מֵרַבָּה.

וְאָמַר: נוֹלַד הַנַּעַר יְבִיט אֵלָיו הַחוּזָה אִם יָמוּת וַיִּתְּפֹלֵל אֵלָיו
הַחֲסִיד שִׁיחִיָּה.

759 הַמְדַּבֵּר] שַׁעַר הַמְדַּבֵּר ז | הַמְדַּבֵּר בְּהִטְעָאָה] שַׁעַר הַהִטְעָאָה ק 760 אַחִיזַת] אַחִיזַת
ק | עֵינַיִם] הַעֵינַיִם נק 762 וְאַבְרַח] ח' נק 763 לוֹלֵא...הַכְּזָבָנוּם] לֹא הַכְּזָבָנוּם לוֹלֵא
הַמוֹפֶתִים ז | וְהֵם] ח' ק | הַפְּלוּסוֹף וְהַנְּבִיא] הַנְּבִיא וְהַפְּלוּסוֹף ק 764 וְאָמַר... 765
סְתִירָה] מ' נק 766 וְאָמַר] שַׁעַר בַּתְּכוּנָה. אָמַר ק | אֵל] לֹא ק 767 אֶחָד²] אַחַת נק
768 אֵלָיו¹] עֵלִיו ק | אֵלָיו²] עֵלִיו ק

And he said: astrologers⁵⁵ take the stars as controllers of everything, but there is no lord there but God, the one who put them there and made them leaders over the arrangement.

And he said: the astrologer should say “The star is in a favourable aspect,” and the pious man “The heart shows proper willingness.”

And he said: when a man suffers many misfortunes, he begins to get angry at his zodiac.

And he said: if you were a wise man, instead of getting angry at constellations, you would get angry at your stupidity.

And he said: if a man didn't have sexual relations with a woman in the lower world, he would not experience hardship, and would be spared the injustice and suffering of Destiny; similarly, if the sphere of the sun did not align with the sphere of the moon over the zone of Draco, there would never be eclipses.

⁵⁵ Literally: those who divide the heavens.

770 וְאָמַר: הוֹבְרֵי שָׁמַיִם הֵם מְשֻׁלִּיטִים הַבּוֹכָבִים עַל הַכָּל וְאֵין
שֵׁם אָדוֹן בְּלִעְדֵּי הָאֵל אֲשֶׁר הָעַמִּידִם עַל מָה שֶׁהֵם עָלְיוֹ וּמִנְהִיגֵם
עַל סֵדֶר.

וְאָמַר: יֹאמַר הַחוּזָה: הַבּוֹכָב בְּמַבָּט [יְדִידוֹת, וְיֹאמַר
הַחֲסִיד: הַלֵּב בְּחַפְזָן] נָכוֹן.

775 וְאָמַר: קָרָה לְאִישׁ מִן הַסְּבוֹת הָרִבָּה וְהִתְחִיל לְהִתְרַעַם עַל
הַמְּזוֹל.

וְאָמַר: לוֹ אִישׁ חָכָם עַד שֶׁתִּתְרַעַם עַל הַבּוֹכָב, הִתְרַעַם עַל
סְכָלוֹתָהּ.

וְאָמַר: אִם לֹא קָרַב אִישׁ אֶל הָאִשָּׁה בְּעוֹלָם הַשְּׁפָל, לֹא
780 מִצָּאוּהוּ תְּלָאוֹת וְהָיָה נִמְלֵט מֵעוֹל הַזְּמַן וְסִבְלוֹ, וְכֵן אִם לֹא
נִתְחַבְּרוּ גִלְגָּל הַשֶּׁמֶשׁ לְגִלְגָּל הַיָּרֵחַ עַל קוֹ הַתָּלִי לֹא קָרָה אוֹתָם
הַלְקוֹת.

770 הוֹבְרֵי שָׁמַיִם] הוֹבְרֵי שָׁמַיִם הַבּוֹכָבִים שְׁנָאִם כִּי נִקַּח 771 בְּלִעְדֵּי הָאֵל] בְּלִעְדֵּיהֶם ק
773 יֹאמַר] אֵל יֹאמַר ק | הַבּוֹכָב] שֶׁהַבּוֹכָב ג | יְדִידוֹת... 774 בְּחַפְזָן] מ' ג 774 נָכוֹן] נָדוֹן ק
775 קָרָה] קָרָה ג | הַסְּבוֹת] הַסְּבוֹת וְהַטְּלוֹל נִקַּח | וְהִתְחִיל לְהִתְרַעַם] וְיִתְרַעַם ג 777 אִישׁ
חָכָם] חָכָם אַחַד ק | שֶׁתִּתְרַעַם] שִׁתְרַעַם ג | הַבּוֹכָב] הַמְּזוֹל ק 779 קָרַב] קָרָה ק | אִישׁ
הָאִדָם ק 780 מִצָּאוּהוּ תְּלָאוֹת] מִצָּאוּהוּ הַזְּמַן ק | תְּלָאוֹת] תְּלָאוֹת הַזְּמַן ג | מֵעוֹל] מֵעוֹל
ק | הַזְּמַן וְסִבְלוֹ] ח' ק 781 לְגִלְגָּל] עִם גִּלְגָּל ג, וְגִלְגָּל ק

And he said: the science of astrology has two sections: one deals with the knowledge of the rules of the stars and their interpretation according to their aspects, their houses, their movements, and their conditions; and the other deals with the knowledge of the number of spheres, their stars, their breadth, their distance, and their limits; and he who fears God will study both sections, but will not believe in their interpretation and will not trust their discernment.

וְאָמַר: חֲכָמַת הַכּוֹכָבִים שְׁנֵי חֻלְקִים: הָאֶחָד לִידְעַת מְשַׁפְּטֵי
הַכּוֹכָבִים וְהוֹרְאוֹתָם לְפִי מַבְטִיָּהֶם וּבִתְיָהֶם וּתְנוּעֵיהֶם וּמַצְבֵּיהֶם,
וְהַשְּׁנִי לְדַעַת מִסְפַּר הַגְּלָגָלִים וְכּוֹכְבֵיהֶם וּמְרַחְבָּם וּמְרַחֲקָם 785
וְשִׁיעוּרָם, וּמִי שִׁירָא הָאֵל יִלְמּוּד שְׁנֵי הַחֻלְקִים וְלֹא יֶאֱמִין
הוֹרְאוֹתָם וְעַל בִּינָתָם לֹא יִשְׁעֶן.

784 וְהוֹרְאוֹתָם] וְהוֹרְאָתָם נק | וּתְנוּעֵיהֶם] וּתְנוּעוֹתֵיהֶם מ, ח' ג, וּתְנוּעוֹתֵיהֶם בְּנֵהם ק
וּמַצְבֵּיהֶם... 785 וּמְרַחְבָּם] ח' ק 785 וְכּוֹכְבֵיהֶם] ח' ג 786 וּמִי] אִמִּי מִי ק | שְׁנֵי] ח' ק
787 הוֹרְאוֹתָם] הוֹרְאָתָם נק | וְעַל] וְאֵל ג | לֹא] אֵל ק

The Section on the Remaining Sciences

He said: the study of accounting is suitable for rich people; the science of music for the servants of kings; the science of medicine for the pursuers of honour; the science of theology to achieve union with God; the science of nature for the experts in medicine; and the technique of logic is needed by sages and suitable for the multitudes.

And he said: two things require both theoretical study and practice, and they are the virtues and religion; and there are two whose theory can be beneficial, but whose practice is heresy, and they are the recognition of the beauty of the world and magic.

And he said: leave magic for women; if you have learned all the sciences, learn it, too, so you do not lack anything; but guard yourself against practicing [it], for magicians never succeed.

And he said: study the science of music after all the sciences, so you can be called “complete;” but do not put after it even a small page, lest you ruin it.⁵⁶

And he said: when the people of Israel lived in their kingdom, astrology was an excellence of theirs and music was part of the religion.

⁵⁶ That is, music should be the last of the secular sciences to be studied; any other discipline apart from the ones discussed in the book may be harmful for the scheme of comprehensive education the author seems to be advocating.

- המאמר בנשאָר מן החכמות

ואמר: למוד חכמת החשבון ראוי לאנשי העושר, וחכמת הנגון
למשרתי המלכים, וחכמת הרפואה לרודפי הכבוד, וחכמת
האלקות להשלים הייחוד, וחכמת הטבע לחכמי הרפואה,
ומלאכת הדבור צריכה לחכמים וראויה להמון. 790

ואמר: שנים ראוי בהם הלמוד והמעשה והם המדות
החמודות והדת, ושנים הלמוד בהם מועיל והמעשה כפירה והם
הפרת [יופי] הזמן וחכמת הכשוף. 795

ואמר: עזוב חכמת [ב107] הכשוף לנזקבות, ואם למדת
כל החכמות למוד אותה בעבור שלא תחסר דבר, והשמר בה
מן הפעולה כי המכשפים אינם מצליחים לעולם.

ואמר: למוד חכמת הנגון אחרי כל החכמות בעבור
שתקרא שלם, ואל תאחר אחריה דף קטן פן תפסידהו. 800

ואמר: בעת היות בני ישראל במלכותם, מעלתם היתה
להם חכמת המזלות, וחכמת הנגון חלק מן הדת.

788 המאמר שער המדבר ג | המאמר... החכמות ח' ק 790 המלכים המלכים והשרים
והגבורים ג | לרודפי לרודף ק | וחכמת...² 791 הייחוד ח' ק 791 האלקות האלהות מ
792 הדבור הדבר ק 793 שנים ח' ק | המדות מדות ק 794 בהם מועיל מועיל בהם
ג | והמעשה כפירה ח' ק 795 יופי מ' ג, היופי אמ, יופי ק 797 אותה גם אותה ק
בה ח' ג 799 ואמר... 800 תפסידהו ח' ג | אחרי אחר ק 800 ואל... תפסידהו ח' ק
801 היות היו ק | במלכותם מעלתם במעלתם ובמלכותם ק 802 חלק... הדת ח' נק

And he said: if you need to fight giants, geometry will help you.

And he said: choose among the different occupations a beneficial one; and modest study is better than a heavy occupation.

וְאָמַר: אִם תִּצְטָרֵךְ לְהִלָּחֵם עִם הָעֲנָקִים תִּזְעִילֶנִּי חֲכָמַת
הַשִּׁיעוֹר.

וְאָמַר: [בְּחָר] מִכָּל הַמְּלָאכֹת הַמוֹעִילָה, וּבְחָר הַלְמוּד
הָרָזָה וְהַשְׁפֵּל עַל הַמְּלָאכָה הַנִּכְבֶּדֶת. 805

[The Section] on Eloquent Language and Poetry

And he said: when the speech of a poet is sweet, [the value of his writing will also be pleasant.]

[And he said: when a poet is also] wise, call him “prophet.”

And he said: guard yourself from the hatred of a poet, because people will believe his lies over your truth.

And he said: a poet will never annoy his clique, and there is no one whose friends are more numerous than a murderous poet: woe to the one whom the poet hates!

And he said: the advantage of the poet is that he can stay where he is and still take revenge on an enemy who is across the sea.

And he said: when you see two poets quarrelling, help one today and the other tomorrow, and let your fellow men do the same, until those participating in the battle [of poetry] increase in number and eloquence is renewed.

And he said: I held wisdom in my right hand and poetry in my left hand, and anyone wanting to compete with me is liable to die.

And he said: eloquent language is a servant of poetry.

- המדבר במליצה ושיר

ואמר: בעת שינעם דבור המשורר, [בכתבו תנעם מעלתו].

[ואמר: בהיות המשורר] חכם, קראהו נביא.

810 ואמר: השמר משנאת המשורר כי יותר יאמינו כזבו מאמתתך.

ואמר: לא יכבד המשורר לעולם על בני חברתו, ולא [נמצא] מי שירבו אוהביו במשורר רוצח, אוי למי שישנאהו.

815 ואמר: יתרון המשורר יעמוד במקומו ויתנכם מאויבו אשר מעבר לים.

ואמר: באשר תראה שני משוררים נצים, עוזר היום לאחד ומחר לשני, ויעשו ככה זולתך, עד שירבו שומרי המערכה ויתחדשו הצחיות.

820 ואמר: החזקתי החכמה בימיני והשיר בשמאלי, והיה כל העורך עמי מסוכן.

ואמר: המליצה משרת השיר.

807 המדבר... ושיר] שער המדבר במליצה ובשיר ג, שער במליצה ובשיר ק 808 בכתבו... מעלתו] מ' נק 809 ואמר... המשורר] מ' ק | ואמר... נביא] ח' ג | קראהו] יראה ק 810 כזבו] כזביו ג, בכזביו ק 811 מאמתתך] מאמותך ג, מאמתותיך ק 812 ואמר... 813 שישנאהו] ח' ג 813 נמצא] מ' ק, תשנא אמ 814 המשורר] למשורר ק | יעמוד] כי יעמוד ג | ויתנכם] וינקם ק 816 משוררים] המשוררים ג | נצים] ח' ק | עוזר] עוזב ג 819 החזקתי... בימיני] החזק בחכמה לימיני ג

And he said: if it were not for the *meshalim* in poems, religions would not survive, because the intention of every poem is to strengthen faith and to increase belief through the sweetness of eloquent language and the pleasantness of *meshalim* to which the soul inclines; hearts will awaken towards them, and those who listen will praise them because their interpretation is truthful.

And he said: most of the genuine poets who have lived until this day railed against Destiny and raged against its inconsistency.

And he said: I have not found a dispute that causes real and just happiness like the dispute between two poets.

[And he said: the power of the poet does not lie in teaching the ways of poetry to others; but when he makes a student persevere in reading his letters and books, the student will see what to renew and will strive to correct all the poet's distortions.]

And he said: when the heart of a poet is bitter, his poetry will be sweet; and when troubles press him, his language will be eloquent, as is the case of a woman in mourning.

וְאָמַר: לֹא מִשְׁלֵי הַשִּׁירִים לֹא יַעֲמְדוּ הַדָּתוֹת, בְּעָבוֹר כִּי
 דָּרָךְ כָּל שִׁיר לְחִזָּק דָּתוֹ וּלְגַדֵּל אַמוּנָתוֹ בְּנוֹעָם הַמְּלִיצָה וְעֶרְבוֹת
 הַמִּשְׁלִים אֲשֶׁר תִּטָּה הַנֶּפֶשׁ אֲלֵיהֶם, וַיִּתְּעוּרָרוּ אֲלֵיהֶם הַלְבָבוֹת
 וַיִּזְדּוּ עֲלֵיהֶם הַשּׁוֹמְעִים אַחֵר שֶׁהַכּוֹנֵה אָמַת. 825

וְאָמַר: רֹב הַמְּשׁוֹרְרִים הָאֲמִתִּיִּם אֲשֶׁר הָיוּ עַד הַיּוֹם הַלֵּינוּ
 עַל הַזְמַן וַיִּתְּרַעְמוּ עַל הַתְּמוּרוֹת.

וְאָמַר: לֹא מִצָּאֵתִי מְרִיבָה שִׁישְׁמָחוּ עָלֶיהָ בִּיזוּשׁ וְאָמַת
 בְּמְרִיבַת שְׁנֵי הַמְּשׁוֹרְרִים.
 [וְאָמַר: אֵין כַּח הַמְּשׁוֹרֵר לְלַמֵּד דְּרָכֵי הַשִּׁיר לְזוּלָתוֹ, אֶדָּ
 בְּשִׁיתְמִיד לְתַלְמִיד קְרִיאָה אֲגֻרֹתָיו וְסִפְרָיו, וְשִׁירָאָהוּ הַתְּלִמִּיד כָּל
 מָה שֶׁתַּחֲדֵּשׁ וַיִּשְׁתַּדֵּל עַל כָּל מַעֲוֹתוֹ לְתַקֵּן אוֹתָם]. 830

וְאָמַר: כְּאֲשֶׁר יֵמַר לִבְּב הַמְּשׁוֹרֵר יִמְתַּק שִׁירוֹ, וְכֹאֲשֶׁר
 תֵּאֲצִנָּה אוֹתוֹ הָרַעוֹת תִּיטֵב מְלִיצָתוֹ כְּדַמוֹת הָאִשָּׁה הַמְּקוֹנֶנֶת.

822 [הַשִּׁירִים] הַשִּׁירִים הָעֶרְבִים נִק | יַעֲמְדוּ] עֲמָדוֹ ק 823 [שִׁיר] אֹמַה נ | בְּנוֹעָם] בַּה עַם
 ק 824 [הַמִּשְׁלִים] הַמִּשְׁלִים וְהַשִּׁירִים נ | תִּטָּה] תִּטָּה נ | אֲלֵיהֶם] עֲלֵיהֶם נ | אֲלֵיהֶם
 הַלְבָבוֹת] הַלְבָבוֹת עֲלֵיהֶם נ, הַלְבָבוֹת לְקִרְאָתָם ק 825 [עֲלֵיהֶם] הַשּׁוֹמְעִים] הַשּׁוֹמְעִים אֲלֵיהֶם נ
 826 וְאָמַר... 827 [הַתְּמוּרוֹת] ח' נ | הָאֲמִתִּיִּם] ח' ק 827 [וַיִּתְּרַעְמוּ] וַתְּרַעְמוּ וְנִתְרַעְמוּ
 828 וְאָמַר... 829 [הַמְּשׁוֹרְרִים] ח' ק | שִׁישְׁמָחוּ] שִׁישְׁחוּ נ 830 וְאָמַר... 832 [אוֹתָם] מ' נ
 אֵין] ח' ק 831 [קְרִיאָה] קִרְיָאָה ק 832 [שֶׁתַּחֲדֵּשׁ] שִׁיחֲדֵשׁ ק | מַעֲוֹתוֹ] מַעֲוֹתָיו ק
 833 [לִבְּב] לֵב נ 834 [תִּיטֵב] תִּטֵּב נ | הָאִשָּׁה הַמְּקוֹנֶנֶת] אִשָּׁה מְקוֹנֶנֶת נ

And he said: eloquent speakers and poets can make the miser seem generous, the generous man seem prolific, and the king seem to acquire glory through them, for they are masters of *musar* since the beginning of times.

[And they said: composing poetry is very tiring, but the goal is [to attract] the generosity of those who appreciate its value when you show it to them.]

And he said: the genuine poet should not decide to send his poems out the moment his mind has given birth to them, for what he values today he might despise tomorrow; so he should not rely on himself in matters of eloquence and should ask [for help] from another lover of poetry [to refine his intentions.]

[And he said: the spirit of a poet whose poems are perfect we call the spirit of God; while that of the poet whose poems are neither organised nor revised we call an evil and insane spirit.]

And he said: poets who do not collect their poems are like the one who harvests a field stalk after stalk, but then sprinkles them in the air, and finds that he finished harvesting the field, but holds nothing in his hands.

835 ואמר: אנשי המליצה והמשוררים ישוב אצלם הבילי
[נדיב], והנדיב מפזר, ויתיקר בהם המלך, והמה בעלי מוסר
אשר מעולם.

[ואמר: החרוזים יגיעה רבה בהעשותם, ותכלית רוחב
הלב בהראותם לפני מכירים ערכם.]

840 ואמר: אין המשורר האמתי גוזר הפלגה על שירו תכף
שילדתהו המחשבה, גם אשר יבחר היום מואס מחר, איננו
נשען מן הצחות על עצמו, אבל שואל עליהם אחד משוחרי
השיר [ויצרף הכונות].

[ואמר: רוח המשורר השופע שיר כלו נבחר, קראנוהו
845 רוח אלהים, והשופע כמות הדברים מבלי הפלגה ולא יתקנם,
קראנוהו רוח רעה סבתה הטרוף.]

ואמר: המשוררים אשר [לא] יקבצו שיריהם בקוצר כל
שדהו שבולת שבולת וזורה לרוח כל שבולת מהם ונמצא קצר
כל השדה ומאומה אין בידו.

836 נדיב] מ' נק | ויתיקר... 837 מעולם] ח' נק 838 ואמר... 839 ערכם] מ' נק
839 מכירים] מבחיני ק 841 מואס מחר] ימאס למחר ג | איננו ואינו ג, אינו ק
842 משוחרי] מבעלי ג 843 ויצרף הכונות] מ' ק 844 ואמר... 846 הטרוף] מ' ק
847 לא] מ' נק | כל... 848 שדהו] ח' ג 848 קצר] קוצר ק 849 השדה] שדהו ק
ומאומה... בידו מאומה ג

And he said: if someone asks for your poems and you have already compiled them, bring out your best book, so you are not in need of seeking and searching for your honourable poems or working hard to write them again for those who ask for them.

And he said: the advantage of the poet over the sage is that people of science study only the opinions of others, and their own opinions are taken for invention, while people of poetry have their own poems, and the use of others' opinions is considered theft.

And he said: the poverty of poets is the happiness of generous men.

And he said: he who speaks well of a poet is wise, and he who covers him with words of quarrel hates himself; for this reason, be aware of what you say about a poet, because he will be happy if you curse him.

And he said: wisdom can be acquired through eagerness, but poetry is always a heritage from nature.

And he said: faith in God is increased by the *piyyuṭim* of orators, the verses of poets, and the sermons of sages.

[And he said: there are two things to consider when writing authentic poems: conciseness in the content and precision in the choice of words.]

850 ואמר: לו ישאלוך על שיריך ואתה כבר אספת אותם,
תוציא ספרך הטוב, שתצטרך לתור ולדרוש שיריך הישרים או
מלשקוד ולחדש שירים יפורסמו למבקשים.

ואמר: יתרון למשורר על החכם, כי אנשי החכמה לא
ילמדו רק דעות זולתם, ודעותם להם מציאה, ואנשי המליצה כל
855 שיריהם מהם, [ודעות זולתם] להם גנבה.

ואמר: ריש המשוררים שמחת הנדיבים.

ואמר: מי שידבר על המשורר טובה הוא חכם, והמחפה
עליו דברי ריבות שזנא נפשו, על כן השמר מה תדבר על
המשורר כי הוא שמח אם תחרפהו.

860 ואמר: החכמה ביד הזריזים והשיר לעולם ירושה מן
הטבע.

ואמר: העמידו המליצים אמונת הבורא בפיוטיהם,
והמשוררים בחרוניהם, והחכמים בדרשותיהם.

[ואמר: בקבצי השיר האמתי, שנים: הקצור ממה שיכוננו
865 בו, והצחות בבחינת המילים].

850 ואמר... 852 למבקשים] ח' ג | לו... 851 הישרים] לו ישאלך איש על שריך ואתה כבר
אספת אותם, תוציא ספרך ונצלת מאחת משתים: אם מלתור ולדרוש שריך הישינים ק
854 דעות] לעות ג 855 [דעות זולתם] מ' נק, זולתם ודעות אמ 856 ריש] ח' ג | ריש...
הנדיבים] רוב המשוררים חברת הנדיבים ק 860 ואמר... 861 הטבע] ח' נק 864 ואמר...
865 המילים] מ' ק

And he said: when a poet composes a metrical poem, many things overflow his mind: many of the verses are long because of the metre, but he should prefer the short ones and reject whatever requires lengthening of expressions, resembling a knight riding a horse through a narrow path in a high mountain: the horse whines and gallops, and the knight needs to take the bridle and quiet the horse. [Regarding] the composer of rhymed prose without metre—his path is broader, but he still needs to be careful,⁵⁷ like a gazelle that runs graciously, but is vigilant for pits and holes in front of it into which it might fall, [and] also looks back and is cautious. However, the composer of prose without rhyme is like a bird that has just escaped from the hunting trap and does not cease fluttering until it reaches the nest.

And he said: a delectable poem is for the soul like a powerful spice: anyone who smells it sneezes, and the sweetness of the poem is like wind that gets into the thoughts and spreads over every part of the body.

And he said: if you want something to be known, put it in verse, because if you put it in a book, it will never be known.

And he said: he who boasts about a poem that is not his, causes others to mock him.

⁵⁷ Literally: to stop and stand.

וְאָמַר: בְּהִתְעוֹרֵר [הַמְשׁוֹרֵר] עַל שִׁיר שְׁקוֹל [יִשְׁפָּעוּהוּ]
הַמּוֹן הַדְּבָרִים, וְרֹב הַמְּשָׁלִים הַצְּרִיכִים הִרְחַבְתָּ לְשׁוֹן הוּא בְּסִבַּת
הַמְּשָׁקֶל, יֵאָהֵב הַקָּצוֹר וַיִּבְעֹט בְּרֹב מֵה שִׁיבּוֹאָהוּ [א108]
מִהִרְחַבְתָּ הַטְּעָמִים וְאֲרִיכוֹתָם, וְהוּא בְּדַמּוֹת פָּרֵשׁ רוֹכֵב עַל סוּסוֹ
בְּהַר גְּבוּהָ קָצֵר הַדֶּרֶךְ וַיִּצְהַל הַסּוּס וַיִּתְּגַעַשׁ, יַחְזִיק הַפָּרֵשׁ רָסְנוֹ 870
וַיִּשְׁקִיטֵהוּ. וּבַעַל הַמְּלִיצָה עִם הַחֲרוּזִים מִבְּלִי שִׁישְׁמֹר בָּה
הַמְּשָׁקֶל, הַדֶּרֶךְ לִפְנֵי יוֹתֵר רָחֵב וְעוֹדְנוֹ צָרִיךְ הֵיִשּׁוּב וְהַעֲמִידָה,
בְּדַמּוֹת הַצִּבִּי הַקָּל בְּרוּצוֹ, יִשְׁמֹר תָּמִיד אִם כָּרוּ לִפְנֵי שׁוּחוֹת
וּמַעְרוֹת יְפוֹל בָּהֶם וְכֵן יֵבִיט אַחֲרָיו וַיִּזְהַר. וְאוֹלָם בַּעֲלֵי הַמְּלִיצָה
בְּלִי חֲרוֹז, בְּדַמּוֹתָה צָפוֹר הַנִּמְלֵט מִרְשֶׁת הַצֵּיד לֹא יִחְדַּל 875
מִהִתְעוֹפֵף עַד הַגִּיעוֹ אֶל קֵנוֹ.

וְאָמַר: הִיָּה הַשִּׁיר הָעָרֵב לַנֶּפְשׁוֹת בְּסֵם הַחֶזֶק: כָּל מְרִיחוֹ
יִתְעַטֵּשׁ, וְעֲרֵבוֹת הַשִּׁיר רוּחַ נִכְנָס בְּרַעֲיוֹנִים מִתְפַּשֵּׁט בְּכָל חֲדָרֵי
הַגּוֹיָה.

וְאָמַר: אִם תִּרְצֶה שִׁיתְּפָרְסֵם עֲנִין מִן הָעֲנִיִּינִים שִׁימָהוּ בְּשִׁיר, 880
וְאִם תִּשְׁמָהוּ בְּסֶפֶר לֹא יִתְּפָרְסֵם בְּחִיָּה.
וְאָמַר: בְּהִתְפָּאֵר בְּשִׁיר שְׁאִינוֹ מִמֶּנּוּ יֵבִיא שִׁילְעִיגוֹ עָלָיו.

866 הַמְשׁוֹרֵר מ' נק | יִשְׁפָּעוּהוּ מ' נק, יִשְׁמָעוּהוּ אִם 867 לְשׁוֹן [הַלְשׁוֹן] | הוּא [וְהוּא נק
868 מֵה שִׁיבּוֹאָהוּ] ח' נ 870 יַחְזִיק [יַחְזִיק] וַיִּחְזִיק ק 871 בָּהּ מן 872 יוֹתֵר [וְיוֹתֵר ק
873 יִשְׁמֹר] יִשְׁמֹר נִפְשׁוֹ | תָּמִיד [תָּמִיד וּפְנִי, תָּמִיד לִפְנֵי ק 874 וּמַעְרוֹת] ח' ק
אַחֲרָיו [לְאַחֲרָיו] | בַּעֲלֵי [בַּעֲלֵי] בַּעַל ק 875 בְּדַמּוֹתָה [בְּדַמּוֹתָה] כַּדְמוּת ק | בְּדַמּוֹתָה צָפוֹר [הוּא כַּדְמוּת
הַצָּפוֹר] 876 מִהִתְעוֹפֵף [מִהִתְעוֹפֵף] מִלְּהִתְעוֹפֵף ק 877 הִיָּה [יֵה] יֵה ק | כָּל [ח' ק 878 יִתְעַטֵּשׁ] יִתְעַטֵּשׁ
ק | רוּחַ [הוּא רוּחַ] | מִתְפַּשֵּׁט [יוֹשֵׁב נק 880 שִׁיתְּפָרְסֵם] שִׁיתְּרַפֵּס, ח' ק 881 וְאִם
שֵׁם 882 בְּהִתְפָּאֵר [מִשֶּׁהִתְפָּאֵר] | שְׁאִינוֹ מִמֶּנּוּ נק | שִׁילְעִיגוֹ [ח' ק

And he said: before praising a generous man, the poet should examine the capacity of his hand and the generosity of his heart.

[And he said: even he who sees Destiny as futility will be afraid of poets.]

And he said: poetry is the ascending path to acquire virtue, a good position, the company of respected people, and closeness to kingship; ethical principles and moral behaviour are held in its wings: its possessor does not have to worry at all.

And he said: there are two fields of study that cannot exist one without the other, and they are grammar and poetry.

And he said: of food, choose that which gives you life; of clothes, those that do not denigrate you; and of grammar, what keeps you from mistakes.

And he said: punctuation is the perfection of grammar, so you must have knowledge of it, but do not make it your profession.

And he said: choose a humble occupation before needing your fellow men; die in the corner of a house lacking everything before accumulating wealth through injustice and fraud; in your compositions, choose the *qal* form among all the grammatical verb forms before resorting to the heavy ones.

וְאָמַר: טָרַם שְׁיִהְיֶה הַמְּשׁוֹרֵר אֶת הַנָּדִיב, שְׂאֵל עַל מִסַּת יָדוֹ
וְעַל נְדִיבוּת לְבוֹ.

[וְאָמַר: הַזְמַן יִרְאוּהוּ הַבָּל וְהוּא יֵרָא מִן הַמְּשׁוֹרֵר.]

885

וְאָמַר: הַשִּׁיר הוּא הַמְּסָלָה הָעוֹלָה אֶל קִנְיָן הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת
וְאֵל הַמְּשָׁרָה וְחִבְרַת הַנִּכְבָּדִים וְקוֹרְבַת הַמְּלָכוֹת, וְהַמוֹסֵר
וְהַנְּהַגָה הַטּוֹבָה אֲחוּזִים בְּכַנְפָיו, וּבְעָלָיו רְחוּק שְׂיִדְאָג.

וְאָמַר: שְׁנֵי לְמוֹדִים לֹא יִתְכַּן הָאֶחָד מִבְּלֵי רַעְהוּ וְהֵם
הַדְּקֻדּוֹק וְהַשִּׁיר.

890

וְאָמַר: בָּחַר מִן הָאוֹכֵל מַה שְׁתַּחֲיָה בּוֹ, וּמִן הַמְּלַבּוֹשִׁים מַה
שְׂלֹא תִתְגַּנֶּה בָּהֶם, וּמִן הַדְּקֻדּוֹק מַה שְׂיִשְׁמְרֶךָ מִן הַטָּעוֹת.

וְאָמַר: הַנֶּקוּד הוּא מְכַלֵּל הַדְּקֻדּוֹק, שְׂיִמְהוּ מִיִּדְעָתְךָ וְלֹא
מִמְּלֶאכְתְּךָ.

וְאָמַר: בָּחַר הַמְּלָאכָה הַשְּׂפֵלָה טָרַם שְׂתַצְטַרְךָ לְזוּלָתָהּ,
וּמֹת בְּחֶסֶר וְכָל בִּירְכָתִי הַבֵּית טָרַם שְׂתַכְנֹס הָעוֹשֵׁר בְּעוֹל
וּבִתְרָמִית, וּבָחַר בְּמַלְיָצוֹתֶיךָ פּוֹעֵל הַקֵּל מְכַל בְּגִינֵי הַדְּקֻדּוֹק טָרַם
שְׂתַצְטַרְךָ אֶל הַכְּבָדִים.

895

883 שְׂאֵל] ישאל נק 885 וְאָמַר... הַמְּשׁוֹרֵר] מ' ב' 886 וְאָמַר... 888 שְׂיִדְאָג] ח' ב' | קִנְיָן...
887 הַמְּשָׁרָה] המשרה וקנין מדות הטובות ק 888 הַטּוֹבָה] ח' ק | אֲחוּזִים] אחוזה ק
שְׂיִדְאָג] שידאג ולא נמצא חכם יתכן לו שילחם עם כל שכניו זולתו ק 889 מִבְּלֵי] מבלתי ק
890 הַדְּקֻדּוֹק] הדקוק ב' 892 מִן הַטָּעוֹת] מהטעות ק 893 וְאָמַר... 894 מִמְּלֶאכְתְּךָ] ח' ב'
896 הַבֵּית] ביתך נק 897 וּבִתְרָמִית] ותרמית ב' | וּבָחַר] ואמר בחר ק | פּוֹעֵל הַקֵּל] הבנין
הקל ב', הפעל קל ק 898 אֶל הַכְּבָדִים] לכבדים ב'

[And he said: just as the poet avoids the heavy verb forms and chooses the *qal* form, the intelligent prefers a light action and tries to avoid the difficult ones.⁵⁸]

And he said: language is like a sick person, and proper grammar will cure it.

And he said: if it were not for authority, we would be eating one another; if it were not for evil people, we would not remember the virtue of pious people; if it were not for pious people, we would not know the Creator; if it were not for the Creator's mercy [shown] to us by granting us grammar, language would be corrupt and the Torah would be lost.

And he said: if you are a grammarian, you will get honour from poets all the time, and from the Torah scholars, but this only on Sabbaths.

And he said: the proportion of what a man can understand of rational things is like the proportion of what a fly can appreciate of the sweetness of flowers.

[And he said: be angry at an intelligent man without wisdom, and not at a naïve one.]

And he said: as a father, spend your fortune in making [your sons] wise, because there is treasure in its bags.

⁵⁸ The author plays here with the double meaning of the word פועל as 'verb' and 'action'.

900 [וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר יִבְרַח הַמַּלְיָן מִן הַפְּעָלִים הַכְּבִידִים וַיִּבְחַר
בַּפֶּעַל [הַקָּל], כֵּן יִבְחַר הַמִּשְׁכִּיל בַּפֶּעַל הַקָּל וַיִּבְרַח מִן הַפְּעָלִים
הַכְּבִידִים.]

וְאָמַר: הַלְשׁוֹן חוֹלָה וְהַדְקָדוֹק נִקְוִי יִרְפָּאָהוּ.

905 וְאָמַר: לֹא־לֹא הָאֲדוֹנוֹת הָיִינוּ בּוֹלְעִים אִישׁ אֶת אָחִיו, לֹא־
הָרָשָׁעִים לֹא זָכְרָנוּ לַחֲסִידִים מַעֲלָתָם, וְלֹא־לֹא הַחֲסִידִים לֹא הִפְרָנוּ
הַבּוֹרָא, וְלֹא־לֹא חֲמַלַת הַבּוֹרָא עָלֵינוּ בְּמָה שֶׁחָנַן אוֹתָנוּ הַדְקָדוֹק
נִשְׁחַת הַלְשׁוֹן וְאִבְדָּה הַתּוֹרָה.

וְאָמַר: הֵיזֶה מְדַקְדֵּק תִּתְכַּבֵּד מִן הַמִּשְׁוֹרְרִים [תָּמִיד]
וּמִבְּעָלֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְתָּ בְּלִבָּהּ.

910 וְאָמַר: שִׁיעוֹר הַבִּנְיָן הָאָדָם מִן הַמוֹשְׁכָלוֹת כְּשִׁיעוֹר טַעַם
הַזָּבוֹב מִמֵּתֶקֶת הַפְּרָחִים.

[וְאָמַר: הַתִּרְעָם מִן הַמִּשְׁכִּיל [מִבֶּ] לִי חֲכָמָה וְאֵל תִּתְרַעַם
עַל הַפֶּתִי.]

וְאָמַר: פִּזֹּר הוֹנֵךְ כָּאֵב [בְּחֲכָמָה] כִּי יֵשׁ מִטְמוֹן
בְּאַמְתָּחוֹתֶיהָ.

899 וְאָמַר... 901 [הַכְּבִידִים] מ' ק 902 יִרְפָּאָהוּ [וּתְרַפָּה] 903 הָאֲדוֹנוֹת [הַאֲדוֹנִים] 904 הַכְּרָנוּ [הֵינּוּ מְכִירִים] 905 בְּמָה [ח' ק 906 נִשְׁחַת] הִיא נִשְׁחַת 907 וְאָמַר... מְדַקְדֵּק [ח' ק | הֵיזֶה] הֵיזֶה מ, אִם הֵיזֶה 908 וּמִבְּעָלֵי [וּבְעָלֵי] ק | בְּלִבָּהּ [לִבָּהּ] 909 מִמֵּתֶקֶת [מִן מִמֵּתֶקֶת] ק 910 וְאָמַר... 912 הַפֶּתִי [מ' 913 כָּאֵב] ח' נק | בְּחֲכָמָה [מ' נק, בַּחֲכָמָה אֵם]

And he said: do not despise a poor wise man, for if you saw a gem in the ashes of a fire, you would run to get it.

And he said: there is no honour in a sage with pedigree while he still needs *musar*.

And he said: when you look for a counsellor who does not betray, choose a poor sage.

[And he said: a silent sage is more helpful than a chattering fool.]

915 וְאָמַר: אֵל תְּבוֹז הַשֶּׁכֶל הַמִּסְכָּן, שְׂאֵם רְאִיתָ בְּדוֹלַח בֵּין
הַמְּשֻׁפְּתִים, כָּבֵר הָיִיתָ רֶץ לְקִרְאָתוֹ.
וְאָמַר: מָה נִכְבֵּד הַחֲכָם עִם הַיָּחַס וְעוֹדְנוּ צָרִיד אֶל הַמוֹסֵר.
וְאָמַר: כַּאֲשֶׁר תִּבְקֹשׁ יוֹעֵץ אֲשֶׁר לֹא יִבְגֹּד, בְּחַר הַחֲכָם
הָרֵשׁ.

920 [וְאָמַר: הוֹעִיל הַחֲכָם בְּהַחֲרִישׁוֹ מִן הַכָּסִיל בְּדַבּוּרוֹ.]

915 השֶׁכֶל] לשכל נק | שְׂאֵם] כי אם ק 916 לְקִרְאָתוֹ] לקחתו ק 917 וְאָמַר...הַמוֹסֵר] ח'
נ | מָה...הַמוֹסֵר] מה נכבד החכם ועודנו צריך ההצלחה, ומה נכבד המיוחס עם העושר
ועודנו צריך אל המוסר ק 918 בְּחַר] בקש נ 920 וְאָמַר...בְּדַבּוּרוֹ] מ' ק

This is all that I deemed memorable in order to fulfil your desire and satisfy your request by this time. It is enough for us at the tender and childish age we find ourselves, since you know, my brother, that I am seventeen years old now at the completion of your request. And if it were not for the fact that I am busy with the study of other important subjects, this composition would be better and more desirable.

And God, may He be blessed, the judge of intentions, the examiner of hearts, and the combiner of important things, after all these things—we ask of him love and grace to lead us to succeed in worshiping him and knowing him properly, that we have the opportunity to ascend to the upper heaven and that we are worthy of the imminent arrival of the Messiah, with the alliance of the people of Israel, so be the will [of God]; and let us say amen.

‘The Book of the Orchard’ is complete. Let our prayer reach you.

זֶהוּ כָּלֵל מֵה שְׁרָאִיתִי זְכָרוֹנוּ בְּהַמְצָאת חֲפָצֶיךָ וּמְלוֹי
שְׁאֵלְתְּךָ לְפִי הַשְׁעָה. וְדִי בּוֹ לָנוּ עִם רַכּוּת הַשָּׁנִים וַיְמִי הַיְלָדוֹת
אֲשֶׁר אָנַחְנוּ בּוֹ, כְּאֲשֶׁר יָדַעְנִי אָחִי בֶן שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה הַיּוֹם בְּהַמְלֵא
שְׁאֵלְתְּךָ. וְלוֹ לֹא הִטְרִידְנוּ עֵיוֹן בְּשֹׂאֵר עֲנִיִּים נִכְבָּדִים מֵהֶם
גְּבוּהִים עָלֵיהֶם אֵיפֹשֶׁר שֶׁהִיָּה חֲבוּרְנוּ יוֹתֵר מִתּוֹקֵן וַיּוֹתֵר נִרְצָה. 925

וְהָאֵל ית[בְּרַךְ] שׁוֹפֵט הַכּוֹנוֹנוֹת וּבּוֹחֵן הַכְּלִיּוֹת וּמַצְרִיף
הָעֲנִיִּים הַגְּדוֹלִים, וְאַחֵר אֵלֹה הַדְּבָרִים, נִשְׁאֵל מִמֶּנּוּ הָאֱהָבָה
וְהָרְצוֹי שִׁדְרִיכְנוּ לְהַצְלִיחַ בְּעִבּוּדְתּוֹ וַיְדַעְתּוֹ הָאֲמִתִּית, וַיְהִיָּה לָנוּ
פְּנָאִי לַעֲלוֹת אֶל הַמַּעֲלָה הָעֲלִיוֹנָה וְנִזְכָּה בְּקִרּוֹב בְּבִיאַת הַגּוֹאֵל,
עִם כָּל יִשְׂרָאֵל חֲבֵרִים, וְכֵן יְהִי רָצוֹן, וְנֹאמֵר אָמֵן. 930

נִשְׁלֵם סֵפֶר הַפְּרָדֶּס. ת[בֹּא] ל[פְּנִיךָ] ת[פְּלִתְנוּ].

921 זְכָרוֹנוּ] לִזְכּוֹר : | בְּהַמְצָאת] בהמציאך ק | חֲפָצֶיךָ] חפצך נק 922 לְפִי הַשְׁעָה] ח' :
בו' ח' ק | לָנוּ] לא : 923 יָדַעְנִי] ידעת : | בֶּן] זה : | שִׁבְעַ עֶשְׂרֵה] שבע עשרה שנה נק
הַיּוֹם] ח' : 924 שְׁאֵלְתְּךָ] שאלתך ורצונך ק | וְלוֹ] ואלו נק | הִטְרִידְנוּ] הטרידנו : | עֵיוֹן]
הזמן : | מֵהֶם] ח' ק 925 גְּבוּהִים] וגבוהים נק | חֲבוּרְנוּ] דבורנו נק 926 וְהָאֵל... 930 אָמֵן]
והאל שופט הכוונות ובוחן הענינים וממנו נשאל האהבה והרצוי להצליח בעבודתו וידעתו
הגדולה האמתית וחכמתו הכללית אשר אין לה שיעור. אמן ק | שׁוֹפֵט] הוא השופט :
928 שִׁדְרִיכְנוּ] שידריכנו וניהלנו : | וַיְדַעְתּוֹ] ויראתו : 929 הָעֲלִיוֹנָה] הרמה והנ[ור]אה
והנפלאה : 930 חֲבֵרִים] ויקיים בנו מקרא שכתוב אז ההפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם
בשם ה' ולעבדו שכם אחד : 931 נִשְׁלֵם... תְּפִלְתְּנוּ] נשלם ספר הפרדס במליצות והנהגה
הגדולה והנכבדת והמפוארה ת"ל ית' וית' שמו וזכרו תמיד לנצח נצחים, אמן, ישתבח העוזר
והסומך, בריך רחמנא דסייען כן יסייענו עד עולם, ח' ק | תְּבֹא... תְּפִלְתְּנוּ] ח' מ

